

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ
ДОПОМОГИ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Матеріали регіональної науково-практичної он-лайн конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»**

2 березня 2023 р.

Рівне - 2023

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: *Матеріали регіональної науково-практичної он-лайн конференції*, м. Рівне, 2 березня 2023 р. / за заг. редакцією А. В. Матвійчука. Рівне, Навчально-науковий інститут права Національного університету водного господарства та природокористування, 2023. 200 с.

Рекомендовано Вченою радою Навчально-науково інституту права Національного університету водного господарства та природокористування, протокол № 8 від 1 травня 2023 року.

Організаційний комітет он-лайн конференції

1. Мошинський Віктор Степанович – доктор сільськогосподарських наук, професор, ректор Національного університету водного господарства та природокористування (НУВГП), Голова організаційного комітету конференції.

2. Цимбалюк Валерій Іванович – кандидат юридичних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту права НУВГП, співголова організаційного комітету конференції.

3. Матвійчук Андрій Васильович – доктор філософських наук, професор, професор кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП, співголова організаційного комітету конференції.

4. Овдіюк Василь Петрович – директор Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Рівненській області.

5. Міщук Інна Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування

6. Кафарський Володимир Іванович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

7. Мельничук Юлія Іванівна – кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

8. Гришко Вікторія Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП.

© Рівне, Навчально-науковий інститут права
Національного університету
водного господарства та природокористування, 2023.

ЗМІСТ

<i>Програма Регіональної науково-практичної он-лайн конференції «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»</i>	C. 6.
Яковчук Я. В. <i>Особливості організації діяльності місцевих органів виконавчої влади під час воєнного стану</i>	C. 12
Дуліба Є. В. <i>Актуальні проблеми організації діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час воєнного стану</i>	C. 17.
Бородін І. Л. <i>Конституційні норми-принципи – гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні</i>	C. 23
Кафарський В. І., Блага О. Б. <i>Право на освіту: проблеми реалізації у вищій школі України</i>	C. 28.
Сахнюк В. В. <i>Деякі аспекти діяльності національної поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах воєнного стану ВПО</i>	C. 37.
Кубай О. В. <i>Особливості цифровізації правових відносин в умовах воєнного стану</i>	C. 40.
Карпук А. І. <i>Адміністративно-правова відповідальність громадян за порушення комендантської години</i>	C. 46.
Копотун І. М., Рудик М. М. <i>Аналіз загроз безпеці України в умовах воєнного стану</i>	C. 51.
Корнєва Т. В. <i>Деякі питання правового регулювання податкових відносин</i>	C. 55.
Міщук І. В., Соломко С. С. <i>Проблемні аспекти захисту прав внутрішньо переміщених осіб</i>	C. 58.
Цевух А. І., Самороков В. О. <i>Пріоритетні напрями забезпечення соціальної та правової підтримки внутрішньо переміщених осіб</i>	C. 63.
Дзюбій В. К. <i>Особливості розгляду адміністративних справ в період воєнного стану</i>	C. 67.
Шевчук А. Ю. <i>Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій</i>	C. 70.

Шнайдер А. О. <i>Сервіс «Дія» як фактор якості надання адміністративних послуг під час дії воєнного стану в Україні</i>	C. 73.
Воронцова Д. О. <i>Порушення комендантської години як адміністративне правопорушення</i>	C. 77.
Чурок А. А. <i>Трудова повинність: правова регламентація і перспективи застосування</i>	C. 81.
Левченко Т. М. <i>Правовий статус підрозділів місцевої самооборони</i>	C. 84.
Пасічник В. Б. <i>Законодавчі засади здійснення заходів державного нагляду за дотриманням законодавства про працю в Україні у період воєнного стану</i>	C. 88.
Подвірна О. В., Чикун Т. М. <i>Право інтелектуальної власності в умовах воєнного стану – його збереження та захист</i>	C. 92.
Дець Т. І., Козинська І. П., Бухальська Т. В. <i>Роль територіальних громад та органів місцевого самоврядування у сталому розвитку територій у зоні спостереження атомних електричних станцій</i>	C. 96.
Давидюк П. П. <i>Концептуальні положення криміналістики в умовах воєнного стану</i>	C. 99.
Бурченко Ю. В. <i>Польський досвід щодо адміністративної відповідальності за порушення правил карантину: порівняльний аспект з Україною</i>	C. 105.
Парчук С. В. <i>Особливості притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП в умовах воєнного стану</i>	C. 108.
Вовнюк В. І. <i>Окремі аспекти дисциплінарної відповідальності адвокатів під час воєнного стану</i>	C. 116.
Сивицький В. С. <i>Забезпечення права громадянина на екологічну безпеку в умовах воєнного стану</i>	C. 123.
Пилипюк Ю. Ю., Кубай О. В. <i>Роль та використання інформаційно-правових цифрових сервісів в умовах воєнного стану</i>	C. 126.
Пелешок І. І. <i>Воєнні злочини росії проти цивільного населення</i>	C. 131.
Коломійчук Т. І. <i>Вручення повісток під час воєнного стану: проблемний аспект</i>	C. 134.

Блошкіна О. О. <i>Перспективи розвитку екологічного судочинства в Україні</i>	C. 139.
Годун М. О. <i>Завдання прикордонної служби у період воєнного стану</i>	C. 143.
Цимбалюк В. І. <i>Специфіка взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства в умовах воєнного стану</i>	C. 148.
Маланчук Л. О. <i>Захист прав дітей, щодо «тимчасового влаштування» в воєнний час</i>	C. 151.
Міщук І. В., Киричук Б. С. <i>Пріоритетні напрями забезпечення соціальної та правової підтримки внутрішньо переміщених осіб</i>	C. 155.
Якимчук М. Ю., Циганець А. С. <i>Роль Стамбульської конвенції у сфері протидії насильству в Україні та світі</i>	C. 161.
Смаль І. І. <i>Ціннісні підходи в діяльності органів влади в умовах воєнного стану</i>	C. 164.
Коновейчук Х. Б. <i>Правове регулювання будівництва на рівні об'єднаної територіальної громади</i>	C. 167.
Гришко В. І., Пелешок І. С. <i>Заборонена зброя до застосування та як її використовує росія проти українців</i>	C. 172.
Подвірна О. В., Сорокіна В. С. <i>Особливості спадкування під час воєнного стану</i>	C. 175.
Кравець А. Ю., Кубай О. В. <i>Комп'ютерні засоби ППСО та їх вплив в умовах воєнного стану</i>	C. 181.
Яковчук В. І., Самороков В. О. <i>Особливості детермінації та попередження торгівлі людьми</i>	C. 187.
Красько З. В. <i>Волонтерство і гуманітарна допомога: проблематика розмежування</i>	C. 196.

ПРОГРАМА ПРОВЕДЕННЯ

Регіональної науково-практичної он-лайн конференції

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»

Вітальні звернення:

Віктор Мошинський, д.с.-г.н., професор, ректор Національного університету водного господарства та природокористування

Валерій Сорока, к.с.-г.н., доцент, проректор з науково-педагогічної та навчальної роботи НУВГП

Наталія Савіна, д.е.н., професор, проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків НУВГП

Валерій Цимбалюк, к.ю.н., професор, Заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права НУВГП

Пленарне засідання (доповідачі)

Ярослав Яковчук, голова Сарненської районної ради
Особливості організації діяльності місцевих органів виконавчої влади під час воєнного стану

Василь Овдіюк, директор Регіонального центру з надання Безоплатної вторинної правової допомоги в Рівненській області
Правова допомога під час воєнного стану в Україні: підсумки першого року російсько-української війни на прикладі Регіонального центру з надання Безоплатної вторинної правової допомоги в Рівненській області

Євгенія Дуліба, д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП
Актуальні проблеми організації діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час воєнного стану

Іван Бородін, д.ю.н., професор, професор кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»
Конституційні норми-принципи – гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні

Володимир Кафарський, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Оля Блага, к.пед.н., доцент, доцент кафедри загальноправових та гуманітарних дисциплін Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»

Право на освіту: проблеми реалізації у вищій школі України

Андрій Матвійчук, д.філос.н., професор, професор кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Актуальні кадрові потреби територіальних громад Рівненщини: стан і перспективи вирішення в умовах воєнної економіки

Віта Сахнюк, старший викладач кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права Національного університету водного господарства та природокористування

Деякі аспекти діяльності національної поліції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах воєнного стану ВПО

Олександр Кубай, старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Особливості цифровізації правових відносин в умовах воєнного стану

Анна Карпук, студентка 4 курсу, група ПР-41 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Адміністративно-правова відповідальність громадян за порушення комендантської години

Матеріали для секційних засідань

Секція 1

1. Теорія і практика адміністративно-правових відносин в умовах воєнного стану.

Ігор Копотун, д.ю.н., професор, Заслужений юрист України, головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем запобігання кримінальним правопорушенням Донецького державного університету внутрішніх справ

Микола Рудик, к.ю.н., викладач кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

Аналіз загроз безпеці України в умовах воєнного стану

Тетяна Корнєва, к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Деякі питання правового регулювання податкових відносин

Інна Мішук, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Сніжана Соломко, студентка 3 курсу, група ПР-32 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Проблемні аспекти захисту прав внутрішньо переміщених осіб Навчально-наукового інституту права НУВГП

Андрій Цевух, студент 3 курсу, група ПР-32 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Валентин Самороков, старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Злочини проти основ національної безпеки України у політичній сфері

Вікторія Дзюбій, студентка 4 курсу, група ПР-41 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Особливості розгляду адміністративних справ в період воєнного стану

Анастасія Шевчук, студентка 4 курсу, групи ПР-43 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій

Аміна Шнайдер, студентка 4 курсу, групи ПР-43 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Сервіс «Дія» як фактор якості надання адміністративних послуг під час дії воєнного стану в Україні

Дар'я Воронцова, студентка 1 курсу, група ПР-12 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Порушення комендантської години як адміністративне правопорушення

Анастасія Чурок, студентка 1 курсу, група ПР-12 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Трудова повинність: правова регламентація і перспективи застосування

Тетяна Левченко, студентка 1 курсу, група ПР-12 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Правовий статус підрозділів місцевої самооборони

Секція 2

2. *Проблемні аспекти практичної реалізації режиму воєнного стану.*

Оксана Швець, к.ю.н., доцент, т.в.о. завідувача кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Особливості регулювання земельних правовідносин в умовах воєнного стану

Василь Пасічнюк, заступник завідувача кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Законодавчі засади здійснення заходів державного нагляду за додержанням законодавства про працю в Україні у період воєнного стану

Олена Подвірна, старша викладачка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Тетяна Чикун, студентка 3 курсу, група ПР-33 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Право інтелектуальної власності в умовах воєнного стану – його збереження та захист

Тетяна Дець, к.т.н., доцент кафедри геодезії та картографії Інститут агроєкології та землеустрою НУВГП

Ірина Козинська, к.геогр.н., старший викладач кафедри географії та методики її навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Тетяна Бухальська, к.т.н., доцент кафедри землеустрою, кадастру, моніторингу земель та геоінформатики Інститут агроєкології та землеустрою НУВГП

Роль територіальних громад та органів місцевого самоврядування у сталому розвитку територій у зоні спостереження атомних електричних станцій

Петро Давидюк, старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Концептуальні положення криміналістики в умовах воєнного стану

Юлія Бурченко, аспірантка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Польський досвід щодо адміністративної відповідальності за порушення правил карантину: порівняльний аспект з Україною

Сергій Парчук, аспірант кафедри конституційного, адміністративного та господарського права юридичного факультету Академії праці, соціальних відносин і туризму

Особливості притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП в умовах воєнного стану

Віктор Вовнюк, аспірант кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'янчука», Голова секретаріату Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Окремі аспекти дисциплінарної відповідальності адвокатів під час воєнного стану

Владислав Сивицький, аспірант кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Забезпечення права громадянина на екологічну безпеку в умовах воєнного стану

Юлія Пилипюк, магістрантка 1 курсу, групи ПР3-51м Навчально-наукового інституту права НУВГП

Олександр Кубай, старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Роль та використання інформаційно-правових цифрових сервісів в умовах воєнного стану

Інна Пелешок, студентка 4 курсу, група ПР-42 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Воєнні злочини росії проти цивільного населення

Тетяна Коломійчук, студентка 4 курсу, група ПР-43 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Вручення повісток під час воєнного стану: проблемний аспект

Оля Блошкіна, студентка 2 курсу, група ПР-21 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Перспективи розвитку екологічного судочинства в Україні

Максим Годун, студент 1 курсу, група ПР-12 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Завдання прикордонної служби у період воєнного стану

Секція 3

3. *Актуальні проблеми забезпечення прав людини в умовах воєнного стану.*

Валерій Цимбалюк, к.ю.н., професор, Заслужений юрист України, директор Навчально-наукового інституту права НУВГП

Специфіка взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства в умовах воєнного стану

Лариса Маланчук, к.е.н., доцент кафедри правових природоохоронних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Захист прав дітей, щодо «тимчасового влаштування» в воєнний час

Інна Міщук, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Богдана Киричук, студентка 3 курсу, група ПР-32 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Пріоритетні напрями забезпечення соціальної та правової підтримки внутрішньо переміщених осіб

Мирослава Якимчук, к.п.н., доцент, доцент кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Анна Циганець, студентка 3 курсу, група ПР-32 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Роль Стамбульської конвенції у сфері протидії насильству в Україні та світі

Ірина Смаль, к.філос.н., доцент кафедри теорії держави і права та філософії юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука

Ціннісні підходи в діяльності органів влади в умовах воєнного стану

Христина Коновеичук, аспірантка Навчально-наукового інституту права НУВГП, староста Марковецького старостинського округу Тисменицької міської громади Івано-Франківської області

Правове регулювання будівництва на рівні об'єднаної територіальної громади

Вікторія Гришко, к.п.н., доцент, завідувач кафедри відновного правосуддя та приватної детективної діяльності Навчально-наукового інституту права НУВГП

Інна Пелешок, студентка 4 курсу, група ПР-42 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Заборонена зброя до застосування та як її використовує росія проти українців

Олена Подвірна, старша викладачка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Вікторія Сорокіна, студентка 3 курсу, група ПР-31 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Особливості спадкування під час воєнного стану

Анастасія Кравець, магістрантка 1 курсу, групи ПР-51м Навчально-наукового інституту права НУВГП

Олександр Кубай, старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Комп'ютерні засоби ІПСО та їх вплив в умовах воєнного стану

Яковчук Владислав, студент 4 курсу, група ПР-43 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Валентин Самороков, старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін Навчально-наукового інституту права НУВГП

Особливості детермінації та попередження торгівлі людьми

Красько Зорина, студентка 3 курсу, група ПР-32 Навчально-наукового інституту права НУВГП

Волонтерство і гуманітарна допомога: проблематика розмежування

Яковчук Я. В.,
*аспірант кафедри конституційного права
та галузевих дисциплін ННІ права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна
голова Сарненської районної ради
Рівненської області*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Одним із перших кроків після введення воєнного стану на території України було утворення військових обласних та районних адміністрацій. У день набрання чинності Указу Президента від 24.02.2022 № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» обласні та районні державні адміністрації припинили свої повноваження і набули статусу обласних та районних військових адміністрацій відповідно [1], що призвело до значних змін у здійсненні публічного адміністрування на території кожного району, кожної області, а також в державі в цілому.

За свою юридичною природою обласні і районні військові адміністрації є тимчасовими державними органами, що утворюються на тих територіях, де введено воєнний стан з метою не лише «запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури», а також і для «охорони прав, свобод і законних інтересів громадян» [2].

Обласні і районні військові адміністрації є зобов'язаним суб'єктом перед приватними особами і мають якнайповніше задовольняти права, свободи та законні інтереси приватних осіб, а також задовольняти публічний інтерес в цілому. Саме публічний інтерес спрямований на задоволення потреб усього населення, має найвищу соціальну цінність, внаслідок чого така потреба і похідний від неї публічний інтерес закріплюються в об'єктовому праві і

підлягають правовій охороні [3, с. 37]. Поряд з цим, адміністративна діяльність таких військових адміністрацій є обмеженою принципом «зв'язаності правом» [4, с.63], тобто вони діють виключно «... на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та законами України».

Повноваження військових адміністрацій визначені Законом України «Про правовий режим воєнного стану»[2] та конкретизовані у розпорядженні Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 181-р «Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні» [5]. До повноважень військових адміністрацій, як тимчасових державних органів, належать:

1) встановлювати (посилювати) охорону об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, і вводити особливий режим їх роботи;

2) запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб, не залучених до роботи в оборонній сфері та захисту критичної інфраструктури і не заброньованих за підприємствами, установами та організаціями на період дії воєнного стану

3) використовувати потужності та трудові ресурси підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їхньої роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю;

4) примусово відчужувати майно, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучати майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку та видавати про це відповідні документи встановленого зразка;

5) запроваджувати комендантську годину (заборону перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень), а також встановлювати спеціальний режим світломаскування;

6) встановлювати особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів;

7) перевіряти документи у осіб, а в разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України;

8) забороняти проведення мирних зборів, мітингів, походів і демонстрацій, інших масових заходів;

9) порушувати питання про заборону діяльності політичних партій, громадських об'єднань, якщо вона спрямована на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на стійкість критичної інфраструктури, права і свободи людини, здоров'я населення;

10) встановлювати заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан;

11) регулювати роботу постачальників електронних комунікаційних мереж та/або послуг, поліграфічних підприємств, видавництв, телерадіоорганізацій, телерадіоцентрів та інших підприємств, установ, організацій і закладів культури та засобів масової інформації, а також використовувати місцеві радіостанції, телевізійні центри та друкарні для військових потреб і проведення роз'яснювальної роботи серед військ і населення; забороняти роботу приймально-передавальних радіостанцій особистого і колективного користування та передачу інформації через комп'ютерні мережі;

12) забороняти торгівлю зброєю, сильнодіючими хімічними і отруйними речовинами, а також алкогольними напоями та речовинами, виробленими на спиртовій основі;

13) встановлювати особливий режим у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інші сильнодіючі речовини, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

14) вилучати у підприємств, установ і організацій навчальну та бойову техніку, вибухові, радіоактивні речовини і матеріали, сильнодіючі хімічні та отруйні речовини;

15) встановлювати порядок використання фонду захисних споруд цивільного захисту;

16) проводити евакуацію населення та матеріальних і культурних цінностей

17) запроваджувати у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами;

18) запроваджувати інші заходи [2; 3].

Поряд з вищезазначеними повноваженнями, військові адміністрації виконують і надалі повноваження обласних та районних державних адміністрацій, пов'язані із здійснення виконавчої влади на місцях: забезпечення проведення фінансової політики, політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування, а також повноваження щодо забезпечення реалізації прав і свобод людини та громадянина [6].

Однією з особливостей здійснення публічного адміністрування військовими адміністраціями є те, що вони мають подвійне підпорядкування. Зокрема, діяльність обласних військових адміністрацій по питаннях, що стосуються забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, здійснення заходів правового режиму воєнного стану, спрямовуються, координуються та контролюються Генеральним штабом Збройних Сил України. Діяльність обласних військових адміністрацій по всіх інших питаннях (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, охорона

навколишнього середовища тощо) спрямовується, координується та контролюється Кабінетом Міністрів України. Діяльність районних військових адміністрацій по питаннях, що стосуються забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури, здійснення заходів правового режиму воєнного стану, спрямовуються, координуються та контролюються Генеральним штабом Збройних Сил України та обласними військовими адміністраціями. Діяльність обласних військових адміністрацій по всіх інших питаннях (освіта, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, охорона навколишнього середовища тощо) спрямовується, координується та контролюється Кабінетом Міністрів України та обласними військовими адміністраціями [2; 6].

Свої повноваження військові адміністрації припиняють не з моменту припинення чи скасування дії воєнного стану, а лише після 30 днів від такого дня [2].

Ще однією особливістю діяльності військових адміністрацій є те, що всі інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи, громадські об'єднання зобов'язані сприяти діяльності військової адміністрації у запровадженні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану на відповідній території [2].

Список використаних джерел

1. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24.02.2022 № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Хамходера О. П., Піть І. Ю. Суб'єктивний публічний інтерес: теорія та прикладні перспективи. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Юридичні науки». 2021. № 1(35). С. 27-39.
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник / за ред. В. Галунька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.
5. Питання запровадження та забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 181-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text>
6. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794 - VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18#Text>

Дуліба Є. В.,
*д. ю. н., доцент,
професорка кафедри конституційного права
і галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Проблеми забезпечення належного та безперервного функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування постійно були в центрі наукових досліджень. Введений правовий режим воєнного стану в Україні, а далі повномасштабна війна, зміна законодавства, поява нових тимчасових державних органів зумовила необхідність вжиття заходів для забезпечення належного та безперервного функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Один із важливих аспектів функціонування держави є організація діяльності місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування таким чином, щоб на належному рівні здійснювати реалізацію та виконання законів, публічне адміністрування в різних сферах суспільного життя, а також забезпечувати реалізацію прав і свобод людини та громадянина [1, с.18-19].

Із введенням воєнного стану в Україні питання організації діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування набуло своєї актуальності. Це зумовлено тим, що воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади та органам місцевого самоврядування «...повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове,

зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [2].

Указом Президента України від 24.02.2022 № 68/2022 «Про утворення військових адміністрацій» утворено 24 обласні військові адміністрації, Київську міську військову адміністрацію та районні військові адміністрації [3]. В подальшому указами Президента України були утворені військові адміністрації в окремих населених пунктах різних областей.

Таким чином, у системі органів виконавчої влади з'явилися нові тимчасові державні органи – військові адміністрації. Виходячи з того, що публічна влада здійснюється не лише в інтересах держави, а й для задоволення потреб суспільства, що в сукупності становить публічний інтерес, саме військові адміністрації почали здійснювати адміністративну діяльність як суб'єкти публічної адміністрації, тобто здійснювати виконавчо-розпорядчу адміністративну діяльність та надавати адміністративні послуги, що є зовнішнім виразом реалізації завдань (функцій) виконавчої влади для задоволення цього публічного інтересу [4, с. 18; 5, с. 604]. Військові адміністрації почали виконувати повноваження місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також повноваження у сфері забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану, у сфері оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури.

Однією з найактуальніших проблем організації діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час воєнного стану стало необхідність швидкого провадження численних змін чинного законодавства у життя. Такі зміни торкалися майже всіх сфер життєдіяльності держави. Наприклад, сфери публічного адміністрування, фінансів, податків, охорони здоров'я, освіти, трудових відносин, продовольчій і інформаційній сфері тощо). Лише Верховна Рада України з 24 лютого 2022 року по 01 січня 2023 року прийняла 729 документів, з 01 січня по 01 березня 2023 року - 88 [6].

З метою забезпечення життєдіяльності населення в умовах воєнного

стану Кабінетом Міністрів України у період з 24 лютого до 01 січня 2023 року прийнято 2300 документів, у період з 01 січня по 01 березня 2023 року - 293 документа [7]. Наприклад, Законом України від 12.05.2022 № 2259-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану» врегульовано окремі питання функціонування державної служби та місцевого самоврядування, а також неприпустимості припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів в умовах воєнного стану [8]. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 1790-р «Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану» місцеві органи виконавчої влади зобов'язані були ввести в дію плани цивільного захисту населення на період воєнного стану та забезпечити їх здійснення, а обласні державні адміністрації зобов'язані забезпечити проведення евакуації населення у разі загрози або виникнення збройних конфліктів [9].

Варто звернути увагу і на те, що аналіз норм Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2] та Плану запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 181-р [10], надав можливість зробити висновок, що у сфері забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану, у сфері оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури обласні, районні військові адміністрації, а також військові адміністрації населених пунктів наділені широкими повноваженнями.

Наприклад, до таких повноважень відносяться: організація посиленої охорони та оборони важливих об'єктів національної економіки та об'єктів, що забезпечують життєдіяльність населення, примусове відчуження майна, що перебуває у приватній або комунальній власності, вилучення майна державних підприємств, державних господарських об'єднань; запровадження комендантської години та встановлення спеціального режиму

світломаскування; використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності для потреб оборони, зміна режиму їх роботи, проведення інших змін виробничої діяльності, а також створення умов праці відповідно до законодавства про працю; установлення особливого режиму у сфері виробництва та реалізації лікарських засобів, які мають у своєму складі наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори, інших сильнодіючих речовин відповідно до переліку, визначеного Кабінетом Міністрів України, а також забезпечення у разі потреби залучення суб'єктів господарювання з виробництва лікарських засобів, оптової та роздрібною торгівлі лікарськими засобами, імпорту лікарських засобів до оперативного задоволення потреб Збройних Сил, інших військових формувань у лікарських засобах та медичних виробках на час введення воєнного стану; уточнення складу органів з евакуації, планів евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей, а також проведення евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей, невідкладне приведення єдиної державної системи цивільного захисту, її функціональні та територіальні підсистеми у готовність до виконання завдань за призначенням в особливий період, забезпечення належного функціонування дорожнього господарства, транспортної інфраструктури та інфраструктури, що забезпечує життєдіяльність населення та функціонування держави в умовах воєнного стану, в тому числі АТ «Укрзалізниця», як головного об'єкта національної економіки у сфері залізничної логістики для безперебійного функціонування в умовах воєнного стану та виконання завдань і замовлень органів державної влади та органів військового управління тощо [2; 10].

Поряд з утвореними військовими адміністраціями населених пунктів і надалі функціонують органи місцевого самоврядування, оскільки військові адміністрації населених пунктів утворюються не у кожній територіальній громаді, а лише у тих територіальних громадах, у яких сільські, селищні, міські ради та/або їхні виконавчі органи та їх голови не здійснюють покладені на них законодавством України повноважень (у тому числі внаслідок фактичного

саморозпуску або самоусунення від виконання своїх повноважень, або їх фактичного невиконання, або припинення їх повноважень згідно із законом) [2; 11, с. 159].

Протягом дії воєнного стану ми мали можливість спостерігати різні обставини, коли органи місцевого самоврядування були неспроможні вирішувати питання місцевого значення в межах законів України. Наприклад, керівний склад органів місцевого самоврядування залишили територію громади, окремих представників органів місцевого самоврядування викрадали і вивозили, окремі голови громад та депутати місцевих органів самоврядування стали державними зрадниками.

Внесені зміни до законодавства України розширили повноваження сільських, селищних, міських голів, надавши можливість приймати рішення про звільнення земельних ділянок комунальної власності від незаконно розміщених тимчасових споруд (пп. 1 п. 4 стаття 9); про обстеження будівель і споруд, пошкоджених внаслідок бойових дій та демонтаж тих які за результатами обстеження визнані аварійно небезпечними і такими, що становлять загрозу життю людей (пп. 2 і пп. 3 п. 4 стаття 9); про передачу коштів з відповідного місцевого бюджету на потреби Збройних Сил України та/або для забезпечення заходів правового режиму воєнного стану (пп. 1 п. 5 стаття 9); про створення установ з надання безоплатної первинної правової допомоги, призначення на посади і звільнення з посад керівників таких установ, залучення фізичних чи юридичних осіб приватного права до надання безоплатної первинної правової допомоги (пп.2 п. 5 стаття 9); про боротьбу зі стихійним лихом, епідеміями, епізоотіями (пп.3 п.5 стаття 9); про поведження з небезпечними відходами (пп.4 п.5 стаття 9). Однак у разі неприйняття рішення з однією з перелічених обставин начальник обласної військової адміністрації за погодженням з Генеральним штабом Збройних Сил України порушує перед Президентом України питання про утворення військової адміністрації населеного пункту (населених пунктів) [2].

Отже, проведений аналіз чинного законодавства дав можливість зробити висновок, що у період дії воєнного стану в Україні з метою належного забезпечення діяльності місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, у системі органів виконавчої влади з'явилися нові тимчасові органи – військові адміністрації.

Військові адміністрації, як суб'єкти публічної адміністрації, виконують повноваження місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також повноваження у сфері забезпечення здійснення заходів правового режиму воєнного стану, у сфері оборони, громадської безпеки і порядку, захисту критичної інфраструктури.

Поряд з військовими адміністраціями і надалі функціонують органи місцевого самоврядування, де не утворені військові адміністрації населених пунктів.

Список використаних джерел

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389 - VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24.02.2022 № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text>
4. Адміністративне право України. Повний курс: підручник /Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
5. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.
6. Документи видавника (Верховна Рада України). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main?find=2&user=a&org=1&typ=1%7C2&dat=20220224&datl=2>
7. Рішення уряду. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npasearch?&from=24.02.2022&to=01.12.2022>
8. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування державної служби та місцевого самоврядування у період дії воєнного стану: Закон України від 12.05.2022 № 2259-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2259-IX#Text>
9. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 1790-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voyennogo-stanu-179-240222>
10. План запровадження та забезпечення заходів здійснення правового режиму воєнного стану в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 181-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/181-2022-%D1%80#Text>

11. Чудик Н.О. Вертикаль влади в умовах воєнного стану. *Російсько-українська війна: право, безпека, світ: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Західноукраїнський національний університет, 29-30 квітня 2022 р., Тернопіль: ЗУНУ, 2022. С. 156–160.*

УДК 342

Бородін І. Л.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права,
інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
Київського університету інтелектуальної
власності та права Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Київ, Україна*

КОНСТИТУЦІЙНІ НОРМИ-ПРИНЦИПИ – ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Гарантії прав та свобод громадян в Україні набувають особливого значення. В умовах військових конфліктів утвердження і забезпечення прав та свобод громадян є головним обов’язком держави [1, с. 64]. Норми-принципи, як гарантії прав та свобод людини і громадянина, виходять з загально-правових принципів. Вони об’єднують всю правову систему держави, тобто: принципи гуманізму, соціальної справедливості, рівноправності, соціальної свободи, демократизму, верховенства права, взаємної відповідальності людини і держави [2, с. 162-166].

Визначені Конституцією України норми-принципи, які є гарантіями прав та свобод людини і громадянина, *проголошують*:

1. *Гуманізм*. Він розкриває одну з характеристик права – домінування в правовій системі природних невідчужуваних прав людини. Слід сказати, що вперше в історії України першість людини над державою закріплений на конституційному рівні. Це є очевидним. в Конституції 1996 року другий розділ має назву: “Права, свободи та обов’язки людини і громадянина. Цим підкреслено правовий статус людини як важливішу соціальну цінність. Ця норма-принцип відображує взаємовідносини суспільства та особистості. Він є

якістю законності, правосуддя, кримінальної та виправно-трудової політики держави.

2. *Соціальну справедливість*. Він є похідним із змісту статті 1 Основного Закону, яка проголошує Україну соціальною державою. Справедливість як правова категорія знаходить свій прояв у всіх сферах суспільного життя. Вона акумулює в собі економічні, політичні, моральні, правові та духовні аспекти Конституція містить вимоги відповідності між положенням різних індивідуумів та їх значення в суспільстві, між працею та винагородою та діями. Справедливість включає а) цінності, які обґрунтовують справедливість і які повинні відображати точнішим чином актуальну систему суспільних відносин і місце в ній суб'єкту діяльності; б) правила, які її виражають; в) дії, які реалізують спосіб здійснення справедливості, котрі втілюються у результатах діяльності.

3. *Рівноправність громадян*. Він встановлений статтями 21 і 24 Конституції України. Рівноправність є одним з складових принципу соціальної справедливості та пов'язана з ним. Цей принцип означає рівність людей у своїй гідності (ст. 21 Конституції України), наявність рівних прав та рівних обов'язків для всіх громадян нашої держави (ст. 21), рівність громадян перед законом (ст. 24), рівність прав жінки та чоловіка та рівних конституційних прав і свобод України (ст. 24).

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. Цей міжнародно-правовий стандарт проголошений Загальною декларацією прав людини та рештою міжнародних актів з цих питань. Рівноправність означає також рівність перед законом всіх учасників судового процесу (ст. 129) [3].

Поняття «рівноправність» слід відрізняти від поняття «рівність». Рівність – це більш широке поняття, ніж рівноправність тому, що не всі елементи соціальної рівності одержують закріплення в праві. Соціальна рівність є

матеріальною основою рівноправності.

4. *Соціальну свободу*. Він передбачений статтею 21 Основного Закону України. Ця норма-принцип закріплює право кожної людини на вільний розвиток особистості. На принципі соціальної свободи базується право індивіда на особисту недоторканність (ст. 29), можливості обирати місце проживання та пересуватися (ст. 33), право людини на повагу до її гідності (ст. 28). Соціальна свобода є важливою запорукою запровадження в Україні режиму законності та правопорядку, оскільки згідно статті 19 Конституції України правовий порядок ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

В юридичній літературі розглядаються різні аспекти свободи. На наш погляд, під цим поняттям слід розуміти можливість людини самостійно мислити та вибирати як діяти за власним розсудом, не порушуючи при цьому встановлені законом обмеження і не здійснюючи вчинків, які суперечать інтересам інших людей, громадському порядку та національній безпеці. Отже, термін «свобода» глибинне яке має багато вимірів. Тому необхідно погодитися з П. М. Рабіновичем щодо того, що принцип соціальної свободи вказує на відносну соціальну свободу, бо абсолютної свободи людини в природі існувати не може [4, с. 47]. Кожна людина залежить від суспільства, цивілізації, соціальних, економічних, політичних, культурних та інших процесів, від кліматичних, географічних та інших чинників, так вони в тій або в іншій мірі обмежують абсолютну соціальну свободу.

5. *Демократизм*. Він пояснює належність політичної, економічної, культурної влади народу. Ця норма-принцип (ст. 1 Конституції України) встановлює демократичний тип нашої держави. Даний принцип містить в собі як мінімум три складові: народовладдя, політичний режим, права людини та реалізується не тільки через державні, але й через правові інститути – права, обов'язки, їх гарантії, правосуддя.

Демократизм взаємодіє з усіма конституційними правами і свободами людини, він є одним із головних засад організації та діяльності держави, за

допомогою якого визначається демократичний вектор становлення та розвитку державності українського народу. «Побудова української державності безпосередньо пов'язана з демократичним та політичним режимом» [5, с. 220].

6. *Верховенство права*. Він закріплений у статті 8 Основного Закону України. Це поняття є новим в національній правовій системі. В раніше діючій Конституції (1978 р.) діяв принцип верховенства закону. Вчені-правознавці сформулювали різні підходи щодо розуміння принципів верховенства права і верховенства закону. Наприклад, В. І. Селіванов [6, с. 8-18] і С. В. Головатий [7, с. 5-6] відстоюють принципи верховенства права, вбачаючи неточність в принципі верховенства закону, бо в законі можна закріпити положення, які будуть пригнічувати права людини. А Ю. С. Шемшученко схвалює принцип верховенства закону, вказуючи на правову незрозумілість категорії верховенства права [8, с. 26-29]. Ю. М. Тодика вважає, що в сучасному періоді закріплений базовий принцип верховенства права і закону [5, с. 208]. Не дивлячись на те, що проблематика змісту принципу верховенства права існує, він визначає, що жоден закон чи підзаконний нормативно-правовий акт не може суперечити правам людини і є гарантом прав і свобод людини і громадянина.

7. *Взаємна відповідальність людини і держави*. Він закріплений статтями 3 і 23 Конституції України. Ця норма-принцип, як гарант прав та свобод людини і громадянина, покладає взаємну відповідальність держави перед людиною та людини перед державою. Визнання на конституційному рівні прав і свобод особистості в якості найвищої соціальної цінності передбачає активну діяльність держави по забезпеченню на практиці цього положення. Головний обов'язок органів державної влади – визнання, виконання та захист прав і свобод, честі і гідності людини і громадянина. Разом з тим, взаємна відповідальність людини передбачає виконання особою своїх прав і свобод таким чином, щоб вони не суперечили інтересам держави, правам і свободам інших громадян.

В основному законі закріплені звернені до громадян вимоги поважати конституційні права і свободи інших осіб, підкорятися юридичним актам, які виданні органами державної влади, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших осіб (ст. 68) [3]. Обмеження влади держави правами людини не повинно вести до зменшення ролі держави. Роль держави в охороні прав і свобод, у наданні їм законодавчої форми і, насамперед, на рівні Конституції велика.

Поряд з нормами-принципами, які закріплюють права людини і громадянина в Конституції України містяться норми-принципи, які закріплюють політико-правову основу на демократичних підставах якої відбувається процес формування державності українського народу. По суті це основоположні доктрини, які є основою для гарантування прав і свобод людини і громадянина. До них можна віднести норми-принципи про те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст та спрямованість діяльності держави (ст. 3) [3]; носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні є народ (ст. 5) [3]; державна влада в Україні здійснюється згідно принципу її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (ст. 6) [3]; держава гарантує свободу політичної діяльності, а суспільне життя в Україні засновується на принципах політичного, економічного та ідеологічного різноманіття (ст. 15) [3].

Крім перелічених вище загально-правових норм-принципів, також існують конституційно-правові норми-принципи, які є гарантами прав і свобод людини і громадянина. До них можна віднести норми-принципи які не відчужуваність непорушність, невичерпність, гарантованість та недопустимість обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Головка С. Г., Кушнірчук Р. О., Гатченко К. О. Права та свободи громадян в умовах воєнного та надзвичайного стану. У кн. Права людини в епоху цифрових трансформацій. Матеріали XXII Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 25 лютого 2022 р.) за ред. Сопілко І. М. 2022. 367 с.
2. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн: підручник. Київ: Арт Ек, Вища школа, 1997. С. 162–166.

3. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Київ: Преса України, 1996. 80 с.
4. Рабінович П. М. Вільність і рівноправність людини у Конституції України. *Юридический вестник*. 1998. № 2. С. 47–50.
5. Тодика Ю. Н. Конституція України: проблеми теорії і практики. Харків: Факт, 2000. 608 с.
6. Селіванов В. І. Методологічні принципи запровадження конституційних принципів «верховенства права» і «верховенства закону». *Право України*. 1997. № 6. С. 8–18.
7. Головатий С. В. Конституція України 1996 р. в системі європейського конституціоналізму. *Право України*. 1997. № 8. С. 3–6.
8. Шемшученко Ю. С. Проблеми розбудови української державності. *Право України*. 1997. № 1. С. 26–29.

УДК 342.7. 342.9. 378.

Кафарський В. І.,

*к. філос.н., д.ю.н., професор,
завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Блага О. Б.,

*к.пед.н., доцент,
доцент кафедри загальноправових
та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківського навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»
м. Івано-Франківськ, Україна*

ПРАВО НА ОСВІТУ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Глобалізація вимагає оновлення теоретико-методологічних засад правового регулювання права на освіту в сучасних спільнотах, зокрема забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення до навчання впродовж усього життя.

Освітня діяльність на межі XX–XXI століть світової та національної систем освіти прискорено реформується. Це відбувається завдяки запровадженню нового інструментарію здійснення освітньої діяльності,

цифрових технологій, відкритих електронних освітніх ресурсів, дистанційної освіти (стимульованих пандемією COVID-19, а тепер і війною Росії проти України), застосуванню нового методичного забезпечення навчального процесу та управління в системі освіти.

Безперечно, вищезазначене потребує відповідного вдосконалення правового забезпечення, що має відповідати сучасним та перспективним завданням модернізації системи освіти в цілому та її секторів, приділяючи особливу увагу практиці реалізації права на освіту.

У зв'язку з цим доцільно окреслити сукупність завдань, які мають стати основою розбудови важливого сегменту сучасного українського освітнього права – права на освіту, зокрема – права на вищу освіту, та сформулювати завдання для дослідження деяких основних положень права на освіту, які по суті є основою міжнародних та національних правових стандартів.

Українська юридична спільнота має глибоко усвідомити, що право на освіту:

1) є універсальним правом людини: в міжнародному аспекті – захищеним міжнародно-правовими стандартами; в національному – конституційним правом людини і громадянина;

2) динамічно розвивається завдяки розширенню інструментарію його правового регулювання, синергії з іншими правами людини, практикою його реалізації в міжнародних та національних програмах і проектах;

3) не є гомогенним (однорідним) – воно диференціюється та конкретизується різними правовими статусами суб'єктів права на освіту, що залежать від його позиції в національній системі освіти, виду та форми освіти, цілей та завдань відповідних систем освіти, правових статусів суб'єктів права на освіту, які динамічно змінюються відповідно до позицій суб'єкта цього права та стадій «життєвого циклу» освітньої діяльності.

Зрозуміло, що геополітичні та внутрішні соціально-політичні процеси вносять корективи в загальноприйняті конституційні норми. Для прикладу можна навести Закон України «Про внесення змін до деяких законів України

щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану», який дозволяє організувати освітній процес в дистанційній формі або в будь-якій іншій формі, що є найбільш безпечним для його учасників; зберегти робочі місця, середній заробіток, виплати стипендій, передбачених законодавством; забезпечити місце проживання (пансіон, гуртожиток тощо) та харчування (у разі потреби). Окрім цього Закон надає відповідні повноваження органам державної влади та органам місцевого самоврядування для забезпечення вищезазначених державних гарантій [1].

Реалізація тих чи інших конституційних норм залежить не тільки від інтересів держави та її структурних елементів, а й від якості та інтересів того середовища, в якому діє Основний Закон. Значна частина чинників, що впливають на втілення норм Конституції можуть бути за межами юридичного механізму і свідомо або несвідомо «випадати» з поля зору законодавців за браком професійних знань, моралі чи ідеологічних уподобань. Тому на захисті права людини і громадянина на освіту стоїть конституційна юрисдикція.

Щодо вищої освіти, то серед юнацтва панує стереотип другорядності професійної освіти в суспільстві. Тому більшість випускників шкіл обирають вищу освіту, при цьому третина з тих, хто отримує диплом бакалавра, залишається безробітним. Зрозуміло, що після завершення військових дій реформування професійно-технічної та вищої освіти має в більшій мірі узгоджуватися з такими ключовими документами Європейського Союзу як рішеннями конференцій міністрів, відповідальних за вищу освіту; країн Європейського простору вищої освіти (зокрема, Римським міністерським комюніке від 19 листопада 2020 р.); Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя (2017 р.); Рамкою кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2018 р.); стандартами і рекомендаціями щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015 р.). Динамічні зміни у сфері вищої освіти сприяють розбудові Європейського освітнього простору, зокрема цифрової стратегії Європейської Комісії

(European Commission Digital Strategy), Європейської програми розвитку навичок, формування Європейського дослідницького простору тощо.

Важливими кроками до модернізації структури вищої освіти України та її інтегрування до світового освітнього і наукового простору стало затвердження в 2015 р. нового переліку галузей знань і спеціальностей та його гармонізація в 2021 р. з Міжнародною стандартною класифікацією освіти. Гармонізація в 2020 р. Національної рамки кваліфікацій з Європейською рамкою кваліфікацій для навчання впродовж життя сприяла створенню умов для визнання національних освітніх кваліфікацій у міжнародному середовищі.

Зазначимо, що впровадження зовнішнього незалежного оцінювання в 2008 р. дало змогу викорінити корупцію під час вступу до закладів вищої освіти. Завдяки започаткуванню в 2015-2016 рр. переходу до адресного розміщення бюджетних місць залежно від рейтингу вступників у рамках широкого (національного) конкурсу суттєво збільшилася питома вага абітурієнтів, які вступають до обраного вузу. Разом з єдиним фаховим вступним випробуванням та єдиним вступним іспитом з іноземної мови до магістратури, формульним розподілом місць державного замовлення запроваджено систему вступу, яка в основному забезпечує високі стандарти рівного та справедливого вступу до закладів вищої освіти на конкурсних засадах. Сформовано систему стандартів вищої освіти, що відповідає національній рамці кваліфікацій, затверджено 98 стандартів вищої освіти за рівнем бакалавра та 45 стандартів за рівнем магістра. Активно застосовуються прозорі механізми розподілу державного замовлення на користь принципу «бюджетні місця йдуть за кращими вступниками» тощо.

Зокрема під час вступної кампанії 2022 р. конкурсний набір відбувався на підставі результатів магістерського комплексного тесту (МКТ), магістерського тесту навчальної компетентності (МТНК), фахового іспиту, індивідуальної усної співбесіди, розгляду мотиваційних листів, єдиного вступного іспиту 2019-2021 рр.

Одним із ключових принципів Європейського простору вищої освіти є автономія закладів вищої освіти, що передбачає скорочення регуляторних функцій держави та забезпечення самоорганізації і саморегулювання академічної спільноти. Відповідно до критеріїв Європейської асоціації університетів щодо академічної, організаційної, кадрової та фінансової автономії закладів вищої освіти інституційна автономія українських закладів (насамперед її академічна складова) загалом розширилася, але її подальший розвиток гальмують суттєві обмеження фінансових можливостей та посилення відповідальності керівників закладів вищої освіти за результати роботи перед органами державної влади. Чого варті зміни до закону, які стосуються порядку обрання та призначення керівників навчальних закладів. Відтак законодавством України запроваджено елементи корпоративного управління навчальними закладами, зокрема передбачені відповідні механізми обрання керівників закладів, змінено систему державного фінансування, відхилено обмеження навчання студентів за віком та за кількістю здобутих раніше дипломів коштами бюджету тощо.

Попри це основною проблемою в сфері вищої освіти залишається відсутність можливості реалізувати себе на українському ринку праці. Це зачіпає інтереси здобувачів вищої освіти, а опосередковано – всього суспільства, яке не може розвиватися гармонійно без конкурентоспроможних фахівців.

В Україні нормативне середовище системи освіти визначається Конституцією України; Законами України: «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про фахову передвищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність»; Національною доктриною розвитку освіти (затвердженою Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002); Указом Президента України «Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» (від 30 вересня 2019 р. № 722/2019) та іншими нормативно-правовими актами. Правовідносини у сфері вищої освіти, як і їх розвиток,

мають в своїй основі Цивільний, Господарський, Податковий, Бюджетний кодекси України та Кодекс законів про працю України, які теж потребують відповідних змін і, що не менш важливо, гармонізації з європейським законодавством.

Пріоритетним напрямком розвитку освіти стало запровадження цифрової трансформації на період до 2023 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р., що знайшло своє відображення в Стратегії розвитку вищої освіти.

В основу Стратегії розвитку вищої освіти покладені прагнення Української держави стати рівноправним членом європейської спільноти, а визначені ними цілі відповідають зобов'язанням Української держави згідно з Угодою про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, ратифікованою Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. Статтею 431 глави 23 Угоди про асоціацію закріплено курс на активізацію співпраці Української держави та Європейського Союзу в сфері вищої освіти, зокрема щодо: реформування та модернізації системи вищої освіти; сприяння зближенню у сфері вищої освіти в рамках Болонського процесу; покращення якості та підвищення важливості вищої освіти; поглиблення співробітництва між закладами вищої освіти; розширення можливостей закладів вищої освіти; активізації мобільності студентів, наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників [3].

В Стратегію розвитку вищої освіти покладені принципи Великої хартії університетів (м. Болонья, 1988 р.) та Спільної декларації міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» від 19 червня 1999 р. щодо сприяння мобільності громадян з метою подальшого навчання чи працевлаштування в єдиному Європейському просторі вищої освіти, підвищення сумісності та порівнянності систем вищої освіти країн-учасниць, підвищення конкурентоспроможності європейської вищої освіти.

Стратегія, узгоджена з Конвенцією про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні (м. Лісабон, 11 квітня 1997 р.), ратифікована

Законом України «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні», має за мету сприяти визнанню кваліфікацій вищої освіти в Європейському просторі вищої освіти [2].

Ці важливі документи узгоджуються з положеннями Глобальної конвенції про визнання кваліфікацій вищої освіти, прийнятої на 40-й сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО (м. Париж, 12-27 листопада 2019 р.), підготовка до ратифікації якої здійснюється Кабінетом Міністрів України.

Необхідність розробки нової стратегії зумовлена посиленням сучасних викликів історії, змінами у світовій економіці, впливом глобального ринку праці на освітні послуги, ризиком і загрозами, які постали перед економікою країни Європи в останні роки, зокрема й розвитком технологій нового покоління, загостренням демографічних і соціальних проблем тощо. Тож всебічний аналіз діючих концепцій розвитку освіти, як і її моделювання, є вкрай важливим завданням юридичної науки.

Зрозуміло, що війна вносить свої корективи в ці нормативні документи, але методологічні підходи щодо прогнозування і розробки програм відродження українського суспільства та його входження в європейське співтовариство залишаються сталими.

Тому для посилення впливу конституційно-правових механізмів розвитку освіти та конкретизації освітнього законодавства, яке мало б випереджати час та знаходити безпомилкові відповіді на виклики історії, необхідно в більшій мірі використовувати Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», рекомендації щодо розробки стратегічних документів, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів» (від 11.11.2015 № 932).

Потужну державу і конкурентну економіку може забезпечити згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих

індивідів, які здатні допомагати кожній людині. Тому освітня та наукова галузі мають перетворитися на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України.

Відтак недофінансування вищої освіти позначається на матеріальному стані викладачів. Це призвело до того, що загальна кількість викладачів вищих та передвищих закладів освіти зменшується. Існує суттєвий розрив в оплаті праці між сектором вищої освіти й іншими секторами економіки, який спровокований наявною системою тарифних ставок, що теж призводить до зменшення мотивації до викладання. Майже відсутня можливість академічної мобільності викладачів, заохочення до наукового пошуку, участі у наукових конференціях, публікації наукових результатів, адже усі витрати, пов'язані із підвищенням кваліфікації, саморозвитком, професійним зростанням у більшості випадків покладаються на викладача.

Для підвищення якості вищої, в тому числі і юридичної освіти, наближення навчання до потреб ринку праці необхідно забезпечити ефективне функціонування внутрішніх та зовнішніх механізмів якості вищої освіти.

Ефективна система внутрішнього забезпечення якості підготовки фахівців має передбачати: діяльність центрів якості вищої освіти в навчальних закладах; щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників; підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників; наявність необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі й самостійної роботи здобувачів вищої освіти; наявність інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом; долучення правників-практиків та інших спеціалістів до викладання окремих курсів чи проведення занять; публічність інформації про освітні програми та кваліфікації; дотримання академічної доброчесності працівниками та здобувачами вищої освіти; забезпечення доступу здобувачів вищої освіти до навчальних ресурсів, зокрема визнаних професійних баз даних, міжнародних інформаційних, науково-практичних, бібліотечних та інших ресурсів;

поєднання навчання здобувачів вищої юридичної освіти з діяльністю у юридичних клініках, проходженням практичної підготовки, стажуванням тощо.

Система зовнішнього забезпечення якості підготовки спеціалістів додатково має передбачати: підвищення вимог до вступників у формі встановлення мінімального порогового балу окремих вступних випробувань для допуску до конкурсного відбору або проведення вступних випробувань у спеціально визначеному форматі; залучення громадськості та правників-практиків до процедур акредитації освітніх програм та інституційної акредитації закладів вищої освіти; організацію та проведення Єдиного фахового вступного випробування та Єдиного вступного іспиту з іноземної мови для вступу на другий (магістерський) рівень вищої освіти; організацію та проведення Єдиного державного кваліфікаційного іспиту.

Випускники повинні володіти достатнім обсягом практичних навичок, які дозволять їм ефективно здійснювати професійну діяльність. Тому до навчальних планів необхідно включати дисципліни, що формують компетентності, які допоможуть молоді працювати в соціальному середовищі, яке зазнає радикальних змін під впливом новітніх технологій, нових професій, а отже і суспільних відносин.

Освітні програми та навчальні плани мають розроблятися із залученням представників правничих спільнот та повинні відображати процеси та тенденції, що мають місце в правозастосуванні, а саме використання та огляд рішень національних та міжнародних судів, зокрема, практики Європейського суду з прав людини, її включення в освітній процес відповідно до рекомендацій Ради Європи, а це вимагає поглибленого вивчення іноземних мов, зокрема офіційних мов Ради Європи.

Держава має сприяти безперервному професійному розвитку спеціалістів та їх навчанню протягом життя, що, в свою чергу, забезпечить безперервне поглиблення й оновлення ними своїх професійних знань, здобуття нових спеціальностей або кваліфікацій та можливість бути мобільним у сучасному глобальному світі.

Головним підсумком такого підходу до життя має стати ефективна модель сучасної української освіти, здатної витримати конкуренцію на світовому ринку освітніх послуг. Відповідну роль у вирішенні цих завдань має відіграти цілеспрямована діяльність народних депутатів України.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану». Верховна Рада України; Закон від 15.03.2022 № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> ... (дата звернення 10.02.2023).
2. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в Європейському регіоні», Верховна Рада України; Закон від 03.12.1999 № 1273-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
3. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua> ...

УДК 342.95

Сахнюк В. В.,
*старший викладач кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПОРЯДКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення публічної безпеки та порядку в умовах воєнного стану набуває нового змісту, що можна пояснити по-перше, необхідністю протистояння воєнним загрозам, як безумовному пріоритету, по-друге, необхідністю перегляду та переосмисленню сил та засобів, якими буде здійснюватися завдання з забезпечення публічної безпеки та порядку.

Визначення поняття публічної безпеки та порядку активно досліджується науковцями, згадується в нормативно-правових актах в різному контексті, а сама дефініція перебуває поза межами правового регулювання. Безумовно така

ситуація потребує виправленні, а поняття «публічна безпека» та «публічний порядок», на наше переконання, варто визначити в Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII.

Переважно публічна безпека визначається як захист від певних загроз, забезпечення нормального функціонування суспільства та держави. В свою чергу, публічний порядок – це певні правовідносини, які характеризують упорядкованість та відповідність правовим нормам суспільних публічних відносин.

О. М. Швець на основі аналізу нормативно-правових актів і наукових досліджень, наводить основні ознаки стану «публічна безпека та порядок»: по-перше, захищеність життєво важливих для суспільства й особи інтересів; по-друге, наявність почуття безпеки й суспільного спокою щодо різного роду загроз, а також відсутність страху перед ними; по-третє, державний характер забезпечення запобігання порушенням публічної безпеки та порядку [4, с. 240]. Перелічені ознаки дійсно якнайкраще характеризують сутність досліджуваних понять.

В той же час, варто відмітити зміни, які відбулися з введенням правового режиму воєнного стану та встановлюють певні особливості в діяльність органів державної влади, в тому числі Національної поліції:

По-перше, зазнали змін повноваження поліцейських. Так, внесеними змінами до Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [2] дозволено виконання службових обов'язків у цивільному одязі, також поліцейським дозволено застосовувати заходи примусу до осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без урахування окремих обмежень та заборон, визначених законом (зокрема, дозволяється застосування заходів примусу без попередження, нанесення ударів спеціальними засобами без обмежень щодо локації їх нанесення, а також застосування вогнепальної зброї, на час дії воєнного стану, поліцейські мають право здійснювати конвоювання осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі [3].

Окремим аспектом внесених змін є мораторій на атестацію поліцейських та здійснення громадського контролю за їх діяльністю. Останнє викликає певні побоювання щодо можливих зловживань, адже інститут громадського контролю є важливим в контексті моніторингу та оцінки законності діяльності поліцейських, дотримання ними прав людини. Вважаємо, що це питання потребує публічної дискусії.

По-друге, на період дії правового режиму воєнного стану місцеві органи Національної поліції підпорядковуються військовим адміністраціям, що є тимчасовими державними органами, які утворюються на територіях держави, де вводиться правовий режим воєнного стану, та які здійснюють керування та координацію основних сил та засобів [1, с. 226]. Це положення дійсно зумовлене особливостями управління на місцях в умовах воєнного стану.

По-третє, ще одна особливість пов'язана з налагодженням взаємодії з іншими правоохоронними органами, що також є вимогою часу. Так, зазнали змін форми взаємодії Національної поліції України та Національної гвардії України під час забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку. Крім того, як вдало підкреслюють Д. С. Афонін та А. В. Боксгорн важливою особливістю забезпечення публічної (громадської) безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану є ефективна взаємодія з добровольчими формуваннями територіальної оборони [1, с. 227].

Отже, трансформація повноважень, підпорядкованості та координації Національної поліції викликана вимогами воєнного часу та потребує подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Афонін Д. С., Боксгорн А. В. Особливості забезпечення публічної безпеки і порядку Національною поліцією України в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. Випуск 1. Частина 2. С. 224–230.
2. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40–41. Ст. 379.
3. Які повноваження надано поліцейським на час дії воєнного стану. Закон і бізнес. URL: <https://zib.com.ua/ua/151773.html>

4. Швець О. М. Публічна безпека й порядок в умовах карантину. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 238–241.

УДК 340.004.4:004.9

Кубай О. В.,
старший викладач кафедри
спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

За результатами 2021 року Україна посідала перші позиції серед європейських країн за рівнем розвитку відкритих даних – шосте місце в загальному рейтингу Open Data Maturity Report 2021 [1]. Проте у ніч проти 14 січня 2022р. понад 70 веб-сайтів державних органів влади стали ціллю однієї з наймасивніших кібератак за допомогою WhisperGate. Ключовим завданням цього нападу було зниження рівня довіри до державних систем захисту персональних даних та пошкодження баз даних, а отже, жодних сумнівів щодо причетності РФ не було, що і підтвердили результати спільного розслідування Мінцифри, СБУ та Кіберполіції [2].

Як заявили в СБУ, жодного витоку інформації чи втрати персональних даних не відбулося, але водночас цей інцидент продемонстрував «вразливі місця» критичної інформаційної інфраструктури, що призвело до тимчасового призупинення роботи низки інших урядових сайтів з метою недопущення поширення атаки на інші ресурси, а також для локалізації технічної проблеми. За офіційними даними Держспецзв'язку, загалом атакували понад 70 держресурсів, 10 із яких зазнали несанкціонованого втручання. Контенту сайтів при цьому змінено не було та витоку персональних даних не відбулося. Вже 14 січня Міністр цифрової трансформації підтвердив, що функціонування більшості сайтів відновлено й наголосив, що самі реєстри не постраждали

внаслідок цієї атаки. Врахувавши всі «слабкості» системи та оперативно відновивши роботу ресурсів, Україна зіткнулася із схожою ситуацією за тиждень до, а також після початку повномасштабного вторгнення рф.

До початку широкомасштабної агресії рф оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних здійснювалось за такими принципами: відкритість за замовчуванням, оперативність, доступність використання, інтероперабельність, постійна застосовність та інклюзивність розвитку.

Мінцифра пропонує в умовах дії надзвичайного та/або воєнного стану, оголошеного на території України, або в окремих її областях, дати можливість розпорядникам інформації під час оприлюднення наборів даних у формі відкритих даних відступати від цих принципів. Також дозволити в «ручному режимі» допускати часткове та/або повне припинення надання доступу до оприлюднених наборів даних за допомогою інтерфейсу прикладного програмування. Такі зміни на практиці призведуть до того, що кожен орган зможе без будь-якого пояснення закрити інформацію, посиляючись на воєнний стан, який триває в Україні. Розглянемо основні сфери існування відкритих даних.

Забезпечення стійкості української банківської системи стало одним із головних викликів після запровадження воєнного стану. Завдяки чітким діям НБУ вона продовжує працювати, але з урахуванням певних тимчасових обмежень, які стосуються відкритості інформації про учасників ринку небанківських фінансових послуг. З метою посилення безпеки Правління НБУ вирішило обмежити доступ користувачів до даних з окремих реєстрів. Йдеться про Державний реєстр фінансових установ, Реєстр колекторських компаній, Державний реєстр страхових та перестрахових брокерів. Крім того, НБУ як регулятор тимчасово припинив доступ до Комплексної інформаційної системи всім, окрім авторизованих надавачів фінансових послуг. Ці обмеження діють на весь період воєнного стану.

З березня державна реєстрація юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань, державна реєстрація речових прав на

нерухоме майно та їх обтяжень в умовах воєнного стану відбувається відповідно до Постанови Кабінету міністрів України № 209, яка визначила можливість вчиняти окремі реєстраційні дії у сфері діяльності фізичних та юридичних осіб, зокрема реєстрацію зміни керівника юридичної особи у зв'язку з його смертю, створення благодійних організацій та громадських об'єднань, предметом діяльності яких є надання допомоги військовим у боротьбі з агресором та підтримка постраждалих від війни [3].

Враховуючи, що безпосередній доступ до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (ЄДР) мають виключно державні реєстратори та посадові особи Мін'юсту, Кабмін все ж спростив бюрократичні процеси, забезпечивши можливість невідкладно почати процедуру державної реєстрації на підставі повного пакету документів у паперовій або електронній формі.

Однак це не вирішило проблему з зупинкою інших реєстрів, зокрема Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство; Державного реєстру речових прав на нерухоме майно; Державного земельного кадастру; Єдиного державного реєстру судових рішень.

Наприкінці березня Мін'юст оновив порядок державної реєстрації юридичних осіб та ФОП у період воєнного стану, розширивши порівняно з Постановою №209 коло суб'єктів державної реєстрації та перелік видів адміністративних послуг, що надаються на території України, де відсутні бойові дії. До оновленого порядку додалися реєстраційні дії, пов'язані зі створенням благодійних організацій та внесенням змін до відомостей про них, створенням ТОВ, зміною КВЕДів юридичної особи, реєстрацією ФОП. Проте Портал ЄДР не відновив свою роботу.

Досі у форматі відкритих даних інформація не оприлюднюється, а отже підприємці не можуть самостійно за допомогою електронних сервісів сформувати витяг з ЄДР або отримати доступ до інформації про інших юросіб чи ФОПів. Одним із рішень в даній ситуації є звернення до уповноваженого суб'єкта державної реєстрації, ЦНАПу або нотаріуса та отримання документа в

паперовій формі. Починаючи з березня отримати витяг можна в сервісі Опендатабот.

У червні Кабмін змінив Постанову № 209, дозволивши отримання доступу до всіх єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Мін'юст, користувачам за зверненням до технічного адміністратора таких реєстрів (до користувачів належать органи місцевого самоврядування, ЦНАПи, члени Громадської ради доброчесності, нотаріуси тощо – всі, кому потрібен доступ для ведення діяльності).

У квітні розпочалося поступове розблокування роботи державних реєстрів [4]. Для відновлення доступу до реєстрів Мін'юсту, що був тимчасово припинений, користувачу потрібно звернутися до відповідної регіональної філії ДП «НАІС». Тож фактично користуватися державними реєстрами можливо незважаючи на воєнний стан. Майже два місяці від початку повномасштабного російського вторгнення операції з нерухомістю були повністю заблоковані. Наприкінці квітня в регіонах, де не ведуться активні бойові дії, частково відновили доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (ДРРПНМ), що містить відомості про права на нерухоме майно, їхні обтяження, а також про об'єкти та суб'єктів цих прав.

Сьогодні доступ до ДРРПНМ та можливість здійснювати реєстраційні дії надається державним реєстраторам та посадовим особам Мін'юсту, а також нотаріусам, включеним до офіційного переліку, затвердженого Мін'юстом. До 24 лютого 2022 року у разі необхідності отримати інформацію з цього реєстру достатньо було авторизуватися на сайті за допомогою Електронного цифрового підпису (ЕЦП) та подати заявку на отримання витягу, оплативши вартість послуги (0,0125 прожиткового мінімуму для працездатних осіб за отримання інформації в електронній формі, тобто 30 грн у 2021 році).

Також було тимчасово припинено функціонування Державного земельного кадастру (ДЗК) – єдиної державної системи управління земельними ресурсами, реєстрації земельних ділянок та землеустрою. Після відновлення роботи 19 травня було вжито низку суворих обмежень, зокрема заборонено

надавати інформацію у витягах та копіях документів. У ДЗК міститься інформація про кількісну та якісну характеристику земель у межах державного кордону України, їхнє цільове призначення, обмеження у використанні, а також дані про розподіл між власниками та користувачами. Доступ до такої інформації може створювати ризики для життя людей в районах ведення активних бойових дій та на тимчасово окупованих територіях. Тому користуватися відомостями дозволяється лише визначеним державним кадастровим реєстраторам, сертифікованим інженерам-землевпорядникам та інженерам-геодезистам. Під час воєнного стану відомості ДЗК не оприлюднюються, і Публічна кадастрова карта не функціонує.

Наразі доступ до онлайн сервісу з надання інформаційних довідок з Єдиного реєстру підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство закритий, однак існує можливість отримати відомості у вигляді інформаційного листа на електронний або письмовий запит до Міністерства юстиції чи його міжрегіонального управління за місцезнаходженням суб'єкта, про який потрібна інформація. Через активні бойові дії на території України протягом уже понад півроку виникла необхідність створити Реєстр пошкодженого та зруйнованого майна для збору даних про об'єкти нерухомості, пошкоджені або зруйновані під час воєнної агресії РФ.

Тривалий воєнний стан та вимушене закриття більшості нотаріальних установ вимагає адаптуватися до нових реалій, щоб спростити життя громадян у цих умовах. Так, Нотаріальна палата України разом із Сервісом «Опендатабот» створили Реєстр нотаріусів зі всієї України, які продовжують працювати та надавати послуги у період війни. «Для евакуації та перетину кордону дітей не з батьками, а з іншими родичами чи довіреними особами потрібна нотаріально засвідчена згода батьків,» – зазначають у Сервісі. І таких українських необхідних документів може бути велика кількість.

У період дії воєнного стану Міністерство цифрової трансформації України та Комітет з питань цифрової трансформації Верховної Ради України спільно з іншими органами виконавчої влади та органами місцевого

самоврядування поглиблюють застосування цифрових технологій для відновлення країни та впровадження інноваційних проєктів цифрової економіки. Велику роботу провадять щодо приєднання України до нової програми стратегічного фінансування ЄС «Цифрова Європа» та впровадження сучасних технологічних рішень в економіці та суспільстві (такі ініціативи, як IT-армія, криптофонд, цифрова блокада, Starlink тощо).

У сфері цифрових інструментів стійкості країни та формування підґрунтя для перемоги слід відзначити такі:

забезпечення інклюзивного підходу щодо відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України. Центр розвитку інновацій, Офіс із розвитку підприємництва та експорту і Національний проєкт «Дія.Бізнес» передбачають розробити відповідні інструменти та інноваційні проєкти як на рівні громад, регіонів, певних секторів, так і на національному рівні. За участі проєктного офісу West Ukraine Digital у чотирьох західних регіонах України – Тернопільській, Львівській, Чернівецькій та Івано-Франківській областях – готують та розвивають проєкти у сфері цифрової трансформації секторів економіки й підтримки та розвитку бізнес-середовища на регіональному та місцевому рівнях. Ужиті заходи сприятимуть роботі глобальної програми для залучення стартапів Mastercard, яка допомагає МСП впроваджувати інновації [5]. Важливо повсякчас моніторити реалізацію цієї програми для своєчасного коригування проблемних аспектів;

приєднання до пан'європейської мережі стартап-асоціацій для підтримки інтеграції українських стартапів та МСП у європейські інноваційні екосистеми[6], що створює можливість отримати фінансову підтримку від ЄС сумою до 60 000 євро на кожен проєкт;

проєкт грантової безповоротної підтримки для створення нових робочих місць «єРобота», здійснюваний КМУ спільно з Міністерством цифрової трансформації України, обласними військовими адміністраціями, іншими органами виконавчої влади. У проєкті передбачено можливість онлайн-формування заявки на отримання гранту від 250 тис. грн будь-яким

підприємцем-початківцем. Такий підхід сприятиме швидшому відновленню ринкових засад функціонування економіки і дасть змогу підтримати бізнес на умовах співфінансування.

Список використаних джерел

1. Open Data Maturity Report 2021. URL: https://data.europa.eu/sites/default/files/landscaping_insight_report_n7_2021_0.pdf
2. Росія має намір знизити довіру до влади фейками про вразливість критичної інформаційної інфраструктури та «злив» даних українців. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/rosiya-mae-namir-zniziti-doviru-do-vladi-feykami-pro-vrazlivist-kritichnoi-informatsiynoi-infrastrukturi-ta-zliv-danikh-ukraintsev>
3. Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. Постанова КМУ від 06.03.2022 р. №209. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-derzhavnoyi-reyestratsiyi-v-umovah-voyennogo-stanu-ta-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-28-lyutogo-2022-r-164-209>
4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану. Постанова КМУ від 19.04.2022 р. №480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/480-2022-%D0%BF#Text>
5. Мінцифра, НБУ та Mastercard запускають програму підтримки для українських підприємців Start Path / Міністерство та Комітет цифрової трансформації України. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/mintsifra-nbu-ta-mastercard-zapuskayut-programu-pidtrimki-dlya-ukrainskikh-pidpriemstiv-start-path> (дата звернення 11.02.2023)
6. Україна приєдналася до Європейського Блокчейн Партнерства в статусі спостерігача / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-priyednalasya-do-eyevropejskogo-blokchejn-partnerstva-v-statusi-sposterigacha> (дата звернення 11.02.2022)

УДК 344.1(477)

Карпук А. І.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

АДМІНІСТРАТИВНО ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ГРОМАДЯН ЗА ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ

24 лютого 2022 року без оголошення війни російська федерація збройною агресією вторглась на територію України, розпочала наносити ракетні удари по мирному населенню та провокувати геноцид українського

народу. Всі ці жахливі фактори зумовили введення комендантської години, задля безпеки та захисту населення, а також підтримки правопорядку. Незважаючи на введення обмежень, щодня відбуваються правопорушення, щодо цього припису. На жаль, легальних способів притягнення до відповідальності за дане порушення досі не існує.

Станом на сьогодні, патрульні намагаються своїми силами впливати на правопорушників, а саме врученням повісток або ж залученням до робіт на блокпостах, для нас, як для юристів запровадження такого виду покарання, яке розуміє собою ініціативу патрульної поліції звучить дуже дивно, адже будь-яке покарання за правопорушення розуміє собою наявність правового механізму впливу на таких осіб.

Досліджувана нами тема, на сьогодні не є достатньо висвітлена, адже проблема правового впливу на осіб, котрі порушили комендантську годину з'явилась відносно недавно. Водночас, наукові праці О. В. Ковальнової та А. Г. Пишної є науковим джерелом цього питання. Також наукові праці С. О. Кузніченко, К. Б. Пивоварської, А. А. Самойлович, В.В. Яцковини та інших фрагментарно висвітлюють питання комендантської години.

Відсутність норм, які дозволяли б накладати стягнення та механізмів притягнення до адміністративної відповідальності порушників комендантської години зумовлюють мету нашого дослідження: аналіз доцільності впровадження відповідальності за порушення комендантської години.

Із введенням воєнного стану по всій території України, задля забезпечення публічного порядку, почали діяти певні обмеження, метою яких є убезпечення населення та забезпечення охорони правопорядку.

До загальних обмежень прав людини під час воєнного стану належать: посилення охорони об'єктів інфраструктури, що забезпечують життєдіяльність населення, контроль над засобами зв'язку, перевірка документів та огляд речей, запровадження правової повинності для працездатних осіб, введення комендантської години, заборона торгівлею зброєю, особливий контроль військовозобов'язаних громадян [1]. У розрізі нашого дослідження особливу

увагу ми приділятимемо саме комендантській годині, як превентивному заходу в Україні, хоча варто зауважити, що це не єдиний інструмент забезпечення правопорядку.

Зазвичай комендантська година вводиться в окремих випадках, наприклад, при міжнародних або міжнаціональних конфліктах, захопту державної влади чи спробах змін конституційного ладу насильницьким шляхом, масових порушень громадського порядку, здійснення масових терористичних актів [2].

Відповідно до статті 8, першої частини, пункту 5 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» комендантська година - це заборона перебувати на вулиці чи в громадських містах без спеціальних пропусків та документів, що засвідчують особу [1].

Порядок введення комендантської години визначений Постановою Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану». Згідно із пунктом 5 «Комендантська година та встановлення спеціального режиму світломаскування запроваджується шляхом видання наказу військовим командуванням або військовою адміністрацією (у разі її утворення), який доводиться до відома військових адміністрацій (у разі їх утворення) або ради оборони Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, Мінекономіки, Мінсоцполітики, Мінінфраструктури, МОЗ, МЗС, АТ “Українська залізниця”, відповідних органів Держспецтрансслужби, Національної гвардії, Держприкордонслужби, Національної поліції, СБУ, ДФС, ДМС, ДСНС, військових командувань, з’єднань, військових частин Збройних Сил та інших утворених відповідно до законів України військових формувань» [3].

Отже, завданням комендантської години є забезпечення правового порядку, та полегшення роботи органам які її забезпечують, а суттю комендантської години можна виокремити те, що перебувати у визначений час,

як комендантська година, у публічних місцях, ходити вулицями міста дозволяється лише за наявності спеціальних документів. Час комендантської години визначає військове командування області враховуючи усі фактори. Як правило обирають саме нічний час, для того, щоб повністю не обмежувати право на пересування, працю та інші. Хоча можна навести приклад Харківської обласної військової адміністрації, котра 22 серпня ввела комендантську годину на добу [4].

Незважаючи на введення обмежень, щодня фіксуються порушення особами вимог комендантської години, котрі без відповідних документів та поважних причин знаходяться у публічних місцях. Зазвичай, коли встановлюється такий факт, патрульна поліція складає на порушника протокол відповідно до Кодексу України про Адміністративні правопорушення, а саме за статтею 185 злісна непокорі законному розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку та державного кордону, військовослужбовця [5].

У своїй праці В. В. Яковицька влучно зауважила, що дотримання правил комендантської години дозволить запобігти санкцій за порушення спеціального режиму, а також зберегти життя та здоров'я громадян; обов'язковим є належно і неухильно дотримуватися всіх обмежень, адже це запорука, нашої безпеки; держава вводить обмеження, щоб ефективніше протистояти ворогу та забезпечити безпеку своїх громадян [6].

Станом на сьогодні законопроект «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану» № 7553, який був зареєстрований ще 12 липня 2022 року, передбачає притягнення до адміністративної відповідальності за ст. 210-2 Кодексу України про Адміністративні правопорушення Порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану, що тягне за собою накладання штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян (від 510 до 850 грн)

[7]. На нашу думку прийняття даного законопроекту вирішить низку проблем, які пов'язані із порушенням комендантської години.

Підсумовуючи все вищесказане ми можемо зробити висновок: необхідність впровадження відповідальності за порушення комендантської години – безсумнівна, адже щодня протиправна діяльність осіб, ускладнює роботу органів, які відповідають за безпеку, а правопорушники, котрі знають, що не понесуть ніякої юридичної відповідальності не мають стимулу дотримуватись всіх обмежень.

Проведене дослідження не вичерпує повною мірою всіх проблем, пов'язаних із дослідженням адміністративно правової відповідальності громадян за порушення комендантської години. Подальші наукові пошуки можуть бути спрямовані на дослідження дотримання прав людини під час проведення мобілізації під час військового стану.

Список використаних джерел

1. Закон України Про правовий режим воєнного стану. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2561-IX від 06.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Закон України Про правовий режим надзвичайного стану. Із змінами, внесеними згідно із Законами № 2228-IX від 21.04.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» від 08.07.2020 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>
4. Укрінформ. На Харківщині запроваджують довгу комендантську годину на День Незалежності. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3554810-na-harkivsini-zaprovadzuut-dovgu-komendantsku-godinu-na-den-nezaleznosti.html>
5. Судово-юридична газета. Публікації. У КУпАП пропишуть штрафи за порушення комендантської години: внесено законопроект. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/244297-v-koap-propishut-shtrafy-za-narushenie-komendantskogo-chasa-vnesen-zakonoproekt-3a4858>
6. Яцковина В. В. Деякі аспекти запровадження комендантської години в Україні під час воєнного стану. Наукові проблеми запровадження правового режиму воєнного стану в Україні: сучасний вимір: збірник матеріалів науково-практичного онлайн-заходу. 2022.
7. Голос України. За порушення комендантської години штрафуватимуть. URL: <http://www.golos.com.ua/article/362289>

УДК 342

Копотун І. М.,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України,

Головний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

з проблем запобігання кримінальним правопорушенням

Донецького державного університету внутрішніх справ

Рудик М. М.,

кандидат юридичних наук,

викладач кафедри поліцейського права

Національної академії внутрішніх справ (м. Київ)

АНАЛІЗ ЗАГРОЗ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У процесі проведення оборонного огляду виконуються такі чотири основні процедури: оцінка середовища безпеки, планування сил, планування ресурсів та оцінка ризиків [1].

Основним детермінантом проведення оборонного огляду є процедура опису майбутнього безпекового середовища, за якої визначаються перспективи розвитку військово-політичної обстановки, перелік викликів та загроз у сфері оборони та формуються на їх основі сценаріїв розвитку небезпек, проти яких будуть застосовані Збройні Сили України. Історичний досвід свідчить про необхідність застосування різних методів та процедур для прогнозування розвитку військово-політичної обстановки в окремій країні, регіоні та світі загалом, зокрема прогнозувати її розвиток, визначення ризиків, викликів та загроз національній безпеці України у сферах відповідальності розвідки.

Аналітичні методи розвідки розробляються з урахуванням методів наукових досліджень у різних сферах діяльності. З цією метою особливо вони використовуються в політичному аналізі, мають практичне значення для розвідувально-інформаційної діяльності та можуть бути підтверджені емпіричними дослідженнями. Ефективність методів військово-політичного та

геополітичного аналізу оцінити набагато важче [2; 3]. Прогнозування військово-політичної обстановки є одним із етапів Методики оцінки військово-політичної обстановки, розробленої науково-дослідним інститутом Міністерства оборони України:

1. Оцінка військово-політичної обстановки у окремій країні.
2. Оцінка військово-політичної обстановки у регіоні.
3. Оцінка військово-політичної обстановки у світі.
4. Визначення ризиків, загроз національній безпеці України.
5. Прогнозування розвитку військово-політичної обстановки.
6. Формування висновків та результатів оцінки військово-політичної обстановки.

При прогнозуванні розвитку військово-політичної обстановки автори «Методика оцінки ВПО» пропонують використовувати аналіз конкуруючих гіпотез [4; 5]. Прогнозування військово-політичної обстановки проводиться на основі обробки групи інформації, отриманої на попередніх етапах на підставі висновків з можливого розвитку подій, як зазначає Джон Морган, чим більше ми спираємося на оцінки та пропозиції, тим більша ймовірність, що аналітик у своїх висновках зробить помилку [6].

Прогнози повинні робити група аналітиків, вони виявлять і запобігають помилкам, які може зробити один аналітик.

Особливості України полягають у тому, що наразі систему національних інтересів у правовому просторі не визначено. Політики, що приходять до влади, формулюють національні інтереси, виходячи зі свого їх розуміння. Наприклад, згідно із Законом України «Про НБ України» [7] «національні інтереси — це життєво важливі інтереси людини, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян». У цьому Законі наведено базові національні інтереси.

Вважаємо, що національні інтереси — це суспільно сприйняті, найважливіші матеріальні та духовні потреби людини, суспільства та держави,

реалізація яких забезпечує прогресивний розвиток.

Під життєво важливими інтересами розумітимемо визначальні потреби, без задоволення яких неможливе існування людини, суспільства та держави.

На етапі розвитку України можна назвати такі національні інтереси:

1. захист державного суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів, недопущення втручання у внутрішні справи України;
2. внутрішня стабільність, що характеризується стійкістю державних інституцій та збалансованістю інтересів усіх соціальних груп населення;
3. ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки;
4. пріоритетність загальнолюдських демократичних принципів у розвитку держави, національна згода та національна свідомість народу;
5. економічне зростання, задоволення матеріальних потреб населення, здатність до ефективного господарського розвитку;
6. розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу на користь України;
7. розвиток духовності, моральних підвалин, інтелектуального потенціалу українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення;
8. формування національної стратегії, що включає національні цілі, національну ідею, національні потреби та національні цінності;
9. формування позитивного міжнародного іміджу України;
10. становлення України як правової держави;
11. забезпечення розвитку та функціонування української мови як державної у всіх сферах суспільного життя на всій території України, гарантування вільного розвитку, використання та захисту інших мов національних меншин;
12. гарантування конституційних права і свобод людини і громадянина;
13. подолання корупції, ефективна протидія злочинності, забезпечення

безпеки громадян.

В лютому 2020 року на засіданні Ради національної безпеки та оборони України оприлюднено проект Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», що розробляється відповідно до статті 26 Закону «Про національну безпеку України» [7].

Наведений перелік загроз національній безпеці за такими сферами їх дії, як зовнішньополітична, державна безпека; військова безпека та безпека державного кордону України; внутрішньополітична; економічна; науково-технологічна; соціально-гуманітарна; цивільного захисту; екологічна; інформаційна.

Оцінювати та прогнозувати тенденції впливу загроз реалізації національних інтересів доцільніше методом сценарного аналізу за допомогою генерування можливих сценаріїв виникнення та розвитку кризових ситуацій, які можуть становити загрозу реалізації національних інтересів. Кожен із таких сценаріїв ґрунтується на низці загроз.

Для забезпечення реалізації національних інтересів України та усунення або нейтралізації загроз безпеці держави, зокрема військової, необхідно передбачити наявність у складових сектору безпеки та оборони України необхідних можливостей. При цьому, як показує досвід, зважаючи на комплексність цих загроз, запобігти їх впливу можливо лише спільними зусиллями Державного управління безпеки України та трансформація поглядів в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Рекомендації щодо організації та проведення оборонного огляду, затверджені Наказом Міністра оборони України.
2. Корнілов В. План зовнішнього управління Україною. URL: <http://cis.org.ua/content/view/142/1/>.
3. Бартош А. Гібридні війни в стратегії США і НАТО. URL: <http://nvo.ng.ru/concepts/2014-10-10/1nato.html>.
4. Богданович В. Ю., Сvida І. Ю., Скуліш О. Д. Теоретико-методологічні засади забезпечення національної безпеки України: моногр.: у 7 т. Т. 1: Теоретичні засади, методи та технології забезпечення національної безпеки України. Київ: Наук.-вид. відділ НА РБ України, 2012. 548 с.

5. Арзуманян Р. Кромка Хаоса. Сложное мышление и сеть: парадигма нелинейности и среда безопасности XXI века. Москва: Изд. Дом «Регнум», 2012. 600 с.
6. Understanding and intelligence support to joint operations : Joint Doctrine Publication 2-00 (JDP 2-00) (3rd Edition), August 2011.URL: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attach>
7. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-Vin. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

УДК 340

Корнєва Т. В.,
*к.ю.н., доцент кафедри
конституційного права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВИХ ВІДНОСИН

Не є секретом, що економіка України наразі перебуває в критичному стані, оскільки внаслідок бойових дій по всій території країни було фізично знищено тисячі підприємств, заводів та логістичних центрів. Частина з віцілених об'єктів потрапила під контроль окупаційних військ, у решти не має достатньої можливості повноцінно працювати через енергетичну кризу та нестабільність постачання сировини і комплектуючої продукції.

Із початку повномасштабного нападу РФ економіка та фінансова система України були терміново переведені з ринкових засад управління на управління в «ручному» режимі для реагування на безпрецедентні виклики. Цей підхід спрацював ефективно, оскільки надав змогу не допустити паніки та стабілізувати роботу фінансово-економічної системи.

Проте за поступового відновлення економіки негативні та дестабілізуючі ефекти від «ручного» управління фінансовою системою та величезного дефіциту державного бюджету стають все відчутнішими.

Так, протягом 2022 року до Податкового і Митного кодексів були внесені чисельні зміни і доповнення щодо оподаткування, а крім цього податкові

відносини регулювалися ще й підзаконними актами (Указами Президента, Постановами і розпорядженнями КМУ, наказами Мінфіну), які часто-густо містили ряд розбіжностей, бланкетних і відсилочних норм та негативно впливали на виконання податкових зобов'язань суб'єктами підприємницької діяльності і роботу самих контролюючих фіскальних органів. Крім цього, в умовах євроінтеграції, це відповідно знижує привабливість національної економіки для іноземних інвесторів, кошти яких нам вкрай необхідні на час перебування країни у воєнному стані та постійного дефіциту власних фінансових ресурсів.

Важливим елементом правового регулювання в сфері оподаткування є регламентація діяльності інституційної структури, функціями якої є формування та реалізації фінансової стратегії держави. Слід зазначити, що на даний час, хоча ряд державних органів і задіяні у вказаній діяльності, проте їх повноваження та завдання, цілі і функції саме у податковій сфері чітко не регламентовані та не узгоджені між собою.

Достатньо проаналізувати зміни, внесені до постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303 “Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану”, а саме пункту 2 у новій редакції: «За наявності загрози, що має негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави, а також для виконання міжнародних зобов'язань України протягом періоду воєнного стану *дозволити* здійснення позапланових заходів державного нагляду (контролю) на підставі рішень центральних органів виконавчої влади, що забезпечують формування державної політики у відповідних сферах» [1].

Таким чином мораторій на позапланові перевірки суб'єктів підприємницької діяльності-платників податків може бути скасований за рішенням любого центрального органу виконавчої влади, що відверто не додає бажання розвиватися і зростати представникам бізнесу в умовах воєнного стану.

Крім того, за інформацією ДПС, на 2023 рік заплановано 4012 перевірки, з яких 2551 – торкнеться юридичних осіб, а 1461 – фізичних осіб-підприємців. Це на 50% менше, ніж було минулого року. Однак тиск податкової навряд чи зменшиться, а залишиться на приблизно тому ж рівні, з урахуванням окупованих територій України у 2022 році.

Упродовж 2023 року ДПС планує в середньому перевіряти від 200 до 300 юридичних осіб щомісяця. Зростання перевірок відбудеться з початку березня 2023 року. А максимальна кількість припадає на вересень наступного року – 315 перевірок юридичних осіб.

Стосовно ФОП, їх перевірятимуть з регулярністю не менше 100 осіб на місяць, найбільше перевірок заплановано у серпні – 170 та у вересні-жовтні 2023-го – 164 [2].

Посилення регуляторного контролю держави в умовах воєнного стану, коли приватний бізнес проявив надзвичайну активність в 2022 році по сплаті достроково податків в державний бюджет і практично стабілізував фінансовий сектор держави, не є допоміжним стимулюючим заходом економічного зростання в країні.

Хаотичність і розмитість правового регулювання поняття ризику в податкових відносинах призвели до проблеми з блокуванням податкових накладних, яка досягла особливих масштабів восени 2022 року, коли суб'єктів підприємницької діяльності почали масово вносити в категорію «ризикованих», що фактично блокувало роботу підприємства.

Наразі більшість пропозицій бізнесу щодо розв'язання проблеми блокування податкових накладних пропонується вирішити шляхом цифровізації відносин влади та бізнесу і усунення суб'єктивного людського фактору, що буде дійовим інструментом у боротьбі з корупцією і створення комфортних умов для платників податків.

Проте не слід забувати, що завдання держави перед платниками податків насамперед запобігати, попереджати та застерігати можливі порушення, а не

створювати правові колізії в нормативно-правових актах , що призводять до покарання штрафами вже за фактами, які відбулися.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2022 року №1363 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. № 303» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1363-2022-%D0%BF#Text>.

2. Планові перевірки податкової у 2023 році.
URL: <https://torgsoft.ua/articles/law/perevirky-biznesu-2023/>.

УДК 342

Міщук І. В.,

к. ю. н, доцент,

професор кафедри конституційного

права та галузевих дисциплін

Навчально-наукового інституту права

Національний університет водного

господарства та природокористування

м. Рівне, Україна

Соломко С. С.,

здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти

Навчально-наукового інституту права

Національного університету водного

господарства та природокористування

м. Рівне, Україна

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Збройна агресія російської федерації негативно вплинула на всі сфери життя українців. Постійні військові дії, погіршення соціального та економічного становища, залякування, насильство на окупованих територіях та територіях ведення воєнних дій стали причиною переїзду громадян до інших областей задля збереження власного життя. Традиційно таким особам надається статус внутрішньо переміщених осіб та закріплюються законом правові гарантії реалізації своїх прав.

Однак при стрімкому зростанні кількості внутрішньо переміщених осіб стало зрозуміло про наявність прогалин у законодавстві, які унеможливають функціонування ефективного механізму захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Тому сьогодні актуальним є окреслення та аналіз існуючих проблем захисту прав громадян, що через воєнні дії вимушені переселятись до інших регіонів України.

Мета роботи – дослідити проблемні аспекти захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Правову природу захисту прав внутрішньо переміщених осіб та наявність у такому механізмі проблемних питань досліджували у своїх працях І. Н. Бровко, І. А. Галіахметов, Д. О. Євтушенко, М. М. Коба, Н. Кошляк, В. С. Слободянюк, Г. Р. Фицько та інші.

Хоча питання захисту прав внутрішньо переміщених осіб є актуальним та широко обговорюваним в науково-правовій площині, дана тема і досі залишається нагальною для обговорення. Ми переконані, що основна причина полягає в зростанні кількості внутрішньо переміщених осіб у зв'язку із збройною агресією, починаючи з 2014 р., що стало викликом для всіх гілок державної влади і, разом з тим, в необхідності подолання проблемних аспектів захисту прав таких осіб задля функціонування дієвого правового механізму захисту прав таких осіб.

Законодавець закріплює поняття «внутрішньо переміщена особа» вперше у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII від 20.10.2014 р. Відповідно, такими особами є «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [1]. Даний закон не лише характеризує правовий статус внутрішньо переміщеної особи, а

й визначає процедуру отримання такого статусу, обсяг прав та обов'язків та інші особливості забезпечення та захисту гарантій дотримання прав, свобод і законних інтересів внутрішньо переміщених осіб.

Однією з перших потреб внутрішньо переміщених осіб є потреба у житлі. Зазвичай житлом вимушених переселенців забезпечують небайдужі громадяни, надаючи першим місце для тимчасового проживання. З цього приводу, проаналізувавши нормативну базу, В. С. Слободянюк та Н. І. Бровко зазначили, що «для підтримки та залучення небайдужих громадян Уряд ухвалив рішення про механізм компенсації їм комунальних витрат. Так, кошти виділені таким громадянам повинні покрити частину комунальних витрат» [2, с. 29]. Однак нормативно-правові акти не передбачають ні розмір, ні дату отримання компенсацій.

Ми вважаємо, що такий стан речей обмежує гарантії права внутрішньо переміщених осіб на житло, оскільки обов'язковість надання житла не передбачена нормами права і, як наслідок, відсутність можливості особи звернутись за захистом свого права.

Також наявні проблеми із захистом права на працю. Л. М. Ніколенко акцентує увагу на потребі додаткового захисту права внутрішньо переміщених осіб «стосовно працевлаштування в контексті наявного в деяких регіонах дискримінаційного ставлення місцевого населення до переселенців. Проблема виникає через те, що ВПО сприймають як тимчасових працівників» [3, с. 48]. Науковиця також дослідила, що часто в місцях, де жили внутрішньо переміщені особи, знаходяться великі промислові об'єкти, на яких працювала більшість. Однак після переїзду до інших регіонів таким громадянам важко знайти аналогічну професію через відсутність таких самих об'єктів, де вони могли б працювати за своїм фахом [3].

З іншої сторони, Постановою Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 331 затверджено, що держава буде виплачувати роботодавцям по 6,5 тис. грн. за кожного працевлаштованого, що є внутрішньо переміщеною особою,

зادля оплати праці останніх [4]. Безумовно, це є позитивним досвідом для механізму захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Однак зауважимо про факт наявності недобросовісних підприємців, які можуть збагачуватись через внутрішньо переміщених осіб. Таке негативне явище має місце через неможливість контролю діяльності підприємців державою та моніторингу використання коштів, що виділяються для оплати праці вимушених переселенців.

Коаліція громадських організацій, що опікуються захистом прав постраждалих від збройної агресії проти України, займається дослідженнями проблем у сфері захисту прав внутрішньо переміщених осіб. В останній публікації результатів досліджень об'єднані організації визначили такі проблемні аспекти реалізації прав внутрішньо переміщених осіб, як відсутність статистичних даних щодо внутрішньо переміщених осіб через недосконалість системи обліку внутрішньо переміщених осіб, починаючи з 2014 р. та відсутність прозорої методології оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб [5]. Ми погоджуємось із зазначеними проблемами, оскільки система обліку внутрішньо переміщених осіб не відповідає дійсності, на практиці фіксувались випадки, коли мешканці на тимчасово окупованих територіях реєструвались як внутрішньо переміщені особи задля отримання соціальних виплат. Також проблематично уже зареєстрованій особі як внутрішньо переміщеною змінити інформацію щодо правового статусу, що обмежує її у повноцінній реалізації своїх прав.

Ми переконані, що всебічна оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб повинна бути справедливою та проаналізованою крізь призму реальних обставин, а не на підставі наявності статусу. На сьогодні відсутній механізм, який би реагував на потреби внутрішньо переміщених осіб пропорційно до їх кількості в тому чи іншому районі. Як наслідок, фінансування та надання соціальної та інших видів допомоги відбувається нераціонально та хаотично, що унеможлиблює отримання кожною особою належної допомоги, що гарантується нормативно-правовими актами.

Загалом, нині існує нормативна база, яка гарантує реалізацію належних прав внутрішньо переміщеними особам. Також держава впроваджує механізми, спрямовані на захист прав внутрішньо переміщених осіб. Однак наразі відсутня модель довгострокової перспективи гарантування та захисту прав таких осіб.

Отже, проаналізувавши проблемні аспекти захисту прав внутрішньо переміщених осіб, ми можемо виділити такі проблеми: відсутність обов'язку забезпечення житлом, проблема працевлаштування, недосконалість системи обліку внутрішньо переміщених осіб, відсутність ефективного механізму оцінки потреб внутрішньо переміщених осіб. Такі аспекти негативно впливають на захист самими громадянами своїх прав та свобод, гарантованими нормативно-правовими актами. Ці питання є пріоритетними для вирішення державною владою задля існування гарантування першочергово принципу – захисту прав та свобод кожної людини. Тому важливо не лише удосконалювати нормативну базу, а й впроваджувати правові механізми серед громадян.

Перспективою подальшого дослідження може бути пошук вирішення проблем захисту прав внутрішньо переміщених осіб.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII : станом на 29 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.
2. Слободянюк В. С., Бровко Н. І. Проблемні питання реалізації Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» в період війни. *Молодь – аграрні й науки і виробництву. Актуальні питання розвитку аграрного та земельного права: національний і міжнародний вимір* : Матеріали Всеукр. науково-практ. конф. здобувачів вищ. освіти, м. Біла Церква, 19 трав. 2022 р. 2022. С. 28–30. URL: https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7712/1/Problemni_pytannia.pdf.
3. Ніколенко Л. М. Забезпечення реалізації та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. *Правовий часопис Донбасу*. 2020. № 3 (72). С. 47–54.
4. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова Каб. Міністрів України від 20.03.2022 р. № 331 : станом на 18 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-п#Text>.
5. Ключові проблеми захисту прав постраждалих в умовах повномасштабної збройної агресії проти України - Право на захист. *Право на захист*. URL: <https://r2p.org.ua/klyuchovi-problemy-zahystu-prav-postrazhdalyyh-v-umovah-povnomasshtabnoyi-zbrojnoyi-agresiyi-proty-ukrayiny/>.

Цевух А. І.,
*здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування*

Науковий керівник: **Самороков В. О.**
*старший викладач кафедри
спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ У ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ

Національна безпека кожної країни, це її фундамент завдяки якому існує держава у цілому. Без захисту основ національної безпеки не можливе нормальне існування країни та її жителів. Перед державою існує безліч загроз для її існування. Такі загрози постають як зовні, так і з внутрішнього середовища держави. Варто розуміти, що зовнішній ворог становить велику небезпеку, у якого наявна військова потужність завдяки якій він зможе знищити певну країну. Але, варто і також розуміти, що наявний метод «прихованої» війни, тобто війни через своїх шпигунів у певній країні, які можуть звісно становити куди більшу загрозу, ніж зовнішнє вторгнення.

Саме через внутрішні загрози, може розгорітись те полум'я, яке здатне буде повністю знищити країну. Методів таких впливів на руйнування країни внутрішньо є безліч, це і насильницька зміна державного режиму (переворот), ведення пропаганди і влаштовування виду «громадянської війни» заради створення образу, що це таємне силове захоплення влади, це «бажання народу» країни. Також сюди і можна віднести спеціальне розколювання одного народу на два табори, тобто на «своїх» і «чужих», як це можна спостерігати в Україні на протязі останніх 30-ти років, зокрема за ознаками: віри, мови, поглядів у геополітиці, тощо.

Мета роботи: розглянути українське законодавство та кримінальний кодекс України у питаннях протидії злочинності у галузі національної безпеки та політичної сфери.

Згідно Конституції України, а саме статті другої, встановлено, що суверенітет української держави має розповсюдження на усю її територію. Також законодавцем було визначено, що уся територія України є цілісною і неторканою. Захист національної, інформаційної та економічної безпеки України - є найважливішим завданням українського уряду (стаття 17 Конституції України). Тому, на допомогу уряду у реалізації цієї задачі – державного захисту, приходить кримінальний кодекс України, у якому визначено, що саме таке «злочини проти основ національної безпеки» та як за їхнє вчинення призначати доцільне і справедливе покарання, згідно юридичного чинного правового поля існування правопорядку держави.

Згідно кримінального кодексу України, «злочини проти основ національної безпеки» - це протиправні, суспільно небезпечні та карані діяння, що заподіюють шкоду або спричиняють вчинення такої шкоди державі, яка направлена на вчинення шкоди зовнішній і внутрішній безпеці держави [4, с. 346-357]. Так наприклад, внаслідок вторгнення РФ на території України, а також анексію кримського півострова у 2014 році, було внесено суттєву кількість правок у кримінальний кодекс щодо відповідальності за вчинення злочинів проти основ національної безпеки, фінансування дії, що мають у фіналі мету – повалення державного режиму насильницьким шляхом або зміни меж державного кордону чи державної території (стаття 110-2 КК України), та спроби перешкоди діяльності Збройним Силам України (ЗСУ) або інших військових державних формувань (стаття 114-1 КК України) [2].

Перелік злочинів проти Основ національної безпеки ми можемо знайти у розділі 1 Особливої частини КК. Практично всі ці злочини відносять до особливо тяжких (ч. 3 ст. 110 КК, ст. 111 КК та ст. 114 КК) та тяжких (передбачених ч. 1 ст. 109 КК), адже вони несуть високу ступінь суспільної небезпечності. З даної групи злочинів передбачених в розділі 1 Особливої

частини КК лише діяння, котрі описано ч. 2 та ч. 3 ст. 109 та в ч. 1 ст. 110 КК, відносяться за кваліфікацією до нетяжких злочинів.

Згідно ЗУ «Про національну безпеку України», що набув чинності у липні 2018 року, визначено основні методи та принципи захисту існування демократичного і безпечного суспільства в Україні. До них можна віднести: забезпечення державного суверенітету, цілісності та недоторканості; забезпечення відповідних життєвих та екологічних умов задля життя українського суспільства; створення і подальший розвиток демократичних інститутів заради підтримання на території України існування вільного і демократичного громадянського суспільства [1, ст. 80-87]. Кримінальний кодекс також і встановлює розмежування видів злочину згідно тієї сфери, де вони виникли. Варто виділити 3 групи, а саме:

1) злочини, що посягають на відносини з умов, що забезпечують охорону основ національної безпеки в політичній сфері : спроба насильницької зміни влади чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади – ст. 109 КК, посягання на територіальну цілісність і недоторканість України – ст.110 КК, фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України – ст.110-2 КК, посягання на життя державного чи громадського діяча – ст. 112 КК.

2) злочини проти основ національної безпеки у сфера науково-технологічної, інформаційної, економічної безпеки (державна зрада – ст. 111 КК, шпигунство – ст. 114 КК);

3) злочини проти безпеки у економічній, воєнній та екологічній сферах (диверсія – ст. 113 КК) [3]. Також згідно нової редакції кримінального кодексу, сюди варто віднести такі статті: ст. 111-1 КК (колабораційна діяльність), ст. 111-2 КК (пособництво державі – агресору), ст.114-1 КК (перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань) та ст.114-2 КК (несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення

або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану).

Що стосується злочинів, що посягають на відносини з умов, що забезпечують охорону основ національної безпеки в політичній сфері, то їх юридичний аналіз полягає у наступному.

Родовим об'єктом даних злочинів, як і всіх інших у даному розділі, виступають суспільні відносини з охорони основ національної безпеки України.

Видовим об'єктом є суспільні відносини національної безпеки в політичній сфері.

Безпосереднім об'єктом цих злочинів є суспільні відносини у сфері державної безпеки і конституційного ладу України та її територіальної цілісності і недоторканності (ст.ст.109,110,110-2 КК) а також нормальна діяльність усіх гілок державної влади та політичних партій (ст.112 КК).

Об'єктивна сторона цих злочинів полягає:

Ст. 109 КК- це дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а також змова, публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами про вчинення таких дій;

Ст.110 КК – це дії, вчинені з метою зміни меж території або державного кордону України, а також публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій.

Ст.110-2 КК – фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, зміни меж території або державного кордону України , тобто: 1) фінансування дій, вчинених з метою зміни меж території або державного кордону, 2) фінансування дій, вчинених з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади.

Ст.112 КК – посягання на життя державного чи громадського діяча, вчинене у зв'язку з їх державною чи громадською діяльністю ,причому

специфічною ознакою цього злочину є коло потерпілих, яке визначене у диспозиції цієї статті.

Суб'єкт цієї групи злочинів – а) *загальний* – з 16 років – ст. 109, 110, 110-2 КК; з 14 років – ст. 112 КК; б) *спеціальний* – представник влади, – ч.3 ст.109 КК, ч.2 ст.110 КК;

Суб'єктивна сторона цього виду злочинів – умисел, як правило прямий, *мета* – заподіяти шкоду безпосередньому об'єкт, тобто конкретній складовій національної безпеки України.

Отже, на основі вищевикладеного матеріалу, варто зазначити, що розпізнання злочинів проти основ національної безпеки у політичній сфері, потребує дуже ретельного юридичного аналізу з боку спеціалістів, які мають враховувати ті чи інші особливості конкретного злочину. Завдяки таким дослідженням і подальшому формуванню кримінального законодавства, буде можливе встановлення і забезпечення порядку та демократичного устрою України.

Список використаних джерел

1. Матвійчук В.К. Злочини проти основ національної безпеки: поняття та загальна характеристика. *Юридична наука*. 2013. №9. С. 80-87
2. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності за фінансування сепаратизму. Закон України від 19.06.2014 р. № 1533-УП. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 32.
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. №31. Ст. 241.ст. 1125.
4. Чорний Р. Л. Проблеми поняття злочинів, передбачених у розділі I Особливої частини КК України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2013. №. 2. С. 346-357

УДК 342

Дзюбій В. К.
здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Під час дії воєнного стану, якщо наявні обставини, що унеможливлюють присутність особи, яка бере участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, така особа може брати участь у цьому провадженні в режимі відеоконференції з використанням власних або доступних технічних засобів.

Водночас підтвердження особи, яка бере участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису – в порядку, визначеному Законом України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України. Ініціатори вказаного законопроекту кажуть, що запровадження можливості проведення судового засідання у справах про адміністративні правопорушення в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів досить активно використовується в інших видах судочинства, зокрема цивільному та господарському. Розгляд справ відбувається із урахуванням умов об'єктивної реальності, тому ці зміни не можуть негативно відобразитися на дотриманні належної правової процедури та на результаті судового засідання в контексті захисту прав та інтересів учасників судового провадження.

Усе ж не можна не відмітити те, що у зв'язку із запровадженням воєнного стану в країні, а також веденням бойових/воєнних дій на окремих територіях та окупацією певних територій процедура здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, безумовно, потребує адаптації до сьогоденної ситуації. Під час дії воєнного стану, якщо відсутня об'єктивна можливість забезпечити повідомлення осіб, які беруть участь у провадженні у справі про адміністративне правопорушення, повідомити таких осіб про дату,

час і місце розгляду справи можна телефоном, електронною поштою, факсимільним зв'язком, шляхом надіслання телеграми чи текстового повідомлення з використанням мобільного зв'язку.

Належним підтвердженням отримання особою повідомлення про дату, час і місце розгляду справи є розпис особи про отримання повідомлення, зокрема на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повідомлення, будь-які інші дані, що підтверджують факт доставлення чи вручення особі повідомлення або ознайомлення особи з його змістом. Таким чином, буде запроваджено спрощений порядок повідомлення осіб, які братимуть участь у провадженні.

Взявши до уваги викладене вище, можна зробити висновок, що однією з основних особливостей розгляду адміністративних правопорушень під час воєнного стану є те, що рішення може бути прийняте швидше, ніж за звичайних умов. Наприклад, у разі розгляду справи про порушення правил карантину під час воєнного стану, рішення може бути прийняте протягом декількох годин. Таким чином, це дозволяє дієвіше реагувати на ситуації, що становлять загрозу для національної безпеки. Крім того, під час воєнного стану може бути введено тимчасові обмеження на виконання певних прав і свобод громадян, які в інших умовах є гарантованими Конституцією України. Можуть бути обмежені права на зібрання, на свободу слова, на переміщення, на правосуддя та інші.

Під час воєнного стану також можуть застосовуватися більш жорсткі санкції за порушення адміністративного права. Наприклад, за порушення правил карантину під час воєнного стану можуть бути нараховані штрафи, термін обмеження свободи або навіть позбавлення волі. Отже, під час воєнного стану в Україні розгляд адміністративних правопорушень є особливим і залежить від конкретних умов та обставин.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 29.09.2022 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>).

2. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус : Закон України від 19.11.2022 (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>).

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 27.01.2023 (<https://ips.ligazakon.net/document/KD0005?an=985139>).

УДК 159.09

Шевчук А. Ю.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Ситуація, яку переживає, є такою, що виходить за межі звичайного людського досвіду. Військові дії спричиняють значне порушення життєдіяльності людей, шкоду їх здоров'ю, і зокрема, психічному. Вочевидь гостро постає потреба у психологічній допомозі та супроводі цілих соціальних груп, а також у психологічній допомозі окремим людям – дітям, дорослим, постраждалим родинам, і, особливо, дорослим військовозобов'язаним чоловікам, які можуть бути або були задіяні у військових діях.

Важливо зауважити, що досвід участі воїнів в локальних війнах та збройних конфліктах в кінці XX на початку XXI сторіччя переконливо свідчить про високий рівень психічної травматизації військових, а саме, теперішні події в країні є яскравим прикладом психічної травматизації військовослужбовців, які перебувають на полі бою. Тому важливо зазначити, що для підвищення рівня боєздатності, а також збереження їх психічного здоров'я є необхідною організація та здійснення психологічної допомоги [1, с. 77].

Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників питання, пов'язані з різними аспектами психологічної допомоги військовослужбовцям розглядали: Г. Акімов, О. Лобастов, Р. Грінкер, Д. Шпігель, В. Гічун, В. Ковтун, О.

Коржиков, В. Березовець, С. Захарик, В. Знаков, І. Ліпатов, Т. Пароянц, В. Попов, П. Сідоров, В. Стасюк та інші.

Вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду надання психологічної реабілітації військовослужбовцям, які брали участь у бойових діях, дає змогу дійти висновку, що така робота має розпочинатися відповідними фахівцями (у першу чергу, військовими психологами та медиками) ще на етапі виходу військовослужбовців з району ведення бойових дій. Мова йде про необхідність перебудови їхньої системи відносин та пристосування до важливих сторін життєдіяльності. У разі отримання важких бойових психічних травм психологічна допомога, в першу чергу, має організовуватися медичними фахівцями. Вона може проводитися в традиційному вигляді й бути частиною медично-психологічної реабілітації. Крім цього, її слід проводити з військовослужбовцями, що проходять лікування у зв'язку з пораненнями, контузіїми, травмами, опіками, опромінюванням, психічними розладами [2, с. 175].

На основі аналізу науково-психологічної літератури можна визначити, що психологічна реабілітація учасників бойових дій – це комплекс профілактичних, лікувальних та евакуаційних заходів, які забезпечують збереження психічного здоров'я військовослужбовців як основи їх боєздатності. До основних форм здійснення психологічної роботи належать: психодіагностика, психопрофілактика і психогігієна, психологічне консультування та освіта, психотерапія і психореабілітація.

Досвід участі іноземних військ у військових подіях останнього часу переконливо підтверджує той факт, що система комплексної психологічної допомоги учасникам бойових дій є необхідною. Без належної системи психологічної допомоги, вкрай складно досягти високої бойової активності воїнів і ефективного розв'язання ними бойових завдань у локальних військових конфліктах. Надання комплексної психологічної допомоги військовослужбовцям, які отримали психічну травму, матиме на меті забезпечити психологічним супроводом військових, сприяти мобілізації й

активізації бойової готовності та боєздатності, знизити психологічне напруження та втому, швидко повернути в підрозділи військовослужбовців, які за характером психічних травм не потребують госпіталізації, відновлення психологічної стійкості дезорганізованих підрозділів [3, с. 523].

Отже, можна припустити, що система надання комплексної психологічної допомоги учасникам бойових дій включатиме в себе діагностику, профілактику, консультування, психологічну корекцію та психотерапію, яка має здійснюватися кваліфікованим психологом, який повинен співпрацювати із командиром підрозділу та медичним працівником.

Узагальнення результатів дослідження самооцінки психічних станів учасників бойових дій показало підвищений рівень агресивності, тривожності, фрустрації; проблеми в спілкуванні з людьми та інші емоційні негаразди, що проявлялися у всіх досліджуваних після повернення із зони бойових дій. Під час спілкування з воїнами було виявлено погіршення їх психологічного та фізичного стану після отримання психічної травми під час проведення бойових дій [4, с. 74].

На основі теоретико-емпіричного дослідження визначено особливості психологічної допомоги учасникам бойових дій, яка є найефективнішим засобом впливу на психічне здоров'я воїнів під час їх психологічної реабілітації.

Перспективами подальших досліджень із заявленої проблеми буде вдосконалення заходів, які передбачають психодіагностику, індивідуальне консультування, психологічні дебрифінги, програми взаємної підтримки, психокорекційну роботу тощо.

Список використаних джерел

1. Будницька О. А. Індивідуально-особистісні детермінанти емоційних переживань у психотравмуючій ситуації: автореф. дис. канд. психол. наук. Київ, 2002. 77 с.
2. Блінов О. А. Види та напрямки психологічної допомоги психотравмованим військовослужбовцям. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. Вип (4). С. 117–120.

3. Корольчук М. С., Корольчук В. М., Миронець С. М., Тімченко О.В., Осьодло В. І., Ржевський Г. М., Максименко К. С. Психологія праці в звичайних та екстремальних умовах. Київ: Київ. нац. торг. ун-т, 2014. 523 с.
4. Коупленд Н. Психология и солдат / пер, с англ. А. Т. Сапронова і Ю. М. Каторинича. М.: Вое-низдат, 1991. 74 с.
5. Профілактика посттравматичних стресових розладів: психологічні аспекти : метод. посіб. / упор. Д. Д. Романовська, О. В. Ілашук. Чернівці : Технодрук, 2014 р. 133 с.
6. Стасюк В. В. Система соціально-психологічного забезпечення функціонування військових підрозділів в умовах збройних конфліктів. Київ: НАОУ, 2005. 322 с.
7. Хміляр О. Ф. Психічна адаптація військовослужбовців до екстремальних ситуацій миротворчої місії. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія Психологія. 2005. № 3 (27). С. 126–1290.
8. Ягупов В. В. Психологічна підготовка військовослужбовців до бойових дій як складова частина військово-дидактичного процесу. Військова дидактика. Київ, 2000 р. 254 с.

УДК 342.951

Шнайдер А. О.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

СЕРВІС «ДІЯ», ЯК ФАКТОР ЯКОСТІ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Військові дії, що протягом тривалого часу відбуваються на території України зумовлюють постання актуальності вивчення питань та сучасних проблем правового регулювання встановленого режиму воєнного стану в Україні та відповідних форм, умов, доступу та якості діяльності владних структур на період його дії.

Воєнний стан – це такий встановлений законом порядок життєдіяльності держави із запровадженими певними особливостями, під час дії якого обмежуються конституційні права і свободи людини і громадянина та можуть вводитися тимчасові обмеження прав, а також і законних інтересів юридичних осіб в обсязі та в порядку, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення таких заходів правового режиму воєнного стану.

Важко переоцінити ступінь важливості адміністративних послуг, оскільки саме через них органи державної влади та місцевого самоврядування, реагують, обслуговують та задовольняють потреби населення. Влучним є висловлення колишнього президента Європейської Комісії Жозе Мануель Баррозу, який неодноразово підкреслював важливість адміністративних послуг в європейському суспільстві, зазначивши, що адміністративні послуги є невід'ємним елементом реалізації та здійснення державно-владних повноважень органів публічної влади [1].

Воєнний стан в державі запроваджує особливий порядок дії та виконання функцій країни, а отже і суб'єктів надання адміністративних послуг в тому числі. Крім того, надання деяких адміністративних послуг на сьогодні тимчасово призупинено, а порядок та умови надання окремих адміністративних послуг є зміненими. Тож це призвело до проблем з можливістю надання та отримання відповідних адміністративних послуг. Загалом, варто зазначити, що сучасна теорія адміністративного права суттєво відстає від вимог (практики) воєнного стану. Оскільки, виникла досить велика кількість нових чинників та негативних викликів, на які ні юристи-практики, ні вчені ще не вирішили.

Тому актуальним на сьогодні являється дослідження якості та доступності надання адміністративних послуг під час дії воєнного стану на території нашої держави.

Згідно Закону України про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року № 2102-IX [2] суб'єкт звернення має право звертатися за отриманням адміністративних послуг і може це робити навіть у період воєнного стану.

Законодавчі вимоги до якості надання адміністративних послуг закріплені у статті 4 Закону України «Про адміністративні послуги» через формулювання принципів, на яких має базуватися державна політика у сфері надання адміністративних послуг. До цих принципів відносяться: верховенство права, у тому числі законність та юридична визначеність; стабільність; рівність перед законом; відкритість та прозорість; оперативність та своєчасність; доступність

інформації про надання адміністративних послуг; захищеність персональних даних; раціональна мінімізація кількості документів та процедурних дій, що вимагаються для отримання адміністративних послуг; неупередженість та справедливість; доступність та зручність для суб'єктів звернень. Також варто згадати норму, наведену у статті 7 «Вимоги щодо якості надання адміністративних послуг» даного закону, у якій зазначено, що суб'єкти адміністративних послуг можуть видавати організаційно-розпорядчі документи про встановлення власних вимог щодо якості надання таких послуг, причому такі вимоги не можуть погіршувати умови надання адміністративних послуг, визначених законом [3].

Ширший перелік критеріїв оцінки якості надання адміністративних послуг з тлумаченням ми знаходимо у Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, схваленій розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.02.2006 р. № 90-р, де наведено такі принципи, як: результативність; своєчасність; доступність; наявність транспортного сполучення, вказівних знаків, під'їзних шляхів та місць паркування для транспортних засобів фізичних та юридичних осіб; можливість вільного (безперешкодного) доступу до приміщення адміністративного органу; безперешкодне одержання бланків та інших формулярів, необхідних для звернення за адміністративною послугою, можливість отримання таких бланків з веб-сторінки адміністративного органу; зручність; запровадження принципу «єдиного вікна»; установлення адміністративним органом графіка приймання фізичних та юридичних осіб з урахуванням їх інтересів; удосконалення порядку оплати адміністративної послуги; відкритість; *можливість отримання інформації телефоном та електронною поштою, а також кваліфікованої консультативної допомоги*; повага до особи ввічливе (шанобливе) ставлення до отримувача адміністративної послуги; дотримання принципу рівності усіх громадян; забезпечення побутових зручностей в адміністративному органі; професійність [4].

Переведення способу надання адміністративних послуг у електронний формат, тобто їх цифровізація, є одним із пріоритетів роботи Уряду України. Така можливість отримання адміністративних послуг в електронний формат визначена статтею 9 Закону України «Про адміністративні послуги». Тому в Україні було утворено Єдиний державний портал адміністративних послуг. Зазначений Портал створений для ведення інформаційної системи та забезпечення кожному користувачу доступу до інформації через електронний кабінет, надання таких послуг і здійснюється з використанням Порталу Дія.

Таким чином, сьогодні, під час непростих умов, коли величезна кількість українців втратили свої домівки, залишилися без будь-яких документів, змушені були виїхати з країни або переїхати до більш безпечних місць, в таких випадках значно спростив надання послуг – сервіс Дія.

Додаток Дія дає змогу користувачам зберігати свої водійські посвідчення, внутрішні та закордонні паспорти й інші документи на своєму смартфоні, а що також важливо у повсякденних та життєво-важливих ситуаціях передавати копії документів.

Так, після введення в дію воєнного стану, Урядом України було запроваджено є-документ, що відображається у додатку Дія, який є повною, легітимною заміною паспорту для громадян України, які раніше його отримували. Цей за стосунок дозволяє своїм користувачам подати повідомлення про знищення, руйнування чи пошкодження майна унаслідок бойових дій. Також за допомогою додатку, відповідній категорії населення, можна подати запит на отримання статусу внутрішньо-переміщеної особи (далі – ВПО), отримати довідку ВПО, допомогу ВПО на проживання, а також і допомоги по безробіттю, що виникали внаслідок бойових дій на території України. В умовах воєнного стану перелічені електронні послуги значно покращили доступ громадян до відповідної державної та міжнародної допомоги, надали можливість користувачам вільно пересуватися в межах нашої держави, та навіть виїжджати за кордон не маючи при собі оригіналів паспортів. Станом на травень 2022 року додатком і порталом користується вже

понад 17 млн людей. На порталі доступно вже 72 послуги, а у застосунку – 9 послуг та 15 цифрових документів [5].

Дія Центри – це мережа центрів надання адміністративних послуг, з єдиними стандартами якості надання послуг, які є зручними, швидкими, простими та забезпечують всі права і свободи людини та громадянина [5].

Система надання адміністративних послуг органами місцевого самоврядування в умовах дії воєнного стану підтверджує свій рівень якості та неодмінно демонструє свою стійкість та наполегливість, продовжуючи надавати послуги всім, в кого є на це потреба, навіть у таких незручних, складних та важких умовах.

Список використаних джерел

1. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 209. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-%D0%BF>
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
3. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 р. № 5203-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 32. Ст. 409. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17#n31>.
4. Про схвалення Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. № 90-р. Офіційний вісник України. 2006. № 7. Ст. 376.
5. Що таке Дія центри? URL: <https://center.diia.gov.ua/centr-diia>

УДК 352.1

Воронцова Д. О.,

*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Науковий керівник: Матвійчук А. В.,

*д. філос. н., професор,
професор кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства*

ПОРУШЕННЯ КОМЕНДАНТСЬКОЇ ГОДИНИ ЯК АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

24 лютого 2022 року кожен українець прокинувся із невимовним болем за свою державу, адже саме в цей день російська федерація без оголошення війни вторглась на наші території і почала чинити збройну агресію та геноцид українського народу. І на сьогодні, окупувавши певні території, держава агресор продовжує тримати у страху населення, завдаючи часті ракетні удари по всій території України. З метою підтримки правопорядку та захисту населення в Україні введено комендантську годину, яка у різних областях має різний час, але загальна її сутність зберігається. Попри низку норм, які забороняють перебування осіб під час комендантської години на вулиці, щодня відбуваються сотні порушень даного припису. Постає логічне запитання: що робити з цими порушниками? Станом на сьогодні це питання досі не вирішене, не існує легальних можливостей притягнення таких порушників до відповідальності, що, з нашої позиції, можна вважати певною лакуною, виходячи із нагальної необхідності дотримання норм щодо комендантської години.

Попри те, що винахідливі патрульні, як повідомлять у низці служб новин, знаходять певні засоби впливу на порушників, наприклад, залучення до робіт на блокпостах, вручення повісток, яке незрозуміло чому вважають певним покаранням, повинні існувати правові механізми впливу на осіб, які порушують вимоги щодо комендантської години, без використання самоправства.

Зважаючи на ситуацію, що склалася, дослідження обраної теми є актуальними та необхідним саме в перспективному аспекті. Законодавець повинен звернути увагу на проблему браку правового регулювання достатньо важливої сфери правових відносин [1, с. 63].

В загальному розумінні комендантська година – це розпорядження уповноважених органів влади, що визначає час, протягом якого застосовуються

певні обмеження. Комендантська година передбачає обмеження для осіб, яких це стосується, щодо перебування в громадських місцях протягом певного періоду часу, як правило, у вечірні та нічні години [2, с. 181].

В Україні зміст правового режиму воєнного стану, порядок його введення та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб визначені в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року [3]. Відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 8 даного Закону до заходів правового режиму воєнного стану відноситься і комендантська година – заборона перебування у певний період доби на вулицях та в інших громадських місцях без спеціально виданих перепусток і посвідчень, яка запроваджується у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Даний порядок затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08 липня 2020 року № 573 [4], відповідно до якої запровадження комендантської години здійснюється лише за наявності реальної загрози життю і безпеці осіб, інтересам суспільства або держави, а також для забезпечення громадського порядку.

Особи, які перебувають на вулицях у заборонений час, можуть вважатися членами диверсійно-розвідувальних груп. Важливо, що заборона перебувати у громадських місцях не поширюється на переміщення до місць укриття під час сигналу тривоги. Крім того, дана заборона не розповсюджується на працівників об'єктів критичної інфраструктури, які мають для цього спеціальні перепустки, що видаються у комендатурі із обов'язковим зазначенням строку їх дії [2, с. 182].

У Верховній Раді України вже неодноразово реєструвались законопроекти, які повинні були вирішити проблему відсутності відповідальності за порушення комендантської години, однак вони так і не були прийняті. Наприклад, існував законопроект № 7356, який пропонував

доповнити Главу 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення України (далі – КУпАП) статтею 210-2 «Порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану», санкція якої передбачала б застосування штрафу, а повноваження щодо розгляду справ за даною статтею могло бути віднесено до компетенції органів Національної поліції України. Однак у цьому законопроекті не було враховано необхідність внесення змін до ст. 255 КУпАП, щоб працівники Національної поліції України, могли складати протоколи за адміністративні правопорушення по цій статті, тобто, фактично, законопроект би створив норму, яка не могла б працювати.

На сьогодні у Парламенті зареєстровано законопроект № 7553 «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запровадження адміністративної відповідальності за порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану».

Актом пропонується запровадити притягнення до адміністративної відповідальності осіб, які скоїли порушення комендантської години, яке буде охоплюватись складом правопорушення за ст. 210-2 КУпАП (Порушення комендантської години в умовах дії воєнного стану) [1, с. 65].

За порушення комендантської години передбачена адміністративна відповідальність за статтею 185 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Покарання за цією статтею передбачає накладення штрафу від 136 до 255 гривень, або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

Протоколи про адміністративні правопорушення за цією статтею мають право складати органи національної поліції України (щодо цивільних), органи управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (щодо військовослужбовців).

Справа про адміністративне правопорушення розглядається районними, районними у місті, міськими чи міськрайонними судами. Ч. 2 ст. 268 КУпАП

передбачено, що присутність особи, яка притягається до адміністративної відповідальності на судовому процесі, є обов'язковою. У разі ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду цю особу може бути органом внутрішніх справ (Національною поліцією) піддано приводу.

Список використаних джерел

1. Кичко А., Ваганова К., Скляр М. Адміністративна відповідальність за порушення комендантської години під час воєнного стану. *Правова позиція*. 2022. № 2. С. 62–66.
2. Ковальова О., Пишна А. Відповідальність за порушення комендантської години в умовах правового режиму воєнного стану. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 179–185.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
4. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 8 липня 2020 р. № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-п#Text>

УДК 352.1

Чурок А. А.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ТРУДОВА ПОВИННІСТЬ: ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ

Важливо розуміти, що дії, котрі відбуваються на території України впливають не тільки на моральний стан населення, але й на суспільний: вводяться нові правила та зобов'язання, які повинні виконуватись кожним громадянином.

Трудова повинність – це короткостроковий трудовий обов'язок на період мобілізації і воєнного часу з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру, які виникли в період воєнного стану, та їх наслідків, що

не потребує обов'язкової згоди особи, стосовно якої запроваджується такий трудовий обов'язок [3]

Суспільно корисні роботи, що виконуються згідно з трудовою повинністю мають велике соціальне значення, адже ведуться для задоволення потреб Збройних Сил України, а також для забезпечення гідного функціонування національної економіки та задля забезпечення звичного процесу життєдіяльності кожної людини.

Запровадження трудової повинності, а саме залучення працездатних осіб до виконання суспільно-корисних робіт здійснюється військовими підрозділами разом з органами місцевого самоврядування, місцевими органами виконавчої влади(якщо це можливо). Подібний документ обов'язково включає в собі обставини(а саме несприятливі фактори техногенного, природного чи воєнного характеру), що містять в собі загрозу до населення.

Саме завдяки трудовій повинності, населення країни об'єднується заради досягнення однієї спільної цілі, а саме – знешкодження загрози.

Трудова повинність встановлюється завдяки правовій регламентації(це процес встановлення певних правил, що відповідають закону). Важливо розуміти, що уведення трудової повинності теоретично мусить нести за собою виключно корисні цілі.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 753 «Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану», до суспільно корисних робіт залучаються працездатні особи, у тому числі особи, що не підлягають призову на військову службу, які за віком і станом здоров'я не мають обмежень до 198 роботи в умовах воєнного стану, а саме: працездатні особи, у тому числі особи, що не підлягають призову на військову службу, які за віком і станом здоров'я не мають обмежень роботи в умовах воєнного стану (крім працездатних осіб, що залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення і заброньовані за підприємствами на період мобілізації та воєнного часу з метою виконання робіт, що мають оборонний характер), а саме:

безробітні та інші незайняті особи; працівники функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств (за погодженням з їх керівниками), що не залучені до виконання мобілізаційних завдань (замовлень) та не зараховані до складу позаштатних (невоєнізованих) формувань цивільного захисту, у порядку переведення; особи, зайняті в особистому селянському господарстві; - студенти вищих, учні та слухачі професійно-технічних навчальних закладів; особи, які забезпечують себе роботою самостійно.

Забороняється залучати до суспільно корисних робіт малолітніх дітей та дітей віком від чотирнадцяти до п'ятнадцяти років, жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також вагітних жінок у разі, коли виконання таких робіт може негативно вплинути на стан їх здоров'я. Працівникам функціонуючих в умовах воєнного стану підприємств за виконання суспільно корисних робіт забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, встановлених за професією (посадою), на яку їх зараховано, і розмір такої оплати не може бути нижчим від розміру середньої заробітної плати за основним місцем роботи.

Іншим працездатним особам за виконання суспільно корисних робіт забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, [2]

Однак, варто зазначити, що термін «трудова повинність» означає, що до робіт які необхідні для відновлення обороноздатності та відновлення країни, українців залучатимуть примусово (поза волею людини, а це ознака тоталітарного устрою). Отже, даний нормативно-правовий акт суперечить положенню Конституції України, а саме ст. 43 [1] – «використання примусової праці забороняється», бо значення слова «повинність» (обов'язок, який повинні виконувати всі громадяни для задоволення державних або громадських потреб) це чітка ознака антидемократичної державності.

Перед нами складається наступна картина – трудова повинність є необхідною частиною роботи українців у воєнний час, як вказано у документі, однак формально суперечить нормативно-правовим актам, адже певна суперечність полягає у частині вільного вибору особи. Конституція гарантує право обирати діяльність не заборонену законом, а Порядок в обов'язковому

порядку залучення до суспільно корисних робіт осіб, які забезпечують себе роботою самостійно. Подібна колізія зовсім не є дивна, адже Конституція чимало національних нормативно-правових актів, потребують певних правок у багатьох аспектах.

Громадяни України в період російсько-української війни очевидно мали б добровільно надавати необхідну допомогу постраждалим, а також воїнам Збройних Сил України. «Трудова повинність» до чіткого її врегулювання у законах є радше моральним вибором українських громадян.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про затвердження Порядку залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 2011 року № 753. *Урядовий кур'єр*. 10.08.2011. № 145.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

УДК 342

Левченко Т. М.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПІДРОЗДІЛІВ МІСЦЕВОЇ САМООБОРОНИ

Із 1 січня 2022 року відповідно до Закону України «Про основи національного спротиву» в державі розгортаються сили територіальної оборони. В умовах ескалації гібридної агресії РФ та загострення ситуації навколо наших кордонів цей закон є одним із фундаментальних запобіжників, механізмом реалізації концепції всеосяжної оборони нашої держави. Підрозділи територіальної оборони. Фактично це легка піхота, яка може допомагати

основним силам ЗСУ охороняти важливі об'єкти або кордон, чергувати на блокпостах або ж протидіяти диверсантам чи іншим незаконним групам на своїй території. Інша функція тероборони – допомога під час надзвичайних ситуацій. Тероборона підпорядковується Командуванню ЗСУ через командувача сил територіальної оборони [1].

Підставою став Закон України «Про основи національного спротиву». Сили територіальної оборони – це окремий наймолодший рід військ Збройних Сил України. У кожній області була створена бригада Сил тероборони, а в кожному районі – батальйон. Усі ті, хто служить в підрозділах Сил ТрО є військовослужбовцями ЗСУ. Окрім того, існує ще цивільно-військова складова національного спротиву – добровольчі формування територіальних громад (ДФТГ), – організовані підрозділи добровольців, які не є військовослужбовцями, однак отримують зброю та виконують завдання у вільний від роботи час.

Добровольці ДФТГ підпорядковуються командирі найближчого батальйону Сил тероборони ЗСУ. Упродовж першого місяця повномасштабного російського вторгнення в Україну до лав Сил територіальної оборони ЗСУ приєдналось понад 110 тисяч військових. Зі зброєю в руках бійці Сил територіальної оборони ЗСУ звільняли північ України від російських окупантів, і зараз воюють за південь та схід країни. Спротив потребує сили. Сили ТрО ЗСУ озброєні п'ятьма силами. Це ті сили, що дозволяють нам не стояти на місці, а забезпечити нашу спільну перемогу. Що повинна набути людина, щоб стати воїном? П'ять сил Тероборони: сміливість, стійкість, спротив, злагожденість і результат [2, с.20].

Верховна Рада України прийняла за основу та в цілому проєкт Закону про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо вдосконалення порядку комплектування і соціального забезпечення Сил територіальної оборони Збройних Сил України та добровольчих формувань територіальних громад». Закон вніс зміни, які усунули нерівність статусів та пільг між військовослужбовцями Збройних Сил України, включаючи особовий

склад Сил територіальної оборони ЗС України, та військовослужбовцями добровольчих формувань територіальних громад. Справа у тому, що, коли готувався й приймався Закон України «Про основи національного спротиву», Сили ТРО вже були створені, питання ж створення добровольчих формувань територіальних громад тільки вирішувалося. В результаті, відповідно до Закону, на останніх не поширювалися пільги та гарантії, передбачені Законом України «Про статус ветеранів, гарантії їх соціального захисту». Новий Закон урегулював ці питання й усунув нерівність між категоріями захисників держави. Віднині добровольці ТРО громад користуються тими ж пільгами й правами, що і решта військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань [3].

Згідно статті 2 Закону України «Про основи національного спротиву» Правову основу національного спротиву, тобто й діяльності підрозділів місцевої самооборони становлять Конституція України, цей та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання Конституції та законів України інші нормативно-правові акти [4].

Згідно Статті 24 Закону України «Про основи національного спротиву» Гарантії соціального і правового захисту військовослужбовців та членів добровольчих формувань територіальних громад, які беруть участь у національному спротиві. Соціальний і правовий захист військовослужбовців, які беруть участь у заходах підготовки та виконанні завдань територіальної оборони, здійснюється згідно із Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». На військовослужбовців, які беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, поширюються гарантії соціального захисту, передбачені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

На членів добровольчих формувань територіальних громад під час їх участі у заходах підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони поширюються гарантії соціального і правового захисту, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». На членів добровольчих формувань територіальних громад, які беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, поширюються гарантії соціального захисту, передбачені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [4].

Список використаних джерел

1. Усе, що треба знати про Тероборону та національний спротив. АрміяInform. 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/01/01/use-shho-treba-znaty-pro-teroboronu-ta-naczionalnyj-sprotyv/>.
2. Тилішак В., Слобожаніна Н., Позняк-Хоменко Н., Бондарук Л., Кочергін І., Зелінський А., ... Яновська, О. КОЖЕН ІЗ НАС – ВОЇН. 2022. 20 с.
3. Законодавчо закріплені права добровольців територіальних громад. АрміяInform. 2023. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/04/02/zakonodavcho-zakripleni-prava-dobrovolcziv-terytorialnyh-gromad/>
4. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX : URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text>.

УДК 342.9

Пасічнюк В. Б.,
старший викладач,
заступник завідувача
кафедри спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національний університет водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

**ЗАКОНОДАВЧІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ
ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ
ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ В УКРАЇНІ
У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ**

Для повноцінного виконання завдань публічного управління кожна держава повинна мати по справжньому дієвий механізм державного нагляду і контролю за дотриманням чинного законодавства та забезпеченням прав і свобод громадян. Адже саме державний нагляд, з одного боку, з'ясовує факт порушення законодавства суб'єктом у конкретній галузі та уповноважує компетентні органи застосовувати у зв'язку із цим відповідні адміністративні процедури, з іншого боку саме він за умови його неупередженості, справедливості та об'єктивності є ефективним стимулятором для дотримання закону, забезпечення прав і свобод. В сучасній державі із ринковою економікою роль дієвого державного нагляду і контролю важко переоцінити.

Відповідно до чинного Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» державний нагляд (контроль) визначається як діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, державних колегіальних органів, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування (далі - органи державного нагляду (контролю)) в межах повноважень, передбачених законом,

щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, зокрема належної якості продукції, робіт та послуг, допустимого рівня небезпеки для населення, навколишнього природного середовища. [2]

Очевидно, що в Україні функціонують різноманітні органи, які мають повноваження здійснювати державний нагляд та контроль за дорученою галуззю чи сферою суспільного життя. В нашій країні діють органи, які здійснюють нагляд в соціальній, бюджетній, фінансовій, інвестиційній, економічній, екологічній та у інших галузях. На сьогодні, вкрай важливого значення відіграє державний контроль за сферою праці, (її охорони, гігієни та безпеки), оскільки вона безпосередньо пов'язана із життям людини, забезпеченням її прав та свобод у тому числі на безпечне і комфортне середовище під час здійснення своїх трудових чи службових обов'язків.

Відповідно до Постанови КМУ від 11 лютого 2015 р. № 96 «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці» Державна служба України з питань праці (Держпраці) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єр-міністра України - Міністра економіки, і який реалізує державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, здійснення державного гірничого нагляду, а також з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, зайнятість населення, загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, на випадок безробіття (далі – загальнообов'язкове державне соціальне страхування) в частині призначення, нарахування та виплати допомоги, компенсацій, надання соціальних послуг та інших видів матеріального забезпечення з метою дотримання прав і гарантій застрахованих осіб. [5] Зазначена норма засвідчує те, що саме Держпраці відповідальна за

здійснення контрольних заходів з нагляду законодавства про охорону, безпеку, гігієну праці в Україні. Варто зазначити, що відповідно до закону, такий нагляд також здійснюється і територіальними управліннями Держпраці.

Для довідки, відмітимо, що проведення перевірок з охорони праці регулюється різними законами та нормативними актами, серед них: Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694-XII; Кодекс законів про працю України; Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 р. № 877-V (далі — Закон № 877); наказ Мінекономіки «Про затвердження форм документів, що складаються при здійсненні заходів державного нагляду та контролю Державною службою України з питань праці» від 27.10.2020 р. № 2161; постановою КМУ «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства у сферах охорони праці, промислової безпеки, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, праці, зайнятості населення, зайнятості та працевлаштування осіб з інвалідністю, здійснення державного гірничого нагляду Державною службою з питань праці» від 20.05.2020 р. № 383 (далі – Постанова № 383); наказом МНС України «Про затвердження Положення про організацію та здійснення державного гірничого нагляду, державного нагляду (контролю) у сфері промислової безпеки та охорони праці» від 11.08.2011 р. № 826. [3]

З початком війни, Держпраці зупинила проведення всіх перевірок. Це пов'язано із тим, що в пункті 1 Постанови КМУ від 13 березня 2022 р. N 303 зазначалось про вимогу КМУ припинити проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) на період воєнного стану, введеного Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. N 64 «Про введення воєнного стану в Україні». [4]

Проте, дещо пізніше Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 1 липня

2022 року № 2352-IX були внесені зміни до різних законодавчих актів. У тому числі доповнювався Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» статтею 16, у якій зазначається що у період дії воєнного стану центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю, та його територіальні органи можуть здійснювати за заявою працівника або профспілки позапланові заходи державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства про працю юридичними особами незалежно від форми власності, виду діяльності, господарювання та фізичними особами, які використовують найману працю, в частині додержання вимог цього Закону, а також з питань виявлення неоформлених трудових відносин та законності припинення трудових договорів [1; 6] Відповідно, на сьогодні, відновлено проведення позапланових заходів державного контролю за додержанням законодавства про працю в період воєнного стану за заявою працівника або профспілки.

Для висновку, зазначимо, що на наш погляд, на територіях України, на яких не ведуться бойові дії та наявні необхідні умови для здійснення господарської та іншої діяльності підприємств, установ та організацій звичайно ж повинні здійснюватись контрольно-наглядові заходи Державної служби з питань праці та її територіальних органів.

Список використаних джерел

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України із змінами і доповненнями, внесеними Законом України від 1 липня 2022 року» № 2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
2. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квітня 2007 року № 877-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16#Text>
3. Перевірки з охорони праці: пам'ятка для роботодавців. *Дебет-Кредит*. URL: <https://oppb.com.ua/articles/perevirky-z-ohorony-praci-pamyatka-dlya-robotodavciv>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. N 303 «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» Електронний ресурс. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/KP220303?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=

news&utm_content=bizpress01&_ga=2.96656031.1677248378.1675843008-624225084.1636456691

5. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці : Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 р. № 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF#Text>

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин : Закон України від 01.07.2022 352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2352-20#Text>.

УДК 347

Подвірна О. В.,

*старша викладачка кафедри
конституційного права
та галузевих дисциплін*

*Навчально-наукового інституту права
Національний університет водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Чикун Т. М.,

*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Національний університет водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ – ЙОГО ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗАХИСТ

Інтелектуальна власність є важливою категорією розвитку економіки, а відтак її надійний захист та захист прав на неї є невід’ємним фактором, позитивного впливу на участь інвесторів у створенні різних проєктів в Україні. Особливо це стало актуальним в наш час, коли війна нанесла надзвичайно великі збитки для нашої держави.

Тема захисту прав інтелектуальної власності ніколи не згасає серед науковців. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності дослідили такі автори, як А. Гуржій, І. Дахно, В. Цівка, О. Грозян, А. Ченцова, Л. Галупова, О. Святоцького, О. Мельника та інші.

Попри воєнні дії в Україні, ніхто ніколи не перешкоджав створенню нових об’єктів інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 54 Конституції України:

держава гарантує кожному свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості, та передбачає захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1]. Окрім Конституції, право інтелектуальної власності та його реалізація забезпечується наступною низкою нормативно-правових актів, таких як Закон України:

- «Про авторське право і суміжні права»;
- «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»;
- «Про охорону прав на промислові зразки»;
- «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»;
- «Про охорону прав на зазначення походження товарів»;
- «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів»;
- «Про охорону прав на сорти рослин».

Кожен закон є надзвичайно важливим, отож перед державною системою охорони інтелектуальної власності, постали завдання спрямовані на подальше поширення міжнародних, європейських стандартів оптимізації правової охорони, захисту прав інтелектуальної власності та адаптування існуючого законодавства до сучасних реалій. Тому після початку дії воєнного стану було зроблено все, щоб забезпечити процес відновлення механізму створення та збереження прав на об'єкти інтелектуальної власності. Верховною Радою України, 1 квітня 2022 року було прийнято Закон «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України», який мав на меті забезпечення належної охорони інтелектуального ресурсу у воєнний час [2].

Таким чином, згідно закону, якщо на період від початку та протягом дії воєнного стану припадає закінчення строку правової охорони на об'єкти права інтелектуальної власності, наявні документи залишаються дійсними і дають власникам можливість захистити права на об'єкти. В список призупинених строків потрапляють:

- строки, пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності;
- строки щодо процедур набуття прав на об'єкти права інтелектуальної власності;
- строки подання заперечення проти заявки або міжнародної реєстрації на території України;
- строки, протягом яких можливі поновлення пропущених строків [3].

В свою чергу після закінчення воєнного стану – існує можливість здійснити дії, необхідні для продовження терміну дії охоронних документів, а саме свідоцтв та патентів. Це можливо зробити протягом 90 днів після скасування воєнного стану, без необхідності сплати додаткових зборів за пропуск відповідних строків.

Окрім загального збереження права, часто виникають ситуації, що потребують більш радикального методу вирішення проблеми. В таких випадках люди все ще можуть звернутись до суду, хоча тут є і свої нюанси.

Ми хочемо звернути увагу на дослідження Л. І. Галупової «Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану» де вона вказує на те, що: «Звернення до суду за захистом прав інтелектуальної власності є ефективним коли: сторонам необхідне імперативне рішення уповноваженого органу; сторони не можуть самотійно врегулювати конфлікт; є необхідність, щоб рішення поширювалось на необмежене коло осіб» [4, с. 745].

Судовий захист прав інтелектуальної власності в період воєнного стану може бути не таким ефективним, адже існує низка недоліків, що можуть завадити дієвості такого захисту. В першу чергу це довготривалість. Через свою специфіку, розгляд такого роду справ, часто потребує залучення вузькоспеціалізованого експерта, який би володів необхідними знаннями щодо специфіки об'єкта права інтелектуальної власності, а експертне дослідження вимагає додаткового часу та ресурсів. Розгляд справи може затягнутись і через часту неможливість бути фізично присутнім на судовому засіданні або неможливість долучити необхідні докази через військові дії на певній території.

Окремими пунктами слід виділити фінансову затратність судових розглядів і часте незадоволення рішенням суду, що може перетворитись в майбутньому на ще один конфлікт та зачіпати більше коло осіб.

Тому в Україні з кожним роком все більше і більше розвиваються альтернативи, які виражаються у мирному вирішенні конфліктів, що стало ще більш актуальним в наш час. Звертаючись до слів О. М. Спектор, в її дослідженні про альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів, ми можемо побачити, що до таких існуючих альтернатив відносяться медіація, врегулювання спору за участю судді, переговори, третейське судочинство та укладання мирової угоди [5, с. 160].

Перевагами альтернативних методів вирішення спорів як способів захисту прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану є: гнучкість, універсальність, менша фінансова та емоційна затратність. Врешті-решт рішення після такого методу врегулювання конфлікту буде мати більш привабливі для обох сторін риси, що дозволить в майбутньому уникнути можливих конфліктів.

Таким чином, підсумовуючи все вищесказане ми можемо чітко побачити, те що навіть після початку повномасштабної війни, держава змогла досить швидко адаптувати захист інтелектуального права до сучасних реалій. Загальним методом стала зупинка всіх строків дії свідоцтв та патентів. Таке рішення дало можливість людям, які не мають змоги переоформити своє право власності в даний момент, зробити це вже після воєнного стану, у встановлений законом строк. Окрім цього у людей все ще є можливість захищати свої права та інтереси пов'язані з інтелектуальною власністю, через суд, хоч в умовах воєнного стану такий процес є більш довготривалим та затратним. Альтернативою для такого є інші методи досудового вирішення конфліктних ситуацій, що дасть змогу сторонам зберегти час, фінанси та задовольнити потреби всіх сторін спору.

Погоджуємося, що проведене дослідження не претендує на вирішення всіх аспектів обраної проблеми. Відтак перспектива подальшого дослідження може

бути спрямована на виявлення проблем та недоліків у альтернативному вирішенні спорів пов'язаних з інтелектуальною власністю та правам на неї.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. №254к/96-вр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254к/96-вр#Text>
2. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20#Text> (дата звернення: 09.02.2022).
3. Інтелектуальна власність у період воєнного стану в Україні: що змінилось? Веб-портал «PWC», 14 квітня 2022 року. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/tax-and-legal>.
4. Галупова Л. І. Захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану, Одеська юридична академія, 2022. 745 с.
5. Спектор О. М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: світовий досвід та перспективи застосування у правовій системі України / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин. Київ: «Фенікс». 2013, 160 с.

УДК 332.3:504.062:352

Дець Т. І.,
*к.т.н., доцент,
доцент кафедри геодезії та картографії
Інституту агроєкології та землеустрою,
Національний університет водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Козинська І. П.,
*к.геогр.н.,
старший викладач
кафедри географії та
методики її навчання
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини
м. Умань, Україна*

Бухальська Т. В.,
*к.т.н., доцент,
доцент кафедри землеустрою,
кадастру, моніторингу земель
та геоінформатики
Інституту агроєкології та землеустрою,*

РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ У ЗОНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ АТОМНИХ ЕЛЕКТРИЧНИХ СТАНЦІЙ

Головною проблемою розвитку територій у зоні спостереження атомних електричних станцій (надалі АЕС) є відсутність чітко спланованої стратегії їх розвитку та системи управління. Для цілісного розуміння проблеми та її успішного вирішення, необхідно чітке розуміння об'єкту дослідження та системний підхід до вирішення поставленої задачі. Згідно Законів України «Про охорону земель», «Про землеустрій», «Про державний контроль за використанням та охороною земель», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» сталого розвитку територій можливо досягти лише на екологічно безпечних територіях, тобто сприятливих для проживання населення та ведення агропромислового виробництва [1-4].

Для досягнення сталого розвитку територій у зоні спостереження АЕС авторами [5] розроблено концептуальну модель розвитку цих територій, який забезпечується шляхом виконання організаційних, агротехнічних, агрохімічних та технологічних заходів. Запропоновані заходи спрямовані на покращення стану територій через контроль за їх раціональним використанням, зменшення радіоактивного забруднення земель, покращення ґрунтового покриву та вплив на умови формування територій.

Особливу увагу приділено саме умовам формування територій, тобто адміністративно-територіальним утворенням в межах зон спостереження АЕС, місцю розташування промислових об'єктів, розміщенню галузей сільського господарства, інженерно-транспортній та спеціальній соціальній інфраструктурі.

Одним із регулятивних інструментів забезпечення сталого розвитку територій є система управління, а однією із головних проблем розвитку

територій у зоні спостереження АЕС є відсутність чітко спланованої стратегії їх розвитку. Метою системи управління сталого розвитку у зоні спостереження АЕС є організація раціонального використання земельних ресурсів та охорона навколишнього природного середовища.

Систему управління розвитком територій у зоні спостереження АЕС доцільно розглядати в розрізі територій територіальних громад, а не адміністративно-територіальних одиниць, що входять у дану зону. Це дозволить вирішити низку складних різнобічних проблем, пов'язаних із структуризацією об'єкта управління, оцінкою стану земельних ресурсів у межах зони, організацією їх раціонального використання та охорони.

Наразі зони спостереження АЕС складають території різних адміністративно-територіальних одиниць регіонального та місцевого значення, які складаються з різних категорій земель. Слід відмітити, що такий поділ цих територій, необхідний для регулювання земельних відносин, управління земельними ресурсами, організації раціонального використання та охорони земель, здійсненні землеустрою, проведенні оцінки землі, формуванні та веденні містобудівного кадастру, кадастру інших природних ресурсів, справлянні плати за землі. Такі заходи є необхідними при веденні Державного земельного кадастру з метою інформаційного забезпечення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб.

Управління є процесом збору, переробки інформації і видачі продукту такої переробки у вигляді нової інформації, тобто рішень, вказівок, рекомендацій. Систему управління розвитком територій у зоні спостереження АЕС слід розглядати як систему, основними складовими якої є територіальна, соціальна, економічна, екологічна, технологічна, організаційно-правова підсистеми та підсистема управління (як суб'єкт управління) [6]

Для досягнення сталого розвитку територій у зоні спостереження АЕС необхідна ефективна система управління розвитком цих територій. Тобто система у якій реалізуються мета та функції управління. Одним із регулятивних інструментів забезпечення сталого розвитку територій, щоб спрямувати

розвиток об'єкта в бажаному напрямі через управлінський вплив є територіальна громада та органи місцевого самоврядування.

На даному етапі територіальні громади є суб'єктами управління, які несуть відповідальність за соціально-економічний розвиток території, раціональне використання земельних ресурсів та ведення природо-охоронної діяльності [7].

Тому роль територіальних громад та органів місцевого самоврядування є пріоритетною у забезпеченні сталого розвитку територій у зоні спостереження АЕС та виконання природоохоронного законодавства.

Список використаних джерел

1. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 року № 962-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>
2. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>
3. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text>
4. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
5. Дець Т., Бухальська Т., Янчук О., Наконечна Ж. Концептуальна модель розвитку територій у зоні спостереження АЕС (на прикладі Хмельницької АЕС). *Science and Education a New Dimension. Natural and Technical Sciences*. 2016. Is. 96 (11). С. 47–51.
6. Горлачук В.В. Управління земельними ресурсами. Львів: Магнолія, 2006. 443 с.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997р. (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97#Text>

УДК 342.9

Давидюк П. П.,
старший викладач
кафедри спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національний університет водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цифрова криміналістика – це галузь криміналістики, яка зосереджена на відновленні та дослідженні матеріалів, знайдених у цифрових пристроях, пов'язаних із кіберзлочинністю. Термін цифрова криміналістика вперше був використаний як синонім комп'ютерної криміналістики. Відтоді воно розширилося, щоб охопити дослідження будь-яких пристроїв, які можуть зберігати цифрові дані.

Цифрова криміналістика – це процес виявлення та інтерпретації електронних даних. Мета процесу полягає в тому, щоб зберегти будь-які докази в їх найбільш оригінальній формі під час проведення структурованого розслідування шляхом збору, ідентифікації та перевірки цифрової інформації для реконструкції минулих подій. Контекст найчастіше призначений для використання даних у суді, хоча цифрову криміналістику можна використовувати в інших випадках [1, с. 282].

Слідчий із цифрової криміналістики – це той, хто має бажання відслідкувати докази та віртуально розкрити злочин. За таких обставин роль цифрового судово-медичного слідчого полягає у відновленні видалених, пошкоджених або іншим чином змінених даних, таких як документи, фотографії та електронні листи, із жорстких дисків комп'ютерів та інших пристроїв зберігання даних, таких як зір-пам'ять та флеш-пам'ять.

Багато науковців виступали з критикою поняття, позначеного «цифровою криміналістикою», і фактично запропонували розпочати дискусію щодо назви чергового етапу розвитку криміналістики.

Теоретичні та правові засади криміналістики осмислено в працях учених різних періодів, а саме: Ю. Аленіна, В. Бахіна, В. Галагана, Ю. Грошевого, А. Дубинського, О. Джужі, О. Капліної, М. Корнієнка, О. Кучинської, Л. Лобойка, В. Маляренка, М. Погорецького, І. Рогатюка, Д. Сергєєвої, А. Сольонової, О. Татарова, В. Тертишника, О. Хабло, М. Цуцкірідзе, В. Шакуна, О. Шило, Д. Шумейка, М. Шумила, О. Яновської та ін.

Отож мета нашого матеріала – теоретично обґрунтувати концептуальні положення криміналістичної методики з боку четвертого покоління криміналістики в умовах воєнного стану.

Відоме висловлювання голови Інтерполу Юргена Штока у 2015 р. про виникнення четвертого покоління криміналістики, коли криміналісти володітимуть цифровими знаннями та спиратимуться на нову правову базу. Він не розшифрував, що мав на увазі, але можна припустити, що стадії розвитку криміналістики складаються з чотирьох, три з яких мають вигляд:

- докомп'ютерна стадія;
- комп'ютеризована (автоматизована) стадія (поява автоматизованих робочих місць, баз даних);
- комп'ютерна стадія розвитку криміналістики епохи Інтернету, в яку потрібно включити появу соціальних мереж та Інтернету речей [2, с. 249].

Сучасна стадія розвитку криміналістики передбачає цифровий етап криміналістики, в рамках якого криміналістам доводиться розкривати та розслідувати злочини у цифрових системах та світах так званого цифрового суспільства. Умовно ця стадія є трансформацією того, що називається суспільство з «електронним урядом».

В Україні періодизація розвитку криміналістики базується на підставі виділення ядра криміналістичних знань, і зазвичай ділилася на три етапи.

Існують три етапи формування та розвитку криміналістики:

- 1) консолідація криміналістичних знань та початок розробки наукових методів розслідування та розшуку;
- 2) конституювання криміналістики як самостійної галузі наукового знання;
- 3) формування розвинених приватних криміналістичних теорій.

Мабуть, настає момент становлення четвертого етапу розвитку криміналістики. Він пов'язаний з активною технологізацією суспільства в цілому та гуманітарного знання зокрема.

Деякі науковці дещо по-іншому ділять розвиток криміналістики на етапи, але здебільшого принцип розподілу залишається тим самим.

Таким чином, вітчизняні та зарубіжні криміналісти при класифікації етапів розвитку криміналістики використовують одну і ту ж основу: науково-технічний прогрес у криміналістичних інструментах, що слідує за загальним розвитком науково-технічного прогресу [3, с. 179].

Криміналістичні інструменти (засоби, способи) дозволяють досліджувати криміналістично значущі сліди злочинців, які використовують досягнення прогресу. При цьому вони не лише використовують ці досягнення як знаряддя високотехнологічних злочинів проти суб'єктів та/або об'єктів, а й проти самого техногенного середовища.

Вважається, що цифрова трансформація має здійснити перехід від електронного суспільства до цифрового суспільства за рахунок застосування сучасних високотехнологічних систем. Тому сучасні злочини відбуваються у таких системах та за допомогою їх використання.

Найбільш сучасною інформаційно-комунікаційною технологією вважається технологія, що функціонує в рамках системи розподіленого реєстру, окремим випадком якої є блокчейн. У зв'язку з цим такі системи стали називатися цифровими, а криптоактив – відносити до цифрових активів.

Відмітимо, що електронні гроші, хоча іноді і називаються віртуальними чи цифровими, такими не є. Особливістю цифрових майнових прав є те, що вони хоч і мають електронні носії, але несуть ідею «цифрового шифру» і мають цифровий зміст.

Цифровий шифр передбачає, що цифрові активи (гроші) емітуються програмним засобом. Цифровий зміст цифрових документів передбачає, що вони мають інтерактивність і автономність, що дозволяє їм виступати як смарт-контракти.

Звичайно, цифрові документи у вигляді мультимедіа можуть відображати і ігрові світи з їх віртуальними грошовими знаками, а також електронні та/або віртуальні гроші можуть конвертуватися в цифрові гроші.

Особливістю цифрових грошей є їхня анонімність, яка дозволяє користувачам блокчейна вчиняти незаконні дії з його допомогою. Зокрема, обертати заборонені товари, розповсюджувати заборонені відомості, обмінюватись повідомленнями терористам, екстремістам та криміналітету [4, с. 105].

Однак і криміналісти одержали новий криміналістичний інструмент. Цифрове середовище систем розподіленого реєстру дозволяє безперешкодно простежувати зв'язки між адресами цифрових гаманців та акаунтів, аналізувати їхню активність та обсяги кримінальних цифрових грошей.

Основним об'єктом, який досліджують слідчі криміналісти, є сліди, тому й сліди, що залишаються від незаконних діянь у цифровому середовищі, потрібно називати криміналістично значимими цифровими слідами.

Деякі науковці говорять про поняття «віртуального сліду», яке уточнюють як цифрові (віртуальні) сліди та будь-яку зміну стану автоматизованої інформаційної системи, пов'язаної з подією злочину та зафіксоване у вигляді комп'ютерної інформації. Ці сліди займають умовно проміжну позицію між матеріальними та ідеальними слідами.

У зв'язку з цим доцільно розрізняти електронні сліди, залишені на електронних носіях суб'єктами, віртуальні сліди, залишені віртуальними сутностями, та цифрові сліди, залишені цифровими документами як активними елементами цифрового середовища.

Цифровий слід, який іноді називають цифровою тінню або електронним слідом, стосується даних, які ви залишаєте під час користування Інтернетом. Він включає веб-сайти, які ви відвідуєте, електронні листи, які ви надсилаєте, та інформацію, яку ви надсилаєте в Інтернеті. Цифровий відбиток можна використовувати для відстеження активності людини в Інтернеті та пристроїв. Користувачі Інтернету створюють свій цифровий слід активно чи пасивно [5, с. 22].

Активний цифровий слід – це випадки, коли користувач навмисно поділився інформацією про себе, наприклад, шляхом публікації чи участі в

соціальних мережах або онлайн-форумах. Якщо користувач увійшов на веб-сайт через зареєстроване ім'я користувача або профіль, будь-які публікації, які він публікує, є частиною його активного цифрового сліду. Інші дії, які сприяють активному цифровому сліду, включають заповнення онлайн-форми, як-от підписка на інформаційний бюлетень, або погодження приймати файли cookie у вашому браузері.

Зауважимо, що під час воєнного стану питання цифрових слідів є актуальним, адже використовується в боротьбі з російським агресором.

Пасивний цифровий слід створюється, коли інформація про користувача збирається без його відома про те, що це відбувається. Наприклад, це відбувається, коли веб-сайти збирають інформацію про те, скільки разів відвідували користувачі, звідки вони прийшли та їхню IP-адресу. Це прихований процес, про який користувачі можуть не знати. Інші приклади пасивного сліду включають сайти соціальних мереж і рекламодавців, які використовують ваші вподобання, поширення та коментарі, щоб створити ваш профіль і націлити на вас певний вміст.

Настав четвертий етап розвитку криміналістики, який можна назвати цифровим, і який характеризуватиметься подальшим ширшим та глибшим застосуванням правоохоронними та судовими органами інструменту спеціальних знань спеціалістів чи експертів в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Степанюк Р. Л. Цифрова криміналістика й удосконалення системи криміналістичної техніки в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2022. № 3 (99). С. 283–284.
2. Матюшкова Т. П. Електронна (цифрова) інформація: сучасний стан і перспективи розвитку криміналістики. *Актуальні проблеми кримінального процесу та криміналістики: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 29 жовт. 2021 р.)*. Харків : ХНУВС, 2021. С. 248–250.
3. Колодіна А. С., Федорова Т. С. Цифрова криміналістика: проблеми теорії і практики. *Київський часопис права*. 2022. Вип. 1. С. 176–180.
4. Думчиков М. О. Процеси діджиталізації і криміналістика: ретроспективний аналіз. *Криміналістика і судова експертиза*. 2020. Вип. 65. С. 100–108.
5. Шепітько В., Шепітько М. Доктрина криміналістики та судової експертизи: формування, сучасний стан і розвиток в Україні. *Право України*. 2021. № 8. С. 12–27.

Бурченко Ю. В.,
*аспірантка кафедри конституційного права
та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ КАРАНТИНУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ З УКРАЇНОЮ

В світлі виникнення та загострення пандемії гострої респіраторної інфекції COVID-19 світ зіткнувся з новими викликами та завданнями щодо збереження життя, охорони здоров'я і не тільки. Географічно коронавірус COVID-19 поширився практично на всі країни світу. Такий стан поширення коронавірусної інфекції вимагав від усіх держав вжиття активних дієвих заходів по запобіганню виникнення нових випадків, серед яких майже першим кроком стало запровадження карантину, що підкріплювався інститутом адміністративної відповідальності за його порушення.

З огляду на критику та існуючі недоліки конструкції інституту адміністративної відповідальності за порушення умов карантину в Україні, корисним буде дослідити польський досвід. Адже Польща, як і Україна була постсоціалістичною державою.

Для здійснення порівняння ми використовували такі критерії:

- 1) нормативно-правові акти, які впроваджують карантин та регулюють адміністративну відповідальність за його порушення;
- 2) приклади діянь, що складають склад правопорушення або склад правопорушення, сформований в законі;
- 3) санкції та порівняння штрафів за правопорушення з середньомісячною заробітною платою.

Що стосується України, то нормативно-правова база, яка регулює питання щодо адміністративної відповідальності за порушення правил

карантину складається з Кодексу України про адміністративні правопорушення, Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», Закону України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» та ряд постанов КМУ.

КУпАП містить лише одну статтю 44-3, яка встановлює адміністративну відповідальність за порушення правил карантину. Це означає, що стаття носить бланкетний характер і правопорушення не поділені на групи суспільної небезпечності та детально не розписані у кодексі.

За дотриманням санітарного законодавства в Україні слідкують органи поліції, органи місцевого самоврядування, органи державної санітарно-епідеміологічної служби.

Правовими підставами відповідальності за порушення вимог карантину у Польщі є Закон «Про запобігання та боротьбу з інфекціями та інфекційними хворобами» від 5 грудня 2008 року, Кодекс про адміністративні правопорушення.

Адміністративна відповідальність настає за ст. 54 Кодексу про адміністративні правопорушення «Неприйнятна поведінка в громадському місці». В аналізованій статті передбачено відповідальність за порушення встановлених законом правил поведінки в громадському місці та встановлено штраф до 500 злотих (9 % від середньої заробітної плати). Під дію цієї статті підлягають, наприклад, дії особи, яка порушує встановлені правила щодо користування громадським транспортом і намагається увійти в переповнений трамвай або наприклад порушують дистанцію в 1,5 метр [1].

Стаття 116 Кодексу про адміністративні правопорушення Польщі передбачає відповідальність за нараження інших на небезпеку, яке може виражатися в таких діях: порушення правил ізоляції, невиконання наказів та заборон щодо запобігання поширенню інфекційних хвороб, невиконання призначень лікаря, залишення місця карантину (*табл.1*). Штраф за цією статтею встановлено в розмірі від 20 до 5000 злотих (0,4 % - 99,9 % від середньої заробітної плати, яка складає 5505 Євро [2].

За дотриманням карантину у Польщі слідкують санітарні інспектори та поліція.

Таблиця 1

**Порівняльна таблиця адміністративної відповідальності
за порушення правил карантину**

Критерії	Україна	Польща
нормативно-правові акти	Кодекс України про адміністративні правопорушення Закон України "Про захист населення від інфекційних хвороб", Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя», Постанови КМУ	Закон «Про запобігання та боротьбу з інфекціями та інфекційними хворобами», Кодекс про адміністративні правопорушення
приклади діянь, що складають склад правопорушення або склад правопорушення, сформований в законі та санкції	Порушення правил щодо карантину людей, санітарно-гігієнічних, санітарно-протиепідемічних правил і норм, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з інфекційними хворобами, - 17000-34000 грн і на посадових осіб – 34000-170000 грн Перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту -170-255 грн	Порушення правил ізоляції, невиконання наказів та заборон щодо запобігання поширенню інфекційних хвороб, невиконання призначень лікаря, залишення місця карантину. Штраф за цією статтею встановлено в розмірі від 20 до 5000 злотих
порівняння штрафів за правопорушення з середньомісячною заробітною платою	(1,2 % - 1,8 % від середньої заробітної плати, за не вдягнуті засоби індивідуального захисту) (121,4 % - 242, % від середньої заробітної плати) Для посадових осіб - 242,8 % - 1214,2 % від середньої заробітної плати	Частка мінімального та максимального штрафу становить 0,4 % - 99 % від середньої заробітної плати

Отже, можна зробити висновок, що адміністративна відповідальність за порушення правил карантину в Україні та Польщі дуже схожа. По-перше,

законодавча база обох країн містить, як і Кодекс про адміністративні правопорушення, так і спеціальний закон; по-друге, в Кодексі про адміністративні правопорушення немає чітко прописано суспільно небезпечні діяння та покарання за них, а кодекс відправляє до інших нормативно-правових актів; по-третє, в обох країнах передбачене покарання у вигляді штрафу; по-четверте, у Польщі відсутня кваліфікація покарання залежно від того, хто вчинив проступок фізична чи посадова особа.

Список використаних джерел

1. USTAWA z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19710120114/U/D19710114Lj.pdf>.
2. Мінфін. Середня зарплата в Польщі. 15.02.2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/world/england/>

УДК 342

Парчук С. В.,
*аспірант кафедри
конституційного, адміністративного
та господарського права
юридичного факультету
Академії праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТАТТЕЮ 130 КУПАП В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України Указом Президента України від 24 лютого 2022 року за № 64/2022, затвердженням Законом України від 24 лютого 2022 року за № 2102-IX, на території України з 24 лютого 2022 року введено воєнний стан терміном на 30 днів, який на даний час є продовженим, а також запроваджено відповідні заходи правового режиму воєнного стану [1].

Особливістю вказаного періоду є те, що права, свободи та законні інтереси людини і громадянина можуть обмежуватися в інтересах держави, серед іншого, діючими стають такі нормативно-правові акти, як-от: Закон

України «Про правовий режим воєнного стану» [2]; постанови Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 за № 573 «Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану» [3]; від 29.12.2021 за 1450 «Порядок встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан»; [4] від 29.12.2021 за № 1455 «Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан» [5]; від 29.12.2021 за 1456 «Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану» [6], тощо.

Поряд з цим, з метою усунення наявних прогалин законодавства, що стосується вищевказаного правового режиму, законодавець постійно приймає та вдосконалює актуальну нормативно-правову базу, наслідком чого можуть ставати додаткові обмеження прав та свобод громадян в частині мирного володіння, користування та розпорядження своїм майном, що очевидно вносить свої корективи до звичного життя українців.

Так, у зазначений період часу, законодавцем підготовлено ряд законопроектів, що стосуються внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), зокрема, щодо посилення відповідальності за керування транспортним засобом в стані сп'яніння в умовах воєнного часу, як-от законопроекти із реєстраційним № 7382 від 17.05.2022 [7] , № 7382-1 від 23.05.2022 [8], 7382-2 від 01.06.2022 [9].

Як вбачається з пояснювальних записок, основною метою таких законопроектів є посилення адміністративної відповідальності за керування транспортним засобом особою в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння в умовах правового режиму воєнного стану, та підвищення рівня матеріального забезпечення Збройних сил України, Міністерства внутрішніх

справ України або Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах правового режиму воєнного стану.

Серед іншого, для досягнення вказаної мети законодавець запропонував доповнити статтю 130 КУпАП новою частиною 4, у якій передбачити, що «керування транспортними засобами особами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння в умовах правового режиму воєнного стану, крім передбаченого покарання у попередніх частинах цієї статті, тягне за собою конфіскацію транспортного засобу, який є у приватній власності порушника для подальшої передачі його на потреби підрозділів Збройних сил України, Міністерства внутрішніх справ України або Державної служби України з надзвичайних ситуацій».

Відповідна законодавча ініціатива наразі є досить актуальною, оскільки держава намагається усунути наявні прогалини та колізії у чинному законодавстві України, з якими стикнулося суспільство під час війни. Зокрема, однією із особливостей та серйозною, на наш погляд, прогалиною в притягненні до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП, являється так звана «конфіскація» транспортного засобу на потреби Збройних сил України, що на практиці є складною до виконання, з огляду на відсутність чітких процесуальних механізмів реалізації таких повноважень працівниками правоохоронних органів.

Варто вказати, що відповідно до статті 41 Конституції України «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності», «ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, а примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості», «примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану», «конфіскація

майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом» [10].

Окрім цього, у відповідності до положень статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованого Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997, кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права [11].

Так, відповідно до усталеної практики Європейського Суду з прав людини в контексті вищевказаних положень, за якою володіння майном повинно бути законним (рішення у справі «Ятрідіс проти Греції» [ВП], заява № 31107/96, п. 58, ECHR 1999-II) [12]. Вимога щодо законності у розумінні Конвенції вимагає дотримання відповідних положень національного законодавства та відповідності принципів верховенства права, що включає свободу від свавілля («Кушоглу проти Болгарії», заява N 48191/99, п. п. 49 - 62, від 10 травня 2007 року [13]). Будь-яке втручання державного органу у право на мирне володіння майном повинно забезпечити «справедливий баланс» між загальним інтересом суспільства та вимогами захисту основоположних прав конкретної особи. Необхідність досягнення такого балансу відображена в цілому в структурі статті 1 Першого протоколу. Необхідного балансу не вдасться досягти, якщо на відповідну особу буде покладено індивідуальний та надмірний тягар (рішення від 23 вересня 1982 року у справі «Спорронг та Льонрот проти Швеції», п. п. 69 і 73, Series A N 52) [14]. Іншими словами, має існувати обґрунтоване пропорційне співвідношення між засобами, які застосовуються, та метою, яку прагнуть досягти (див., наприклад, рішення від 21 лютого 1986 року у справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства», п. 50, Series A N 98) [15].

Варто наголосити, що у зв'язку із введенням військового стану в Україні, діючим є Закон України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», за яким

передбачається можливість примусово відчужувати майно, яке перебуває у приватній власності, майно державних підприємств, державних господарських об'єднань для потреб держави в умовах правового режиму воєнного стану в установленому законом порядку [16].

При цьому, правовою основою вищевказаної процедури вилучення майна, є стаття 41 Конституції України [9], стаття 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», стаття 3 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму військового або надзвичайного стану», а також стаття 353 ЦК України.

Наразі процедура вилучення майна у громадян України, зокрема, транспортних засобів у водіїв, активно застосовується під час складання щодо останніх, уповноваженими працівниками патрульної поліції відповідних протоколів про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 130 КУпАП.

При цьому, слід констатувати, що такі заходи процесуального примусу відбуваються без належного дотриманням відповідних правил, визначених у вказаних вище нормативно-правових актах.

Аналізом вищевказаних норм матеріального права встановлено, що примусове вилучення державою відповідного транспортного засобу у водія можливе виключно за наступних умов, а саме:

- оплатна основа вилучення транспортного засобу, що перебуває у приватній власності, при цьому, безоплатне вилучення стосується лише майна державної власності;

- відповідні рішення про вилучення повинні прийматися виключно вищим командуванням Збройних сил України або окремо визначених їх підрозділів (стаття 3 Закону України «Про правовий режим воєнного стану») із одночасним погодженням відповідною військовою адміністрацією, при цьому, без погодження, допускається ухвалення указаного рішення лише у місцях бойового зіткнення, вогневого ураження, тимчасової окупації або проходув військ, тобто на території де фактично проходять воєнні дії. З огляду на

викладене, зупинення водія транспортного засобу працівниками патрульної поліції, в порядку статей 32, 35 Закону України «Про Національну поліцію», з подальшим оформленням матеріалів за статтею 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення не дає достатніх підстав для вилучення автомобіля на потреби Збройних сил України;

- вилучення державою автомобіля водія, із виплатою йому вартості такого майна повинно здійснюватися з чітким документальним оформленням відповідного правочину, при цьому факт вилучення засвідчується підписанням акту встановленого зразка, із зазначенням підстав, ознак майна, його особливостей та розміру виплаченої компенсації;

- перед відчуженням транспортного засобу повинна здійснюватися оцінка його ринкової вартості, про що складається висновок про оцінку майна, оригінал відповідного висновку надається водієві та/або власнику, при цьому, розмір оцінки може бути оскаржено до суду [10].

Як висновок з вищезазначеного, на нашу думку, в Україні наразі сформувався ряд проблемних питань (особливостей), пов'язаних із вилученням транспортних засобів у водіїв, які притягуються до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП, як-от:

- оплатне вилучення транспортних засобів у водіїв, які притягуються до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП, на наш погляд, має ознаки надмірного (карального) процесуального примусу, при цьому правова природа такої процедури повинна спрямовуватися лише на забезпечення транспортної безпеки громадян та пов'язуватися винятково із суспільною (військовою) необхідністю на період воєнного стану;

- досягнення вищевказаної цілі, що превалює на даний час при вилученні працівниками поліції транспортних засобів, в силу презумпції невинуватості, є передчасним, у тому числі, із урахуванням відсутності на момент такого вилучення відповідного рішення суду, яке набрало законної сили, за яким особу-водія притягнуто до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП;

- вилучення транспортного засобу у водія, який не являється його власником, що є беззаперечним порушення прав фактичного власника автомобіля на мирне володіння своїм майном, при цьому, існування нагальної потреби у вилученні такого автомобіля для Збройних сил України відповідною військовою адміністрацією, є досить сумнівним;

- під час вилучення транспортного засобу у водія, щодо якого складаються матеріали про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 130 КУпАП, працівниками поліції об'єктивно допускаються порушення правової процедури встановленої законодавцем, а саме: не проводиться фактична оцінка майна, вилучення здійснюється працівниками поліції, які об'єктивно не наділені відповідними повноваженнями представників Збройних сил України чи військових адміністрацій, у частині прийняття рішення про вилучення транспортного засобу, неналежно оформляються необхідні процесуальні та супровідні документи, тощо;

- відсутність чіткої судової практики національних судів України, під час розгляду справи про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 130 КУпАП, у частині вирішення питання про повернення вилученого транспортного засобу його фактичному власнику.

Враховуючи вищевикладене, можливо дійти обґрунтованого висновку, що законодавець повинен вирішити нагальне питання чіткого врегулювання оплатного вилучення майна, під час притягнення особи до адміністративної відповідальності за статтею 130 КУпАП в умовах воєнного стану, у тому числі, вдосконалити саму процедуру вилучення, серед іншого, шляхом внесення відповідних змін до нормативно-правових актів.

Загалом, у разі дотримання мети вилучення транспортного засобу, а також відповідної процедури її проведення, такий захід процесуального примусу, на наш погляд, є цілком допустимим в умовах воєнного стану та не призводить до порушення прав особи на мирне володіння своїм майном, що передбачено частиною 1 статті 1 «Захист права власності» Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, позаяк,

позбавлення майна особи в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права, – допускається [11].

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389 - III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Питання запровадження та здійснення деяких заходів правового режиму воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 08.07.2020 № 573. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2020-%D0%BF#Text>
4. Про затвердження Порядку встановлення заборони або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, якій діє воєнний стан: постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1450. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1450-2021-%D0%BF#Text>
5. Порядок встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан: постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1455. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-%D0%BF#Text>
6. Про затвердження Порядку перевірки документів в осіб, огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян під час забезпечення заходів правового режиму воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1456-2021-%D0%BF#Text>
7. Про внесення зміни до Кодексу про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за керування транспортним засобом в стані сп'яніння в умовах воєнного часу: проєкт закону від 7382 від 17.05.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39627>
8. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння в умовах правового режиму воєнного стану 7382-1 від 23.05.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39661>
9. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Закону України «Про виконавче провадження» щодо посилення адміністративної відповідальності за керування транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння в умовах правового режиму воєнного стану 7382-2 від 01.06.2022. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39732>
10. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254/96- ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
11. Протокол до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод від 11.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text
12. Рішення ЄСПЛ від 25.03.1999 у справі «Ятрідіс проти Греції» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_363#Text
13. ECHR case of Kushoglu v. Bulgaria (no. 48191/99) URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-80482>
14. Рішення ЄСПЛ від 23.09.1983 у справі "Спорронг і Льоннрот проти Швеції". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_098#Text

15. Рішення ЄСПЛ від 21.02.1986 по справі «Джеймс та інші проти Сполученого Королівства». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_180#Text

16. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17.05.2012 № 4765-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4765-17#Text>

17. Дубчак В., Федоренко Ю. Чотири умови вилучення авто для воєнних потреб. URL: https://jurliga.ligazakon.net/ru/news/209856_chotiri-umovi-viluchennya-avto-dlya-vonnikh-potreb

УДК 342

Вовнюк В. І.,
*аспірант кафедри
кримінально-правових та
адміністративно-правових дисциплін
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка С. Дем'янука»,
Голова секретаріату
Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної
комісії адвокатури
м. Київ, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогодні однією з актуальних проблем під час воєнного стану є забезпечення громадян можливістю повноцінно реалізовувати своє право на професійну правничу допомогу. В умовах дії воєнного стану часто виникають ситуації, коли неможливо надати правову допомогу громадянам/клієнтам у зв'язку із обставинами, які унеможливають участь представника/захисника у судовій справі. Часто, незважаючи на введення воєнного стану, суди визнають неявку адвокатів неповажною, що призводить до звернень зі скаргою на адвоката з метою притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Рішенням Ради адвокатів України (далі - РАУ) від 16-17.11.2022 № 148 «Про поважність причин неявки адвоката в судові засідання, слідчі дії, тощо під час воєнного стану» [1], яке було направлено до Ради суддів України, голів судів і правоохоронних органів, визначено, що поважною причиною неприбуття чи припинення участі адвоката в судових засіданнях або неявки адвоката до інших органів у яких він бере участь задля надання правової

допомоги вважається, неявка, зумовлена наслідками війни (повітряна тривога, відсутність електрозабезпечення, неможливість використання транспорту, ракетна атака чи інше збройне ураження території, де знаходиться адвокат та/або відповідний орган, а також окупація вказаної території тощо). Такі дії адвоката не є порушенням Правил адвокатської етики (далі - ПАЕ). До того ж, у зазначеному рішенні РАУ звернула увагу кваліфікаційно-дисциплінарних комісії адвокатури (далі - КДКА) та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі- ВКДКА) на необхідність врахування вищевказаних приписів під час розгляду/перегляду дисциплінарних справ щодо здійснення адвокатської діяльності в умовах воєнного стану.

Разом з цим, враховуючи «Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо неявки адвокатів у судові засідання», затверджені Рішенням ВКДКА №VIII-010/2022 від 28.06.2022 [2], відомості, що подаються як доказ поважності причин неявки адвоката у судові засідання, повинні перевірятися дисциплінарною палатою, адже трапляються випадки, коли адвокати зловживають процесуальними правами та створюють штучні докази.

Як висновок з цього, органи адвокатського самоврядування повинні здійснити обов'язкову перевірку фактів неявки, що зумовлено наслідками війни під час розгляду питань неявки адвокатів у судові засідання.

Ще однією підставою для притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності є поведінка адвокатів в мережі Інтернет під час воєнного стану.

Адвокати є спеціальними суб'єктами, які прямо чи опосередковано відносяться до судової гілки влади. Правила адвокатської етики містять багато статей, які регулюють поведінку адвокатів через призму підриву авторитету адвокатури. В дисциплінарній практиці притягнення адвокатів до відповідальності з'являються справи, предметом яких є висловлювання адвокатів в мережі Інтернет відносно воєнного стану.

Рішенням ВКДКА № Х-020/2021 від 01.10.2021 [3] були затверджені узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо дотримання адвокатами норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет.

Відповідно до вимог ст. 12 ПАЕ [4], всією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, яку він уособлює, її сутності та громадського призначення, сприяти збереженню та підвищенню поваги до неї в суспільстві. Цього принципу адвокат зобов'язаний дотримуватись у всіх сферах діяльності: професійній, громадській, публіцистичній та інших. Адвокат не повинен вчиняти дій, спрямованих на обмеження незалежності адвокатської професії, честі, гідності та ділової репутації своїх колег, підрив престижу адвокатури та адвокатської діяльності.

Відповідно до ст. 57 ПАЕ участь адвоката у соціальних мережах (наприклад, Facebook, Twitter, LinkedIn, Pinterest, Google Plus+, Tumblr, Instagram, Flickr, MySpace та інших), Інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому.

Використання адвокатом соціальних мереж, Інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет повинно відповідати принципам: незалежності; професійності; відповідальності; чесності; стриманості та коректності; гідності; недопущення будь-яких проявів дискримінації; толерантності та терпимості; корпоративності та збереження довіри суспільства; конфіденційності.

При встановленні контактів та спілкуванні у соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах комунікації в мережі Інтернет адвокат повинен проявляти властиву професії стриманість, обережність та коректність.

Висловлювання адвоката в соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет не повинні мати притаманний правовий нігілізм, будь-який вид агресії, ворожнечі і нетерпимості. Адвокат

зобов'язаний вести себе шанобливо і не допускати образливої поведінки. Будь-які заяви, коментарі адвоката в соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет, в тому числі під час обговорення і роз'яснення правових норм, особливостей судочинства, дій його учасників, повинні бути відповідальними, достовірними і не вводити в оману.

Згідно з приписами статті 60 ПАЕ адвокату не слід здійснювати заяв в соціальних мережах, Інтернетфорумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет від імені адвокатської спільноти і видавати свою думку за її спільну думку, а також враховувати чи відповідають його дії в соціальних мережах іміджу та статусу адвоката. При цьому, в дисциплінарній практиці органів адвокатського самоврядування трапляються випадки притягнення адвокатів за неетичні висловлювання в мережі Інтернет, в тому числі щодо військової ситуації в Україні.

Рішенням КДКА Полтавської області від 11.08.2022 [5] було притягнуто адвоката до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосовано до нього дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю у зв'язку із тим, що дописи адвоката у мережі Інтернет соціальній мережі «Facebook» не відповідають прийнятним, загальнолюдським цінностям, ганьблять Україну, український народ та Збройні сили України, як і ціною власного життя здійснюють захист свободи та територіальної цілісності країни від військової агресії з боку РФ. Зміст дописів адвоката Комлева С. є неприпустимим не тільки для адвоката, але й для громадянина України.

Рішенням КДКА Тернопільської області від 02.09.2022 [6] було притягнуто адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосовано до нього дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю за порушення Присяги адвоката та одноразового грубого порушення Правил адвокатської етики. Зазначений адвокат у мережі Facebook активно підтримував російське вторгнення та звинувачував українців за участь у війні.

На даний час органами адвокатського самоврядування розглядаються питання, пов'язані з діями адвокатів, що підривають авторитет адвокатури та незалежність України під час воєнного стану. При цьому зазначені скарги в основному стосуються дій, що пов'язані з висловлюваннями адвокатів в соціальних мережах, в тому числі – в Facebook, Twitter, Instagram тощо.

Відповідно до ч.3 ст.2 Закону України «Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну» [7], пропаганда російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, забороняється.

Разом з цим, під час дисциплінарних проваджень відносно адвокатів, дії яких пов'язані з колабораційною діяльністю (діями, що можуть містити склад злочинів, передбачених КК України, зокрема, співпраці адвокатів з окупаційною владою та входження їх в незаконні формування на окупованих територіях) наявна проблематика, яка полягає в тому, що підтвердженням таких дій адвокатів, як правило, є інформація з незаконних ресурсів так званих незаконних формувань.

У зв'язку із цим, у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвокатів за вчинення вказаних вище злочинів, відповідно до п.6 ч.1 ст.32 Закону [8] їх право на заняття адвокатською діяльністю припиняється шляхом анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю (у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду стосовно адвоката за вчинення тяжкого, особливо тяжкого злочину, а також нетяжкого злочину, за який призначено покарання у виді позбавлення волі).

Однак, до того часу органи адвокатського самоврядування позбавлені можливості надання оцінки таким діям адвокатів без прив'язки до кримінальної відповідальності, тобто існує проблематика доведення таких протиправних дій адвокатів доказами, що мають юридичну силу для підприємств, установ та організацій на території України. Зазначене полягає в тому, що органи

адвокатського самоврядування не можуть правомірно як належні докази використовувати такі джерела інформації, як, наприклад, дані реєстрів адвокатів країни-агресора, тощо.

Слід зазначити, що у дисциплінарній практиці органів адвокатського самоврядування з'являється нова категорія скарг, предметом яких є оскарження факту проходження адвокатами служби в Збройних силах України без зупинення права на заняття адвокатською діяльністю та надання ними в подальшому адвокатських послуг.

В даному випадку йде мова про дві категорії дій адвокатів: ті, що були призвані до лав Збройних сил України У та не зупинили право на заняття адвокатською діяльністю та ті, що продовжують надавати професійну правничу допомогу під час проходження військової служби.

У дисциплінарній практиці органів адвокатського самоврядування з'являється нова категорія скарг, предметом яких є оскарження факту проходження адвокатами служби в Збройних силах України без зупинення права на заняття адвокатською діяльністю та надання ними в подальшому адвокатських послуг. У даному випадку йде мова про дві категорії дій адвокатів: ті, що були призвані до лав Збройних сил України та не зупинили право на заняття адвокатською діяльністю та ті, що продовжують надавати професійну правничу допомогу під час проходження військової служби.

Перша категорія дій, на час воєнного стану, не розглядається з призми дисциплінарного проступку. Наприклад, РАУ в рішенні №24 від 03.03.2022 «Про особливості проходження адвокатами військової або альтернативної (невійськової) служби у період воєнного стану» [9], зазначила, що у період воєнного стану не вважається порушенням вимог щодо несумісності проходження військової або альтернативної (невійськової) служби адвокатами та не застосовується така підстава для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Таким чином, якщо адвокат не встиг внести відомості до Єдиного реєстру адвокатів України щодо зупинення права на заняття

адвокатською діяльністю та пішов на службу до Збройних сил України, - це не є дисциплінарним проступком.

Щодо другої категорії дій необхідно зазначити, що здійснення ж адвокатом, що проходить військову або альтернативну (невійськову) службу, діяльності з надання правничої допомоги клієнтам вже є дисциплінарним проступком – порушенням вимог несумісності відповідно до п.2 ч.1 ст.7 та п.1 ч.2 ст.34 профільного Закону України «Про адвокатуру адвокатської діяльності».

Список використаних джерел

1. Про поважність причин неявки адвоката в судові засідання, слідчі дії, тощо під час воєнного стану: рішення Ради адвокатів України від 16-17.11.2022 № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0148871-22#Text>
2. Узагальнення дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо неявки адвокатів у судові засідання: рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 28.06.2022 №VIII-010/2022. URL: <https://vkdk.org/17547-2/>
3. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури № X-020/2021 від 01.10.2021. URL: <https://vkdk.org/uzagalnennya-distiplinarnoji-praktiki-kvalifikatsijno-distiplinarnih-komisij-advokaturi-schodo-dotrimannya-advokatami-norm-advokatskoji-etiki-pri-vikoristanni-merezhi-internet/>
4. Правила адвокатської етики: затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0003418-12#Text>
5. Про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за вчинення дисциплінарного проступку і застосування до нього дисциплінарного стягнення: рішенням КДКА Полтавської області від 11.08.2022 URL: <https://www.advokatura.poltava.ua/qd-commission/dystsyplinarna-praktyka/rishennya-dp-kdka-poltavskoyi-oblasti-vid-11082022-roku>
6. КДКА Тернопільської області позбавила свідоцтва адвоката Рибіна за порушення присяги та правил адвокатської етики. URL: <https://advokatpost.com/kdka-ternopilskoi-oblasti-pozbavyla-svidotstva-advokata-rybina-za-porushennia-prysiah-y-ta-pravyl-advokatskoi-etyky/#:~:text=>
7. Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну: Закон України від 22 травня 2022 року № 2265-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>
8. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
9. Про особливості проходження адвокатами військової або альтернативної (невійськової) служби у період воєнного стану: рішення Ради адвокатів України від 03.03.2022 №24. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2022-03-24-r-shennya-rau-24_6244383f5d80a.pdf

Сивицький В. С.,
*аспірант кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ГРОМАДЯНИНА НА ЕКОЛОГІЧНУ БЕЗПЕКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основним законом нашої країни (ст.50) визначено, що: «Кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди [1]». Зазначене право громадянина є основоположним у системі екологічних прав громадян.

Загалом екологічні права громадян визначено та деталізовано в статті 9 Закону України №1264-XII від 25.06.1991 р. «Про охорону навколишнього природного середовища». Узагальнюючи положення статті 9, екологічні права громадянина в Україні можна визначити як можливість кожного володіти інформацією про стан навколишнього природного середовища та впливати на нього шляхом долучення до процесів оцінки потенційного впливу різних об'єктів на природне середовище, розробки заходів щодо охорони навколишнього природного середовища та громадського контролю органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян щодо впливу на навколишнє природне середовище.

Гарантії екологічних прав громадян визначаються обов'язком органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій і громадян охороняти навколишнє природне середовище, здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище [2], контролювати дотримання екологічного законодавства, компенсувати шкоду, заподіяну здоров'ю і

майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Відповідно до статті 11 Закону України №1264-XII від 25.06.1991 р. Про охорону навколишнього природного середовища: «Україна гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав, наданих їм законодавством [2]». Проте, реалізація та гарантія екологічних, як і багатьох інших прав громадян можлива в звичних умовах суспільного життя. В той же час, наразі в Україні ми маємо війну, яка не лише негативно впливає на навколишнє природне середовище, але і порушує систему прав громадян (в тому числі і екологічних) та може суттєво впливати на державні гарантії прав.

Таким чином, стає зрозумілим, що державні гарантії в умовах воєнного стану набувають обмеженого характеру, особливо щодо тих аспектів, які безпосередньо врегулювати державними нормативами та механізмами неможливо. Наразі окрім внутрішніх процесів, які впливають на стан навколишнього природного середовища (виробництво, життєдіяльність тощо), в умовах військової агресії більш небезпечним та непрогнозованим є зовнішній вплив, до якого, в першу чергу, відносяться військові дії. Щодня ми маємо загрозу техногенної катастрофи, до якої призводять пожежі, вибухи, руйнування інженерних та природних об'єктів тощо. Всі ці обставини фактично унеможливають забезпечення права громадян в Україні на екологічну безпеку. Проте, навіть за таких обставин держава дбає про максимально можливе збереження навколишнього середовища та забезпечення прав громадян. Зокрема до державних гарантій права громадян на екологічну безпеку в умовах війни можна віднести:

- реагування спеціальних служб на техногенні події та наслідки природних стихійних явищ (тушіння пожеж, розмінування деокупованих територій, утилізація непридатної військової техніки, подолання наслідків паводків тощо);

- інформування населення про стан навколишнього середовища та попередження про можливі загрози;

- роз'яснення щодо порядку дій громадян залежно від ситуації;
- забезпечення громадян укриттями різного призначення;
- фіксування фактів екологічних правопорушень.

Велике значення в процесі забезпечення права громадянина на екологічну безпеку в умовах військової агресії, на нашу думку, має роз'яснювальна робота серед громадян, а також, сама свідомість громадян. Вирішальна роль в проведенні роз'яснювальної роботи серед населення та забезпеченні технічних моментів захисту, на нашу думку, належить місцевим органам влади та місцевого самоврядування в особі військових адміністрацій та територіальних громад. Адже саме на місцевому рівні можна оцінити стан навколишнього середовища та спрогнозувати можливі загрози. Крім того, і для самого громадянина екологічна безпека має локальне значення, тобто на конкретну особу впливає стан середовища, в якому вона перебуває на даний момент часу. Відтак, саме на місцевому рівні варто розробляти сценарії дій щодо можливих екологічних загроз з метою захисту населення, та роз'яснювати їх жителям громади. Окрім того, варто звернути увагу й на роль самого громадянина в процесі забезпечення власної безпеки. Кожен з нас сьогодні має розуміти, що від наших дій може залежати наша безпека. Тому виконання вказівок органів державної влади та місцевого самоврядування є запорукою нашої безпеки.

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що система державних гарантій забезпечення конституційного права громадянина на екологічну безпеку в умовах воєнного стану складається з нормативно-правової, організаційної, технічної та економічної складових. А роль особистісної поведінки підзахисних індивідуумів (громадян) щодо дотримання встановлених правил поведінки за наявних обставин набуває важливого значення і стає запорукою дієвості системи державних гарантій.

Таким чином, забезпечення конституційного права громадянина на екологічну безпеку в умовах воєнного стану є складним багатокomпонентним завданням держави. При цьому вирішальну роль щодо гарантії розглянутого

права відіграють місцеві органи влади, а кожен окремий громадянин несе персональну відповідальність за забезпечення власної безпеки.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України №1264-XII від 25.06.1991 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

УДК 342

Пилипюк Ю. Ю.,
*здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Кубай О. В.,
*старший викладач кафедри
спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

РОЛЬ ТА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЦИФРОВИХ СЕРВІСІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інформаційно-правові сервіси спрощують наше життя в мирний час, але під час війни існує велика ймовірність «нападу» з боку агресора, що створює небезпеку для держави та громадян. Органи державної влади роблять усе можливе, щоб захистити інформацію, що може допомогти ворогу в збройній агресії. Так, 24 лютого 2022 ДП «НАІС» тимчасово призупинило роботу Єдиних та Державних реєстрів, які знаходяться у підпорядкуванні Міністерства юстиції України.

Це зупинило на деякий час можливість здійснювати операції з нерухомістю, створювати та реєструвати юридичні особи, ФОПи та громадські

об'єднання, вчиняти нотаріальні дії, проводити публічні закупівлі та перевіряти інформацію про учасників публічних закупівель та ін.

Варто зазначити, що закриття та обмеження доступу до цифрових сервісів знайшло суттєве відображення як в приватному житті громадян, так і у функціонуванні державних інституцій. Зокрема, це вплинуло на рівень корупції, призупинило діяльність держави, щодо обліку інформації про фізичних та юридичних осіб.

28 лютого Кабмін для пришвидшення закупівель змінив процедуру, дозволивши на період воєнного стану укладати контракти напряму, без проведення аукціонів у Prozorro [2]. 13 квітня з ініціативи Мінінфраструктури та Prozorro відновлено оперативну публікацію результатів закупівель, здійснених за трьохсторонніми договорами, замовниками у яких виступають обласні військові адміністрації, а платником – Укрзалізниця за рахунок бюджетних коштів. У червні уряд повернув обов'язкові закупівлі в системі Prozorro [3].

Деякі реєстри продовжують функціонувати без обмежень для користувачів, проте лише на територіях, де не ведуться активні бойові дії в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць. Це Єдиний реєстр довіреностей (доступ не обмежувався з 24 лютого), Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів (т.зв. Реєстр бланків, доступ до якого не обмежувався з 24 лютого), Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів; Державний реєстр актів цивільного стану (наразі доступ до реєстрів є у відділах РАЦС); Державний реєстр обтяжень рухомого майна (доступ відновлено з 23 березня); Єдиний реєстр боржників (доступ відновлено з травня), Єдиний державний реєстр судових рішень, Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Українська влада почала оперативно шукати вихід із ситуації, адже закриття ключових реєстрів зупинило всю діяльність, що пов'язана з обліком інформації про фізичних та юридичних осіб, майна, документів, які створюються та ведуться державою. Рішення мало знайти баланс між

імовірним використанням даних ворогом на шкоду інтересам українців та необхідністю проводити реєстрацію найбільш нагальних дій в межах держави

В результаті аналізу та вивчення цієї теми автори дійшли висновку наскільки наше суспільство, держава та бізнес в цілому залежні від «цифрового» життя, всі звикли до спрощеної системи доступу до відкритих даних, коли, не докладаючи багато зусиль, можна отримати необхідну інформацію та використовувати як в повсякденному житті, так і в робочих питаннях.

Але в нинішньому становищі потрібно вміти виходити з таких ситуацій, знаходити компроміси і пам'ятати, що усі заходи, що використовує держава, спрямовані на наш з вами захист та безпеку!

24 лютого 2022 року розпочалась повномасштабна війна росії проти України. Ворог використовує різну «зброю», що змушує нас давати «відповідь» у всіх напрямках. В перші дні окупант атакував телевежі, що зупиняло роботу радіомовлення і телебачення. Відомі російські угруповання хакерів атакують місцеві органи влади, з метою шпигунства та викрадення інформації; атакують об'єкти критичної інфраструктури України та НАТО.

Україна сформувала потужну кіберармію, що складається з добровольців з усього світу. Вони захищають державу на рівні кіберполітики та атакують державу-терориста. Через ризик для національної безпеки владою було вирішено закрити реєстри та доступ до публічної інформації. Таке рішення було прийнято з метою запобігання викрадення інформації, щодо осіб нашої держави, та використання їх на користь ворога.

Однак, з іншої сторони тут є багато мінусів. Сфери суспільства, проекти, сервіси залежні від публічних даних. Без даних реєстрів декларацій погіршився рівень громадського контролю за владою, зупиняється процес виявлення корупційних ризиків чиновників. Без даних єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань неможливо ідентифікувати та перевірити компанії, їх керівників, посилює

ризика фінансової системи України та генерує численні порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу.

1 серпня Міністерство цифрової трансформації оголосило про відновлення роботи Порталу відкритих даних, що доводить готовність України й надалі дотримуватися принципів прозорості та підзвітності органів державної влади навіть в умовах воєнного стану [4]. Між 29 липня та 20 серпня Міністерство цифрової трансформації проводило громадські слухання стосовно формування вичерпного переліку наборів даних, які підлягають опублікуванню, та даних, публікація яких під час воєнного стану не здійснюється. Результати слухань наразі невідомі, проте низка громадських організацій виступили проти такої ініціативи [5].

З одного боку, дійсно необхідно обмежити поширення чутливої інформації – наприклад, тієї, яка міститься у Реєстрі морських портів України, Реєстрі сертифікованих аеродромів (злітно-посадкових майданчиків), Реєстрі складських документів на зерно або в Державному реєстрі об'єктів підвищеної небезпеки, адже існує загроза національній безпеці України у разі потрапляння цієї інформації до рук ворога. З іншого боку, до проекту переліку потрапили реєстри, інформація з яких становить суспільний інтерес, зокрема, Державний реєстр друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності, Єдиний державний реєстр декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Враховуючи специфіку деяких реєстрів, які дають відкритий доступ до персональних даних (наприклад, Реєстр декларацій родинних зв'язків суддів), варто розглянути можливість публікації загальновідомої інформації за винятком тих даних, що потенційно можуть завдати шкоди – наприклад, дані щодо осіб, з якими у судді є родинні зв'язки, місця їх роботи (проходження служби), займаних ними посад, тобто тих, які допоможуть з'ясувати місце проживання людини чи місцезнаходження майна.

[Ошибка! Источник ссылки не найден.]

Наша держава не зважаючи на збройну агресію далі розвиває оцифрування даних. У серпні Мінцифри та Міжрегіони почали створення Єдиного державного реєстру адрес (ЄДРА) та Реєстру будівель та споруд (РБС), що дало змогу удосконалити програмне забезпечення.

На нашу думку, після закінчення воєнного стану у повному обсязі необхідно відновити доступ до пошукової системи НБУ та оновити дані в реєстрах, які він адмініструє. Крім того, слід відновити повний доступ до Єдиного реєстру підприємств, Державного реєстру прав на нерухоме майно, реєстру банкрутів. Потрібно буде також переглянути обмеження, що діяли в умовах воєнного стану, внести відповідні зміни в роботу Державного земельного кадастру та оновити Публічну кадастрову карту. Після закінчення війни частина земель буде забруднена, а отже, виникне необхідність переглядати цільове призначення ділянок.

Поточна ситуація залишається непередбачуваною – державі, компаніям, організаціям та фізичним особам важливо постійно аналізувати, як ситуація може розвиватися далі, та які сценарії можуть виникнути. У будь-якому випадку, будь-які обмеження повинні бути тимчасовими та необхідними для забезпечення національної безпеки та оборони країни. Такі обмеження не повинні перевищувати необхідного мінімуму та повинні бути обґрунтованими відповідними органами влади.

Список використаних джерел

1. Гришко А. Реєстри та війна: пошук балансу між прозорістю та безпекою. *Вокс Україна*. 2022. URL: <https://voxukraine.org/vidkryti-dani-i-vijna-poshuk-balansu-mizh-prozoristyu-ta-bezpekoju/>.
2. Постанова КМУ від 28 лютого 2022 р. № 169 «Деякі питання здійснення оборонних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/169-2022-%D0%BF#Text>.
3. Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2020 р. № 822 і від 28 лютого 2022 р. № 169. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-vid-14-veresnya-2020-r-822-i-vid-28-lyutogo-2022-r-169-723-240622>.
4. Портал відкритих даних Data.gov.ua відновив свою роботу. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/portal-vidkrytykh-danykh-datagovua-vidnovyv-svoiu-robotu-vpershe-vid-pochatku-povnomasshtabnoi-viiny>.

5. Громадські організації закликають мінцифру не руйнувати сферу відкритих даних в Україні. URL: https://shtab.net/news/view/gromadski-organizaciji-zaklikayut-mincifru-ne-rujn/?fbclid=IwAR0Tkv4FS_Ep30Z9AVH7uL8zWzk3-x6EHjAS9PZRq0N0jkBEDzOr3CU3Jd4.

УДК 342

Пелешок І. І.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ РОСІЇ ПРОТИ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

24 лютого 2022 року росія знову здійснила напад на Україну, але на цей раз повномасштабно. За період військових дій російські загарбники продемонстрували своє ставлення до міжнародного гуманітарного права. Женевська Конвенція про захист цивільного населення під час війни у ст. 1 визначає, що з особами, які не беруть активної участі в бойових діях, у тому числі з особами зі складу збройних сил, що склали зброю, а також із тими, хто hors de combat (ті, що вийшли з строю) унаслідок хвороби, поранення, затримання чи з будь-якої іншої причини, поведуться гуманно, без будь-якої ворожої дискримінації, причиною якої слугують раса, колір шкіри, релігія чи вірування, стать, походження чи майновий стан чи будь-які інші подібні критерії [1, ст.1].

І як продовження розкриття змісту цієї статті в Конвенції додано, що є забороненими й залишатимуться забороненими будь-коли та будь-де такі діяння стосовно зазначених вище осіб:

- а) насилля над життям й особистістю, зокрема всі види вбивств, завдання каліцтва, жорстоке поводження й тортури;
- б) захоплення заручників;
- с) наруга над людською гідністю, зокрема образливе та принизливе поводження;

d) засудження та застосування покарання без попереднього судового рішення, винесеного судом, який створено належним чином і який надає судові гарантії, визнані цивілізованими народами як необхідні [1, ст.1].

Цей список злочинів, що вказаний вище, можна дублювати і розмістити під заголовком «Злочини, які росія вчиняла та досі вчиняє проти цивільного населення України».

Березень 2022 рік, вигнання окупантів з території Київської області, дійсно це була подія, яка давала надію, що найстрашніше вже було позаду, але це не так. Ірпінь, Буча, Гостомель та вся Київська область були звільнені від російських загарбників. У визволених містах та селах зафіксовані масові вбивства загарбниками цивільних.

На цих територіях були виявлено факт жорстокого протиправного поводження з цивільним населенням окупаційними військами. Зокрема, до злочинів, які було вчинено відносяться – катування та вбивство цивільних осіб. Прокурори спільно зі співробітниками поліції Київщини виявили катівню у місті Буча. В підвалі одного з дитячих санаторіїв правоохоронці виявили тіла п'яťох чоловіків із зав'язаними руками. Військовослужбовці збройних сил російської федерації катували беззбройних мирних мешканців, а після цього вбивали їх [2].

Також правоохоронцями та українськими військовими було виявлено зґвалтованих жінок, тіла яких намагалися спалити, дітей та навіть чоловіків, було знайдено вбитими представників місцевого самоуправління та їх сім'ї, діти, літні люди, чоловіки. У багатьох – зв'язані руки, є сліди катувань, багато людей убиті пострілами у потилицю.

10 вересня 2022 року українськими воїнами було повернуто місто Ізюм, що на Харківщині, яке було під окупацією з квітня 2022 року. Під час деокупації міста було знайдено масові поховання та такі ж катівні як і в Київській області. Окупанти не жаліли нікого, вони катували та вбивали з особливою жорстокістю як дорослих так і дітей, які ніякої загрози не становили, адже були звичайними цивільними особами.

Як відомо, на місці масового поховання поблизу деокупованого Ізюма Харківської області ексгумували 447 тіл закатованих та вбитих людей. З них: 194 – чоловіки, 215 – жінки, 22 – військові, 5 – діти, 11 – рештки осіб, стать яких не визначена [3]. Це є ще одним доказом того, що російські війська – нелюди, які здатні воювати лише проти цивільного населення та нести смерть та руїни на території де вони знаходяться.

Маріуполь, красиве місто на березі Азовського моря, яке в 2014 році завдяки своїй силі та незламному духу не здалося окупанту, та на жаль, трагічна доля спіткала місто та його жителів у 2022 році. На травень 2022 року в Маріуполі було зафіксовано 1256 військових злочинів. Найжорстокішими з них були розстріли евакуаційних колон з людьми, які тікали з метою врятувати своє життя та життя своїх близьких, закидання міст авіабомбами, постійні обстріли та Драматичний театр, який був розбомблений російськими військами, в якому знаходилися діти та інше цивільне населення міста.

Як повідомлялося, російські загарбники 16 березня скинули з літака бомбу і знищили Драматичний театр Маріуполя, в якому ховалися сотні людей. Точна кількість загиблих унаслідок авіаудару невідома, йдеться про сотні вбитих [4]. Від початку російського вторгнення у місті загинули до 22 тис. мирних жителів. Людей, які вбили росіяни, ховали просто у дворах будинків або у братських могилах. Найжахливішим є те, що з кожним днем окупації Маріуполя ця кількість людей, які загинули від рук окупантів зростає.

Також не можна забувати про ракетні масовані обстріли країноутерористкою міст України, які націлені на зниження критичної інфраструктури України, а також на цивільні об'єкти. Ці всі перелічені вище злочини є геноцидом української нації і ніяк по-іншому це назвати неможливо.

У нашій роботі ми досліджували військові злочини росії проти цивільного населення. Вбивства, зґвалтування, катування, скидання авіа бомб та масовані ракетні удари – це не лише злочини проти цивільного населення України, не просто порушення норм міжнародного гуманітарного права, це є свідомі дії геноциду української нації. Ми щиро віримо, що ті нелюди, які

причетні до вбивства українців та і сама країна-агресорка будуть покарані і відповідатимуть за скоєні дії на трибуналі.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни, Женева, 12.08.1949р, ратифікована Україною 03.07.1954р.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
2. У звільненій від рашистів Бучі виявили катівню, УКРІНФОРМ, Мультимедійна платформа іномовлення України, 04.04.2022.
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3448692-u-zvilnenij-vid-rasistiv-buci-viavili-kativnu.html>
3. В Ізюмі виявили ще два масові поховання людей, Зміна, Центр прав людини, 25.09.2022р. URL: <https://zmina.info/news/v-izyumi-vyyavyly-shhe-dva-masovi-pohovannya-lyudej-zelenskyj/>
4. У Маріуполі зафіксували понад 1250 воєнних злочинів рф, УКРІНФОРМ, Мультимедійна платформа іномовлення України, 03.06.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3498861-u-mariupoli-zafiksuvali-ponad-1250-voennih-zlociniv-rf-mer.html>

УДК 342

Коломійчук Т. І.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

*Науковий керівник: Матвійчук А. В.,
д. філос. н., професор,
професор кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

ВРУЧЕННЯ ПОВІСТОК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМНИЙ АСПЕКТ

У зв'язку із повномасштабним вторгненням на суверенні території нашої держави, виникло чимало питань, з якими суспільство не стикалося раніше. Особливий стан в державі водночас і обмежує громадян у можливостях, таких

як вільне пересування, перебування, отримання певних послуг, в закликах для утримання від певних дій, тощо, так і розв'язує руки для абсолютно неправомірних зловживань, які, окрім протизаконності, несуть ще аморальний характер під час доволі тяжкого часу для нас і нашої держави.

В будь-якому випадку, забезпечення основоположних прав та свобод людини – є головним завданням держави. Попри воєнний стан, органи влади зобов'язані діяти відповідно до законодавства, не порушуючи його, адже це показує наскільки сильною є держава, що попри складні часи свого існування, здатна забезпечити своїх громадян гарантованими правами, свободами, недоторканістю та безпекою. В свою чергу, захищати територіальну цілісність, незалежність та суверенність – є конституційним обов'язком кожного свідомого громадянина. Народ та держава – це симбіоз, завдяки якому одне не може існувати без іншого, тому важливим є саме те, що обидва боки цього взаємозв'язку діяли на спільне благо.

Стаття 65 Конституції України говорить, що захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є обов'язком громадян України. Громадяни відбувають військову службу відповідно до закону [1, с. 6]. Основним нормативно-правовим актом, що регламентує порядок проходження військової служби, це Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», який в свою чергу визначає вимоги щодо проходження військової служби: придатні для цього за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі, яким до дня відправлення у військові частини виповнилося 18 років, та старші особи, які не досягли 27-річного віку і не мають права на звільнення або відстрочку від призову на строкову військову службу [2, с. 6].

Перш за все, варто визначити який зміст передбачає собою загальновідомий термін «повідка». Законодавець не дає чіткого визначення цього терміну, також нам вдалося віднайти серед робіт дослідників цього питання лише його поодинокі згадки як підставу до виконання громадянського обов'язку, проте бачення сутності цього документу правового характеру зовсім

відсутнє. На сьогоднішній день існує декілька видів документів, які можна охарактеризувати визначенням «повістка»: 1) повістка з уточненням облікових даних, що видається задля актуалізації даних призовника; 2) повістка на проходження військово-медичної комісії. Така повістка зобов'язує проходження медичного огляду, задля визначення здатності проходження військової служби; 3) повістка на призов до строкової військової служби, яка зобов'язує особу з'явитися у зазначеному місці з пакетом зазначених документів, задля призову на строкову службу; 4) мобілізаційне розпорядження, що вручається громадянам які за вимогами придатні для військової служби. На нашу думку, військова повістка – це офіційний письмовий документ, що відповідає встановленому законодавством зразку, який видається на ім'я конкретної особи, з вимогою обов'язкової явки до відповідного органу державної влади (призовна дільниця), задля виконання військового обов'язку. Вимоги, щодо оформлення військової повістки, встановлюються законодавством.

Важливим питанням щодо правомірного вручення повісток є коло осіб, що уповноважені на виконання покладених на них функцій. Варто зазначити, що не всі представники органів державної влади мають право на вручення особі повістки. Так, на практиці зустрічалися випадки вручення працівниками Національної поліції, проте це не можна назвати правомірним, як і вручення повістки представниками територіальної оборони чи Збройних сил України.

Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом говорить, що оповіщення про призов, згідно з додатком 18, вручення яких проводиться через відповідні органи місцевого самоврядування, керівників підприємств, установ, організацій, у тому числі закладів освіти, незалежно від підпорядкування і форми власності, управителів багатоквартирних будинків, власників будинків. Повістки громадянам можуть також вручатися безпосередньо посадовими особами районного (міського) військового комісаріату. Органи Національної поліції в установленому законом

порядку зобов'язані лише проводити розшук, затримання і доставку до районних (міських) військових комісаріатів громадян, які ухиляються від виконання військового обов'язку [3, с. 6].

Серед населення інформація про вручення повісток на блокпостах, заправках, вулицях, тощо, набула суспільного розголосу, та викликала низку питань, серед яких підіймалося питання правомірності. Попри широкий розголос та відверте обурення громадян, варто відмітити важливий нюанс. Законодавець не визначає конкретизованого місця вручення повісток. Тобто видача повісток не має прямої прив'язки до місця, її можна отримати в будь-якому громадському місці, та навіть за межами адміністративно-територіальної одиниці, в якій знаходиться призовна дільниця, до якої приписана особа.

При отриманні повістки, варто звернути увагу на правильність її оформлення. Національне законодавство, а саме Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу, містить додаток 18, у якому зазначені вимоги і пункти, які повинні міститися у повістці. Безпосередньо має зазначатися повне ім'я адресата, його місце проживання, дата, місце та час прибуття до зазначеної установи, перелік необхідних документів, підпис та печатка керівника районного (місцевого) територіального центру комплектування та соціальної підтримки. Якщо дані заповнені без дотримання інструкції, особа, якій адресований документ, має право відмовитися від отримання повістки, тоді уповноважені особи, що вручали цей документ, зобов'язані скласти акт відмови у присутності двох свідків, що можуть підтвердити причини відмови.

Ще однією важливою проблемою є нехтування уповноваженими особами правилами щодо заповнення, і безпосереднього вручення повісток. Ч. 3, ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» говорить, що під час мобілізації громадяни зобов'язані з'явитися до військових частин або на збірні пункти територіального центру комплектування та соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними документах (мобілізаційних

розпорядженнях, повістках керівників територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки), або у строки, визначені командирами військових частин [4, с. 6]. Тобто, документ повинен вручатися особисто адресату.

Проте на практиці існують нодноразові випадки вручення третім особам, родичам, колегам, тощо, що свідчать про некомпетентність уповноважених органів, та ігнорування ними встановлених інструкцій. В такому випадку для особи це не матиме юридичних наслідків, адже не існує жодного підтвердження, що особа отримала повістку, тому що важливою обставиною, що підтверджує процес вручення, є підпис особи, що отримала документ. Також, важливо зазначити що документ повинен вручатися особі вже заповненим. Проте, в законодавстві не зазначено за яких умов повинна заповнюватися повістка, окрім цього, в юридичній практиці зустрічалися випадки заповнення документу на місці вручення в присутності голови територіального центру комплектування та соціальної підтримки.

Підсумовуючи, не буде зайвим сказати, що окремого нормативно-правового акту, який би врегульовував вручення повісток під час воєнного стану немає, що саме по собі вже є проблемним аспектом. Внесення правок та доповнень до вже існуючих норм законодавства, дало б чіткіше розуміння як саме повинна проходити ця процедура, і які заходи можна здійснити щодо захисту своїх прав, якщо вони були порушені.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами та доповненнями). Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про військовий обов'язок і військову службу : Закон України від 25 березня 1992 року № 2232-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12#n129>.
3. Положення про підготовку і проведення призову громадян України на строкову військову службу та прийняття призовників на військову службу за контрактом. Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100-2021-%D0%BF#Text>.
4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text>.

Блошкіна О. О.

*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Науковий керівник: Швець О. М.,

*к ю.н., т.в.о. завідувача кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Наука екологічного права в Україні почала розвиватися на початку 50-х років XX ст. Загалом екологічне право є досить «молодою» галуззю права, внаслідок чого воно має свої недопрацювання, та на сучасному етапі розвитку є не достатньо ефективним. Екологічні проблеми є однією з найактуальніших проблем не лише населення України, а й усього людства. Відтак, ефективне правове регулювання охорони навколишнього природного середовища в сучасних реаліях є необхідною умовою успішного розвитку людського суспільства.

Основною проблемою екологічного права, на нашу думку, є абстрактність його правових норм. Тобто, вимоги нормативно-правових актів, здебільшого, не закріплені конкретними діями правоохоронної системи. Відтак пошук шляхів удосконалення існуючої системи екологічного права є актуальним завданням сьогодення.

Одним з найбільш ефективних механізмів переведення у практичну площину вимог природоохоронного законодавства, на нашу думку, є запровадження екологічного судочинства як самостійної ланки судової влади.

Адже судова влада здатна відновити справедливість, змусити компенсувати завдану довікшлю шкоду, а також забезпечити превентивний вплив на громадськість щодо вчинення екологічних правопорушень чи злочинів.

Метою нашого дослідження є проведення аналізу сучасного стану екологічного судочинства України та інших країн, а також визначення оптимальних перспектив його розвитку на теренах нашої держави.

Дослідженням сфери екологічного судочинства в Україні займалися В. М. Єрмоленко, В. В. Кириченко, Я. В. Кравець та І. А. Толкачова та інші. Аналіз системи екологічних судів у зарубіжних країнах можна знайти у працях О. А. Бузунко, С. В. Єдаменко, , В. М. Завгородньої, Я. В. Кравець, І. В. Поліщук.

Важливою сферою діяльності судів є вирішення спорів, в тому числі і у сфері екологічного законодавства. Відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» №1264-ХІІ від 25.06.1991 р. (ст. 67 та ст. 68) екологічні справи в Україні вирішуються всіма судами загальної юрисдикції, залежно від характеру справи, компетенції суду та його інстанційності. Саме через розпорошеність екологічних справ між різними судами в судовій системі склалася достатньо проблематична ситуація. Основними проблемами, які можна виділити з аналізу існуючих у цій сфері наукових досліджень є: визначення конкретної юрисдикції під час розгляду спорів у сфері екології; відсутність узагальнення судової практики з розгляду екологічних спорів; розгляд екологічного спору із застосуванням принципу підсудності; перевантаженість судів іншими категоріями справ; відсутність професійної кваліфікації суддів у розгляді екологічних спорів [4, с. 73]. Окрім того, екологічну судову проблематику посилюють і загальні проблеми судової системи, такі як правовий нігілізм, корумпованість, нездатність до самовдосконалення, вплив виконавчої влади тощо.

Дослідження зарубіжного досвіду щодо вирішення екологічних спорів показало, що з аналогічними проблемами зіткнулася не лише Україна, а й багато інших країн світу. Ефективним способом вирішення зазначених проблем у сфері екологічного права у передовій світовій судовій практиці стало

створення екологічних судів. За даними ЮНЕП (United Nations Environment Programme – Програма ООН з довкілля) у світі налічується 2116 екологічних судів, представлених у різноманітних формах, у 67 країнах. Як зазначається у посібнику ЮНЕП «Екологічні суди та трибунали» (оригінал «Environmental Courts and Tribunals»), екологічні суди можуть мати різні форми та моделі, не маючи єдиної найкращої моделі чи однієї форми для усіх. Це, в першу чергу, залежить від того, що відповідає унікальним екологічним, історичним, правовим, судовим, економічним, політичним, та навіть культурним і релігійним умовам країни. Відтак, в існуючій світовій судовій практиці виділяють такі основні моделі екологічного суду:

- 1) екологічні суди (environmental courts) – є самостійними та мають спеціалізовану юрисдикцію щодо екологічних питань;
- 2) зелені палати (green chambers) – палати у загальних чи адміністративних судах для розгляду екологічних справ;
- 3) зелені судді (green judges) – судді в загальних судах, які пройшли підготовку з екологічного права;
- 4) незалежні трибунали (independent tribunals) – окремий, повністю незалежний екологічний трибунал – орган адміністративної чи виконавчої влади, до яких входять усі державні органи вирішення екологічних спорів;
- 5) залежний трибунал (captive tribunal) – трибунал під контролем державного органу, але не того, чиї рішення вони переглядають, або агенства, рішення якого вони переглядають [5, с. 5].

Варто зазначити, що до розгляду екологічних спорів в іноземних державах зазвичай, окрім суддів, також залучаються різноманітні експерти у сфері екології.

Безсумнівно, створення таких екологічних судів має вагомі переваги. Володимир Єрмоленко, наприклад, виділяє наступні позитивні аспекти їхнього функціонування: 1) ефективність; 2) наявність у суддів спеціальних знань, включаючи технічні; 3) забезпечення єдності судової практики з екологічних питань; 4) можливість розширити суб'єктний склад судового розгляду; 5)

можливість для держави показати своїм громадянам дійсну стурбованість екологічними проблемами і намір вплинути на існуючу ситуацію; 6) можливість встановлювати пріоритети з розгляду справ, що потребують термінового вирішення; 7) можливість активно використовувати альтернативні способи вирішення екологічних спорів (медіація, мирова угода тощо); 8) скорочення витрат через встановлення власних процедур. [6, с. 21].

У контексті перспективи розвитку українського судочинства в екологічній сфері варто зазначити, що цей напрямок для нашої країни є надзвичайно актуальним, особливо з огляду на військові дії, які наразі мають місце в нашій країні, завдаючи чималу шкоду довкіллю. Проте в найближчій перспективі процес судоутворення саме через військовий стан та значні матеріальні і грошові потреби, очевидно не має можливості реалізуватися. Тому, об'єктивним та більш реалістичним, на нашу думку, є припущення про те, що процес екологічного судотворення варто починати з впровадження зелених суддів у судах загальної юрисдикції, а також долучення до розгляду справ експертів у сфері екології. Оптимальним, на нашу думку, буде якщо так званіми зеленими суддями будуть судді судів загальної юрисдикції, які пройшли відповідну підготовку та навчання у сфері екологічних правопорушень та/чи екології в цілому. Саме таких суддів варто призначати на розгляд справ щодо навколишнього природного середовища, а у разі відсутності таких справ, вони займатимуться розглядом тих справ, що попередньо належали до їх компетенції.

В подальшому розвитку екологічного судочинства в Україні, безперечно, доречним буде впровадження окремих екологічних судів. Одним з можливих способів його реалізації є створення Вищого екологічного суду.

Важливим тут є те, що впровадження такого суду має бути чітко регламентоване. В законі, який стане основою створення суду, повинні бути чітко визначені повноваження, юрисдикція суду та часові межі його створення. Оскільки наразі ми маємо приклад ігнорування таких вимог і як наслідок

Вищий суд з питань інтелектуальної власності, який був створений законом у 2016 році ще досі не розпочав свою роботу.

Отже, можна зробити висновок, що екологічне судочинство в Україні наразі є не достатньо ефективним через ряд проблем щодо практичної реалізації положень нормативно-правових актів та потребує удосконалення.

Список використаних джерел

1. Екологічне право України: курс лекцій. / За редакцією доктора юридичних наук, професора кафедри аграрного, земельного та екологічного права НУ «ОЮА» Каракаша І.І. Одеса: 2020. 321 с.
2. Толкачова, І. А., & Кириченко, В. В. (2020). PROBLEMS OF ECOLOGICAL HUMAN RIGHTS PROTECTION IN UKRAINE. *Scientific Works of National Aviation University. Series: Law Journal "Air and Space Law"*, 3(56), 32–39. URL: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.56.14888>
3. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. №1264-XII (дата звернення 04.11.2022 р.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#n714>
4. Єрмолаєва, Т. В. Проблеми розгляду судами екологічних спорів. *Прикарпатський юридичний вісник* 2 (31) (2020): С. 73-76.
5. United Nations Environment Programme (2022). *Environmental Courts and Tribunals – 2021: A Guide for Policy Makers*. URL: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/40309>
6. Єрмоленко, В. М. Питання екологічного судочинства в Україні. *Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту економіко-правових досліджень НАН України (протокол № 10 від 25.11. 2019)* (2019).
7. Кравець Я. В. Екологічні суди: порівняльно-правовий аналіз. Одеса. 2018. 30 с.
8. Environmental Courts & Tribunals: A Guide for Policy Makers. United Nations Environment Programme, 2016. URL: <https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/10001/environmental-courttribunals.pdf?sequence=1>

УДК 342

Годун М. О.,
здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

ЗАВДАННЯ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Державна прикордонна служба України (ДПСУ) згідно зі своїми повноваженнями і законодавством відіграє основну роль в охороні державного

кордону. В умовах особливого періоду оборона державного кордону відповідно до Стратегії національної безпеки України та Воєнної доктрини України покладається на Збройні Сили (ЗС) України.

Відповідні заходи спрямовані виключно на посилення охорони та оборони державного кордону України на фоні агресії з боку російської федерації. В областях України, а також внутрішніх водах України Азово-Керченської акваторії відповідно до Указу Президента України «Про запровадження військового стану в Україні», затвердженого Законом України, запроваджено військовий стан.

Наразі підрозділи Держприкордонслужби відповідно до законодавства про правовий режим військового стану у межах компетенції продовжують виконання певних завдань. Відповідні заходи спрямовані виключно на посилення охорони та оборони державного кордону України на тлі агресії з боку Росії та у разі загострення ситуації дозволять швидко відреагувати.

Ведення активної фази гібридної війни російської федерації (рф) проти України припадає на початок 2014 р., хоча приховану підпривну діяльність проти України вона проводила протягом усіх років незалежності нашої держави. Росія завжди намагалася послабити Україну – як в економічному плані, так і на політичній арені. Гарантування безпеки громадян і громадського порядку є обов'язком кожної держави. У системі національної безпеки ДПСУ відіграє важливу роль. На неї покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні [7].

Із загостренням суспільно-політичної обстановки у державі прикордонним відомством було вжито такі заходи:

- посилено пункти пропуску на державному кордоні з російською федерацією за рахунок резервів, до яких входили військовослужбовці, викладачі Національної академії ДПСУ та представники інших прикордонних підрозділів;

- сформовано мотоманеврені групи, що виконували завдання із забезпечення надійної охорони державного кордону;
- дообладнано місця несення служби прикордонними нарядами, що містили бойові позиції, блокпости, траншеї, вогневі точки і вогневі рубежі для застосування всіх видів групової зброї;
- проведено комплексну роботу з інженерного облаштування державного кордону; встановлено блокпости, спеціальні засоби у пунктах пропуску; на лінії державного кордону збільшено кількість стаціонарних постів технічного і візуального спостереження, радіолокаційних станцій, на місцевості розгорнуто систему сигнальних мін;
- залучено військовозобов'язаних, які були призвані відповідно до Указу Президента України щодо часткової мобілізації;
- здійснено авіаційну розвідку місцевості за допомогою відомчих літаків та безпілотних літальних апаратів;
- проведено заходи щодо взаємодії зі Службою безпеки України, Міністерством внутрішніх справ України, підрозділами ЗС України, іншими силовими та правоохоронними структурами з питань обміну інформацією, посилення режиму у контрольованих прикордонних районах та у межах прикордонної смуги, спільних дій у разі ескалації агресії з боку Російської Федерації;
- додатково дозабезпечено підрозділи охорони кордону на східній ділянці кордону броньованими машинами, озброєнням, індивідуальними засобами захисту, такими, як бронежилети, кевларові шоломи тощо;
- внесено зміни до тематики підготовки персоналу служби з урахуванням військової складової;
- розгорнуто нові системи паспортного контролю та автоматизації у створених підрозділах на межі адміністративного кордону Запорізької та Херсонської областей.

Державна прикордонна служба України сформована як правоохоронний орган спеціального призначення, у чому експерти [1, 3, 4] вбачають одну з

причин незахищеності кордону та проникнення у 2014 р. бойовиків до України. Як припускають експерти, помилковим було рішення послабити силові потужності прикордонників на користь контрольних функцій.

З огляду на це, як зазначив І. Савенко [9], модернізація охорони кордону повинна ґрунтуватися на сучасних можливостях адекватного реагування на нові військові загрози з боку сусідньої держави. Водночас питання надійності охорони кордону поряд із динамікою розвитку економіки є одним із пріоритетних для вступу України до НАТО і має передбачати створення сучасної інтегрованої системи охорони кордону та суверенних прав України як на суші, так і в її виключній (морській) економічній зоні.

Поряд з посиленням державного кордону та його режиму у пунктах пропуску та контрольних пунктах в'їзду-виїзду здійснюється посилений контроль за переміщенням осіб. При перетині кордону іноземцями та особами без громадянства, прикордонники бачать групи ризиків та вживають додаткових заходів з метою недопущення в Україну осіб, які можуть бути причетні до провокаційних чи неправомірних дій на території нашої держави.

За наявності правових підстав та у разі якщо громадяни не можуть пояснити чіткої мети своєї поїздки до України іноземцям та особам без громадянства забороняється в'їзд до України у встановленому законодавством порядку.

Особи, які мають дипломатичний статус в Україні, є обслуговуючим персоналом транспортних засобів, а також прибувають до України за наявності документів, що підтверджують постійне або тимчасове проживання на території України, можуть чітко підтвердити мету своєї поїздки, або їхня поїздка має гуманітарний характер, лікування, навчання, запрошення на участь у певних проектах чи змаганнях тощо, через кордон пропускаються. Це діє щодо таких громадян у разі відсутності винесеної ним раніше заборони на в'їзд до України.

Список використаних джерел

1. Горбулін В. П. Гібридна війна як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4 (33). С. 5–12.
2. Василенко В. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. *Український тиждень*. 2014. № 42. С. 27–42.
3. Ліпкан В. А. Сутність гібридної війни проти України. Глобальна організація союзницького лідерства : електрон. вид. 2015. URL: <http://goal-int.org/sutnist-gibridnoi-vijni-proti-ukraini/> .
4. Назаренко В. О., Серватюк В. М., Ставицький О. М. Методологічні основи дослідження національної безпеки України в прикордонній сфері. *Труди університету*. 2011. № 7 (106). С. 22–30.
5. Турчинов О. В. Тероризм. Гібридна війна. Росія. Персональний сайт : електрон. вид. 2015. URL: <http://turchynov.com/blog/details/terorizm-gibridna-vijna-rosiya> .
6. Hoffman F. G. Future Threats and Strategic Thinking. *Infinity Journal*. № Fall. 2011. 17 р.
7. Про Державну прикордонну службу України : Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. База даних “Законодавство України”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>
8. Сосса Р. І. Делімітація та демаркація державного кордону України: картографо-геодезичні аспекти. Регіональна історія України. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2018. Вип. 12. С. 107–130.
9. Савенко І. Напрями державного регулювання прикордонної служби. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 43. С. 193–200.

УДК 342

Цимбалюк В. І.,
*к. ю. н., професор,
Заслужений юрист України,
директор Навчально-наукового
інституту права
Національного університету
водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

СПЕЦИФІКА ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Феномен громадянського суспільства впродовж трьох минулих десятиліть активно досліджувався українськими науковцями. Досі відповідне поняття здобуло академічні визначення: громадянське суспільство детерміноване як суспільство з розвиненими економічними, політичними, духовними та іншими відносинами і зв'язками, яке взаємодіє з державою та функціонує на засадах демократії та права [1].

Для нашого дослідження принциповими є такі моменти: 1) громадянське суспільство є спільністю вільних й активних особистостей; 2) громадянське суспільство – це особлива система недержавних відносин (економічних, соціальних, політичних, етнічних, духовно-культурних, конфесійних, правових, інформаційних, організаційних тощо); 3) громадянське суспільство функціонально спрямоване на забезпечення ефективної й позитивної комунікації між громадянами (їхніми об'єднаннями) і державою (її інститутами й окремими посадовими особами); 4) громадянське суспільство сприяє залученню до процесів управління й державотворчих процесів широких верств населення.

Взявши до уваги вказане, у зв'язку з темою нашого дослідження, громадянське суспільство визначимо як сукупність різних типів соціальних (групових) об'єднань, що пов'язані системою недержавних відносин, предметно орієнтованих на задоволення прав, свобод і потреб громадян (їхніх об'єднань), зокрема у стосунках з державою (її інститутами й окремими посадовими особами). При цьому, ми поділяємо позицію, що «громадянське суспільство, яке перебуває за межами регулювання держави, може ефективно функціонувати лише за наявності правової держави, яка зобов'язана, дотримуватися принципу верховенства права і гарантувати існування відповідних інститутів» [2, с. 17].

Щодо форм взаємодії органів влади з інститутами громадянського суспільства, то є низка різних підходів до їхнього визначення. Зокрема, відповідно до функціонального навантаження основними групами форм такої взаємодії є: 1) участь інститутів громадянського суспільства в ухваленні владно-управлінських рішень (зокрема через консультування); 2) громадський контроль за діяльністю органів влади (передусім, виконавчої); 3) реалізація соціально важливих програм і проєктів [3, с. 244].

Залежно від предмету відповідної взаємодії виокремлюють: 1) формування публічного діалогу між інститутами громадянського суспільства і державної влади; 2) комунікація представників органів виконавчої влади з представниками громадянського суспільства під час участі останніх у політико-правовому житті держави; 3) застосування ресурсів smart-суспільства, зокрема електронного врядування; 4) співпраця щодо запобігання та протидії корупційним проявам в апаратах органів публічної влади [4, с. 141-142].

Водночас, перспективними формами взаємодії держави і громадянського суспільства розглядаються: 1) взаємодопомога держави і громадянського суспільства в правовій формі; 2) участь громадянського суспільства в здійсненні державної влади шляхом впливу на неї через засоби масової інформації; 3) співпраця громадянського суспільства і держави по адаптації до реальних умов різних форм власності, включаючи приватну власність на

землю; 4) співпраця інститутів громадянського суспільства і державної влади у вирішенні внутрідержавних соціальних і культурних проблем: охорона довкілля, розвиток науки, охорона здоров'я, освіта, культура, тощо [5, с. 5].

Проведений нами аналіз вказує на те, що у період воєнного стану активізувалась участь у нормотворчій діяльності держави. Зокрема, Верховна Рада України упродовж 2022 року, від моменту початку повномасштабної агресії, розглянула й ухвалила понад 400 законопроектів та постанов, які забезпечували вирішення різноманітних питань пов'язаних із забезпеченням обороноздатності української держави, її функціонуванням, забезпеченням прав, свобод і законних інтересів громадян [6]. Зокрема, під впливом позиції громадянського суспільства України ухвалювалися такі закони як-от Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)» 3 березня 2022 року № 2108-IX; Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора)» 3 березня 2022 року № 2109-IX; Закон України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» 3 березня 2022 року № 2114-IX та інші.

Водночас, спеціальні дослідження показують, що у період воєнного стану у взаємодії інститутів громадянського суспільства і державної влади виникли і певні проблеми. Зокрема, спеціальні опитування показують, що до 24 лютого 2022 року найчастіше використовували такі форми взаємодії: особисті контакти та неформальні звернення до посадовців, місцеві ініціативи, запити на доступ до інформації, звернення громадян до органів влади, електронні петиції та консультації з громадськістю наживо. Натомість вже у період воєнного стану представники українського громадянського сектору констатують передусім проблеми з інформацією та комунікацією (відсутність відповідей на запити, непрацюючі сайти, обмеження доступу до інформації), а також проблеми використання інструментів громадської участі (зокрема вказується проблемна робота державних реєстрів, проблеми у проведенні масових заходів тощо) [7, с.

12-14]. Вважаємо, що вказані проблеми є наслідком прогалин у чинному законодавстві щодо особливостей регламентації взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади у період воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Шемшученко Ю. С. Громадянське суспільство // Юридична енциклопедія: в 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін.]. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А–Г. С. 146.
2. Славна О. В. Громадянське суспільство як основа розвитку правової держави в контексті конституційної реформи. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Юридичні науки*. 2017. № 1. С. 17.
3. Взаємодія органів державної влади та громадянського суспільства : навчальний посібник / за наук. ред. Ю. Сурміна, А. Михненка ; авт. кол.: Ю. Сурмін, А. Михненко, Т. Крушельницька та ін. Київ : НАДУ, 2011. 388 с.
4. Дніпров О. Взаємодія органів виконавчої влади та громадських інституцій: адміністративно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 4. С. 138–143.
5. Мельник Л. А. Взаємодія держави та інститутів громадянського суспільства: основні поняття, проблеми та стратегічні напрями. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 2. С. 1–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2019_2_18.
6. Моніторинг прийнятих законодавчих актів та постанов Верховної Ради України. Державна аудиторська служба України. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2022/09/5/7366059/>.
7. Гвоздік О., Чорногуб Н., Гвоздович Ю., Кебало В., Петренко-Лисак А. Дослідження «Вплив воєнного стану на громадську участь в Україні». Рада Європи, 2022. 40 с. URL: <https://rm.coe.int/research-influence-of-martial-law-on-the-civil-participation-in-ukrain/1680a79d85>.

УДК 342

Маланчук Л. О.,
к.е.н., доцент кафедри
правових природоохоронних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ, ЩОДО «ТИМЧАСОВОГО ВЛАШТУВАННЯ» В ВОЄННИЙ ЧАС

Повномасштабне вторгнення росії на територію України збільшило кількість дітей, які були розлучені зі своїми батьками через різні обставини

війни: батьки загинули, або батьки потрапили у полон, або знаходяться на окупованій території, чи в лікарні, або їх доля невідома. При будь-яких обставин діти повинні мати належний захист та турботу.

Процес усиновлення або опіки загалом є складним і тривалим. На період дії воєнного стану в Україні Кабінетом міністрів України були зроблені заходи, які спростили цю складу процедуру, в рамках захисту прав дітей, які залишились без піклування батьків або законних представників у зв'язку з невідомим місцем перебування їх. Такої форми опіки відома як «тимчасове влаштування» і має скорочений перелік документів, необхідних для оформлення.

Відповідно до прийнятої Постанови Кабінету міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» від 22 березня 2022 року, зазначається, що: «Під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану у прийомні сім'ї можуть тимчасово влаштовуватися діти, які залишилися без батьківського піклування, на умовах тимчасового влаштування в межах передбаченої граничної чисельності дітей у прийомній сім'ї» [1].

Слід відзначити, що: «прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» (Глава 20-1 Сімейного кодексу України, ст.ст. 256-1 – 256-4) [2].

Статтею 256-2 Сімейного кодексу визначено, що «прийомні батьки – це подружжя або особа, яка не перебуває у шлюбі, які взяли для спільного проживання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Прийомні батьки є законними представниками прийомних дітей і діють без спеціальних на те повноважень як опікуни або піклувальники» [2].

Відповідно до Постанови Кабінета міністрів України від 1 червня 2020 р. № 482 «Про внесення змін до Положення про дитячий будинок сімейного типу та Положення про прийомну сім'ю»: «для влаштування дитини-сироти і дитини, позбавленої батьківського піклування, до прийомної сім'ї необхідна

згода дитини, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що може висловити свою думку.

Згода дитини на влаштування її до прийомної сім'ї з'ясовується адміністрацією закладу, в якому вона перебуває, у присутності прийомних батьків і представника органу опіки та піклування, про що складається відповідний документ» [3].

Відповідно до прийнятої Постанови Кабінету міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» від 22 березня 2022 року, родичі або інші близькі люди (сусіди, знайомі) можуть тимчасово, у воєнний період, прихистити таку дитину [1].

Отже, особи, які перебувають у родинних стосунках (у тому числі хрещені батьки), мають право скористатися правом на «тимчасове розміщення» для дітей, які втратили зв'язок із батьками (або законними представниками) під час війни.

Для оформлення опіки потрібно звернутися до служби у справах дітей за місцем свого проживання чи перебування дитини та надати пакет документів (рис.1.).

Розгляд документів складає один місяць. При позитивному рішенні справи, щодо «тимчасового влаштування» служба у справах дітей видає наказ, який є підставою для законного тимчасового перебування дитини в опікуна, також цей наказ, дає юридичне право представляти інтереси дитини перед третіми особами.

Також, слід відміти, що новий порядок визначає, що під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану проходження особами, в сім'ї яких влаштовуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, під опіку, піклування, курсу навчання з виховання таких дітей у центрі соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді не вимагається.

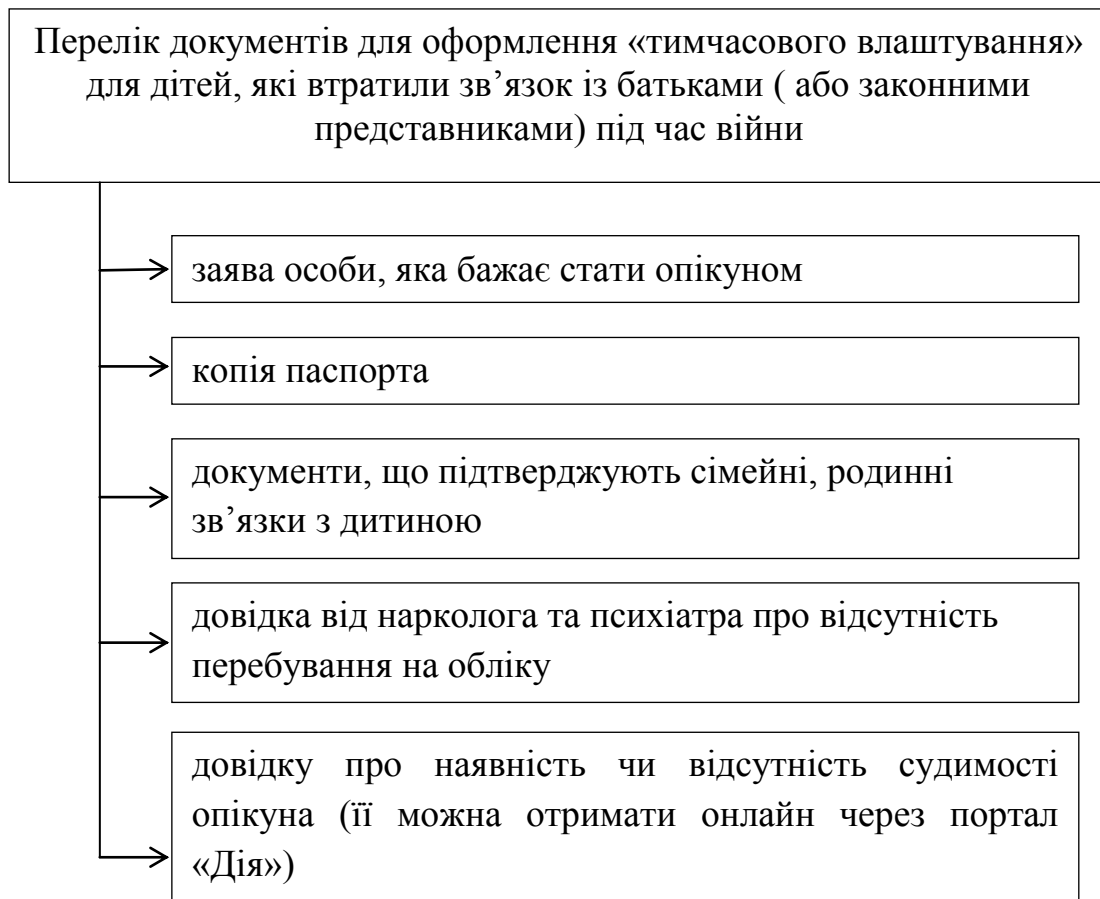

Рис.1. Перелік документів для оформлення «тимчасового влаштування» для дітей, які втратили зв'язок із батьками (або законними представниками) під час війни [4]

Питання влаштування дітей шляхом встановлення над ними опіки/піклування за вказаних вище умов не виноситься на розгляд Комісії з питань захисту прав дитини.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану» від 22 березня 2022 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakh-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-shchodo-zahistu-prav-ditej-na-period-nadzvichajного-abo-voyennogo-stanu-349>.
2. Сімейний Кодекс України 10.01.2002 № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Постанова Кабінету міністрів України «Про внесення змін до Положення про дитячий будинок сімейного типу та Положення про прийомну сім'ю» від 1 червня 2020 р. № 482 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2020-%D0%BF#Text>.

4. Мінреінтеграції: Як оформити опікунство над дитиною під час війни від 23 січня 2023 року URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minreintehratsii-iak-oformyty-opikunstvo-nad-dytynoiu-pid-chas-viiny>.

УДК 342

Мішук І. В.,

*к. ю. н, доцент,
професор кафедри конституційного
права та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національний університет водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Киричук Б. С.,

*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРАВОВОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Міграція – це складний соціально-політичний феномен, який визнається чи не головною проблемою людства, адже він пов'язаний з етнічними, економічними, географічними та демографічними аспектами життя сучасного суспільства. Серед різних типів міграції важливе місце посідає внутрішня міграція, тобто переміщення груп населення в кордонах певної держави. На думку Т. Проценко, внутрішня міграція хоч і не впливає на чисельність населення країни, однак спричиняє довготривалі зміни в статеві-віковій структурі мешканців певної адміністративно-територіальної одиниці [8, с. 49].

Погодьмося, що кожного дня у громадян України можуть виникати проблеми соціального або правового характеру, які потребують своєчасного або навіть невідкладного вирішення. На наше переконання, ця проблема особливо актуалізується у зв'язку з повномасштабним вторгненням російської федерації (далі – рф) в Україну. Зазвичай, надання правових послуг або послуг

соціального характеру, у тому числі психологічної допомоги, передбачає подальшу оплату зі сторони особи, яка звернулася до установи. Однак сьогодні фіксується багато випадків, коли населення потребує надання безоплатних послуг через втрату власних фінансових ресурсів. До початку збройної агресії РФ проти України це, як правило, були малозабезпечені верстви населення або особи, які тимчасово знаходяться у скрутному становищі. Реалії сьогодення значно розширили цей перелік, адже тепер до нього належать такі вразливі групи населення, як внутрішньо переміщені особи.

Мета дослідження – проаналізувати актуальні проблеми у сфері забезпечення правової та соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб та окреслити можливі вирішення, які сприятимуть інтеграції вразливих категорій населення в умовах воєнного стану.

З огляду на те, що активні бойові дії в Україні тривають ще з 2014 року, можна стверджувати, що проблема надання внутрішньо переміщеним особам допомоги правового та соціального характеру вже стала предметом активного обговорення вітчизняних науковців. До таких дослідників можна віднести Ю. О. Боровика, В. В. Заборовського, В. М. Кравчука, Т. Д. Каменщук, Я. І. Ленгера, О. І. Литвин, О. І. Чепис, О. М. Юхимюк та інших. Загальнотеоретичною основою пізнання правового статусу внутрішньо переміщених осіб також можуть слугувати роботи таких зарубіжних дослідників, як І. Блауберг, І. Гудвін-Гілл, М. Кельмана, Б. Кофмана, Т. Парсонса. Поряд з цим, віддаючи належне напрацюванням дослідників, зауважимо, що проблема надання правової та соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам досі залишається не повністю дослідженою, а тому вона потребує переосмислення, враховуючи сучасний досвід України.

Як зазначається в Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року, основними проблемами, з якими стикається більшість внутрішньо переміщених осіб є відсутність достатніх засобів існування та невизначеність правових перспектив. Так, внутрішньо переміщені особи

зіштовхуються з труднощами під час захисту права власності, доступу до відкритої інформації, відновлення втрачених документів. Крім того, до введення режиму дії воєнного стану актуальним було питання реалізації внутрішньо переміщеними особами виборчих прав [7]. Проаналізувавши національні форуми з правової допомоги, також можемо стверджувати, що українці шукають відповіді на такі питання, як особливості перетину державного кордону, підстави проведення та затримки фінансових операцій, отримання офіційного статусу внутрішньо переміщених осіб, відмова у виплаті соціального забезпечення, порушення трудових правовідносин тощо. Усі ці питання часто потребують невідкладного вирішення, враховуючи новели чинного законодавства.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу» від 02.06.2011, внутрішньо переміщені особи мають право на безоплатну первинну та вторинну правову допомогу [6]. Первинна правова допомога спеціалізується на наданні правової інформації будь-якого спрямування. У свою чергу, безоплатна вторинна правова допомога спеціалізується на вузькому колі питань – це, зокрема, захист і здійснення представництва інтересів осіб у судах та інших державних органах, органах місцевого самоврядування та перед іншими особами. Також особливою послугою виступає допомога в складанні документів процесуального характеру. Водночас, як стверджує О. Литвин, до 2022 року в більшості випадків громадяни потребували тільки професійної правової консультації, натомість використання послуг представництва та захисту вважалося не настільки поширеним. Нова фаза збройної агресії РФ проти України як ніколи актуалізувала питання представництва, захисту і допомоги під час складання процесуальних документів [3, с. 80].

Непоодинокими є випадки, коли внутрішньо переміщені особи проживають у віддалених від обласних центрів районах або за станом здоров'я чи з інших причин не мають об'єктивної можливості з'явитися на особисту зустріч. З огляду на це, вважаємо, що доцільним буде забезпечити надання правової допомоги внутрішньо переміщеним особам у дистанційному режимі

роботи. Координаційний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги передбачає механізм проведення онлайн-консультацій за попереднім електронним записом [5]. Однак, як свідчить практика, чимало українців не знають про можливість отримання фахових рекомендацій у дистанційному режимі, а тому кожного разу витрачають чимало ресурсів, щоб дістатися Центру безоплатної правової допомоги. Проаналізувавши цю проблему, вважаємо за необхідне розмістити у всіх можливих засобах масової інформації, у тому числі паперових виданнях та соціальних мережах, офіційні повідомлення про можливість отримання онлайн-консультацій від провідних фахівців у галузі права.

Переходячи до питання про соціальну реабілітацію внутрішньо переміщених осіб, звернемо увагу на необхідність надання таким вразливим категоріям населення психологічної підтримки, яка б сприяла організації самодопомоги, адаптації та формуванню стійкості до постійних стресових факторів. Як вважає Т. Каменщук, соціально-психологічна реабілітація внутрішньо переміщених осіб повинна включати в себе досягнення якісно нового рівня психологічної стійкості, адже забезпечуватиме підвищення суб'єктивної задоволеності власним життям і самим собою, що, у свою чергу, надає можливість сприймати життя як вдале і щасливе попри численні труднощі [2, с. 24].

Поштовхом до розвитку системи надання психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам стала діяльність органів державної влади. Як приклад – базовий інститут виконавчої влади – Рівненська обласна військова адміністрація з 24 лютого 2022 року оголосила про відкриття спеціальної Психологічної служби. Як зазначається на офіційному сайті Рівненської ОВА, з окремими жителями психологи можуть працювати тижнями, долаючи хронічний стресовий стан, натомість з іншими – достатньо одного сеансу психотерапії [10].

Насправді, гаряча лінія Психологічної служби при Рівненській ОВА працює цілодобово, однак саме в цій ситуації проблемою є не дистанційний

режим роботи Служби, а небажання окремих категорій населення звернутися за допомогою. На жаль, частина жителів України й досі вважає, що консультація в психолога – це показник слабкості. Такі люди не визнають, що страждають від панічних атак, депресії та стану тривоги. На наше переконання, щоб вирішити окреслену проблему слід, у першу чергу, змінити світогляд звичайного українця. Ми погоджуємося, що пропозиція звернутися до психолога – це непросте питання. Саме тому доцільно запропонувати для особи час і місце, які будуть для неї найбільш комфортними – де не спостерігатиметься напруга та осуд зі сторони інших людей. Ефективним вирішенням також може стати пропозиція відвідати перше пробне заняття з психологом разом, щоб побачити, чи можна налагодити дружні зв'язки зі спеціалістом. У підсумку після отриманих консультацій постраждалі навчатися самостійно знімати нервові напруження, долати психологічні бар'єри та розвивати стресостійкість. Лише після цього можна стверджувати про можливість особи спокійно та впевнено працювати на відновлення України у післявоєнний період.

Поряд з психологічною допомогою для внутрішньо переміщених осіб актуальним є питання медичної допомоги. Згідно з положеннями Наказу МОЗ України № 496 від 17.03.2022, внутрішньо переміщена особа має бути прийнята спеціалістами в будь-якому закладі охорони здоров'я за її особистим вибором [1]. Вважаємо за доцільне зауважити, що коли працівники медичного закладу відмовляються приймати пацієнтів, обґрунтовуючи свою позицію тим, що у внутрішньо переміщених осіб немає зареєстрованого місця проживання, – це порушення основоположних прав людини, які гарантуються Конституцією України та міжнародними нормативно-правовими актами. Крім того, при невідкладному стані або за умов планової вакцинації надавачі медичних послуг не мають права вимагати від внутрішньо переміщених осіб декларації про вибір сімейного лікаря. Таке положення закріплено у вищезгаданому Наказі МОЗ України, відповідно до якого внутрішньо переміщені особи не зобов'язані переукладати декларації з новими сімейними лікарями, коли звертаються за допомогою в медичний заклад [1].

Як пояснюють у МОЗ України, послуги, передбачені довоєнними програмами медичних гарантій, як і раніше будуть безкоштовними – держава докладатиме усіх зусиль, щоб логістичні проблеми не впливали на якість медицини в Україні. Так, безкоштовно можна отримати огляд та консультацію лікаря первинної медичної допомоги, зробити загальний аналіз крові чи суміжні дослідження, пройти вакцинацію, передбачену національним календарем щеплень, отримати рецепт за програмою «Доступні ліки» тощо [4].

Підсумовуючи вищевикладене, можна погодитися з Т. Проценко, яка стверджує, що забезпечення основоположних прав внутрішньо переміщених осіб є тим маркером, який визначає зрілість держави у формуванні високоосвіченого громадянського суспільства [9, с. 8]. Безсумнівно, внутрішньо переміщені особи є тією вразливою категорією населення, якій доволі важко швидко й результативно інтегруватися у нове суспільство. У такому випадку саме держава повинна забезпечити внутрішньо переміщених осіб належним механізмом безоплатної допомоги. У першу чергу, це стосується правової, психологічної та медичної сфер життєдіяльності суспільства. Як свідчить практика, повномасштабне вторгнення РФ до України активізувало процес оновлення механізму допомоги особам, постраждалим від збройного конфлікту. Водночас, ми вбачаємо чимало проблем у системі надання допомоги внутрішньо переміщеним особам, які однозначно потребують негайного та ефективного вирішення.

Список використаних джерел

1. Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17 березня 2022 р. №496. *Офіційний вісник України*. 2022. №33.
2. Каменщук Т.Д. Роль і місце психологічної допомоги для внутрішньо переміщених сімей в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2022. Вип.1. С. 21–27.
3. Литвин О. Л. Особливості надання безоплатної правової допомоги населенню в умовах воєнного стану. *Juris Europensis Scientia*. 2022. Вип. 2. С. 76–81.
4. Медична допомога для переселенців: як її можна отримати. *Zn,Ua* : веб-сайт. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/dopomoha-vpo-jak-pereselentsjam-otrimati-medichnu-dopomohu.html>.

5. Онлайн юридична консультація. *Безоплатна правова допомога* : веб-сайт. URL: <https://legalaid.gov.ua/zvernennya/onlajn-yurydychna-konsultatsiya/>.
6. Про безоплатну правову допомогу : Закон України від 02 червня 2011 р. № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51.
7. Про схвалення Стратегії інтеграції внутрішньо переміщених осіб та впровадження середньострокових рішень щодо внутрішнього переміщення на період до 2024 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 р. № 1364-р. *Офіційний вісник України*. 2021. № 88.
8. Проценко Т. О. «Внутрішньо переміщені особи» як категорія теоретизування та соціальної практики. *Гран*. 2018. Том 1. С. 47–55.
9. Проценко Т. О. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наука і правоохорона*. 2016. №2. С. 5–15.
10. Психологічна служба Рівненської ОВА прийняла 800 дзвінків. *Рівненська обласна державна адміністрація* : веб-сайт. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/psihologichna-sluzhba-rivnenskoji-ova-prijnyala-800-dzvinkiv>.

УДК 342

Якимчук М. Ю.,

к. ю. н, доцентка,
доцентка кафедри спеціальних
юридичних дисциплін

Навчально-наукового інституту права
Національний університет водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

Циганець А. С.,

здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

РОЛЬ СТАМБУЛЬСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Сьогодні, не зважаючи на високий рівень розвитку суспільства, залишається актуальною тенденція гендерної нерівності, результатом чого є поширена проблема застосування до жінок насильства, зокрема і під час воєнного стану. З огляду на це нагальною є потреба винайдення та запровадження ефективних методів боротьби з цим злочином щодо жінок та їх захисту від домашнього насильства.

Важливим міжнародним кроком на шляху до подолання цієї проблеми стало ухвалення Конвенції Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами, або Стамбульської конвенції.

Мета роботи – дослідити роль Стамбульської конвенції у сфері боротьби з насильством щодо жінок.

Проблему вчинення насильства стосовно жінок, а також факт необхідності ратифікації Стамбульської Конвенції висвітлили у своїх працях такі науковці, як Т.Бугаєць, К.Левченко, М.Легенька, К.Черепак, Г.Христова та інші. Розвіюванню міфів про Стамбульську Конвенцію присвятили свої роботи О.Голуб та Є.Кузьменко.

Зважаючи на відносно недавнє відкриття Конвенції для підписання, а саме 2011 р. та факт її ратифікації Україною в червні 2022 року, питання щодо визначення її ролі у світі та конкретно в Україні вивчено недостатньо.

Значущим внеском Стамбульської Конвенції в механізм протидії насильству є насамперед те, що вона визнає будь-які форми насильства, серед яких фізичне, психологічне, сексуальне чи економічне, не як особисте питання потерпілих, а як вагоме порушення основних прав людини, на яке в обов'язковому порядку має відреагувати держава.

Також важливим аспектом Конвенції, особливо для України, є те, що в ній окремо зазначається про незупинну дію під час збройного конфлікту, що надає необхідного правового захисту особам, які постраждали від насильницьких дій окупантів чи будь-яких інших осіб.

Ми поділяємо думку А. Смагіної, яка зазначає, що ратифікація Конвенції – це дуже важливий крок для України на шляху до євроінтеграції, гендерної рівності та захисту прав людини [4].

Незважаючи на велику кількість стереотипів, які оточують Стамбульську Конвенцію, світова практика доводить її ефективність. А саме, ратифікація Конвенції означає викликання обов'язку держави перед міжнародним співтовариством забезпечити механізм протидії насильству, що призводить до

збільшення уваги саме до цієї проблеми на законодавчому рівні. У країнах, що ратифікували Конвенцію відповідальність за вчинення будь-якої форми насильства має кримінальний характер, тобто цей міжнародний договір забезпечує збільшення жорсткості покарань за вчинення відповідних злочинів.

Крім того, Стамбульська конвенція передбачає можливість державної компенсації постраждалим особам. Стаття 30 Конвенції зауважує, що належна державна компенсація присуджуються тим, хто постраждав від тяжких тілесних ушкоджень або порушення здоров'я настільки, наскільки шкода не покривається з інших джерел (правопорушником, страхуванням або державним медичним і соціальним забезпеченням) [2].

Аналіз ролі Стамбульської Конвенції дає зрозуміти, що у сфері протидії насильству вона є ефективним доповненням до національного законодавства.

Отже, насильство в різних формах досі є значною проблемою сучасного суспільства. Намагання її вирішити призвели до створення Стамбульської Конвенції, яка є основною міжнародною угодою, що захищає постраждалих та попереджує насильство проти жінок. Ця Конвенція зобов'язує державу, яка її ратифікувала вживати всі можливі заходи щодо боротьби з насильством, а отже, відбувається криміналізація цього злочину, що неодмінно призводить до зменшення числа осіб, які вчиняють насильство. Особливе значення ця Конвенція має саме для України, яка потерпає від агресії з боку сусідньої держави, оскільки дозволяє збільшити правовий захист жінок, які знаходяться в небезпечному становищі. Також, ратифікація цього важливого міжнародного договору дозволить підтвердити євроінтеграційні погляди України та збільшити її авторитет у міжнародному співтоваристві.

Перспектива дослідження сфери протидії насильству щодо жінок може бути спрямована на більш детальний аналіз ролі Стамбульської Конвенції, як на основний інструмент захисту жінок від злочинних посягань на їх життя, здоров'я, честь та гідність.

Список використаних джерел

1. Берендєєва А.І., Корнієнко М.В. Важливість ратифікації Стамбульської Конвенції для успішної боротьби з гендерно зумовленим та домашнім насильством в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. 2021. № 6. С. 64–69.

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 2319-IX від 20.06.2022. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

3. Стамбульська конвенція: міфи та маніпуляції. Юридична газета: вебсайт. URL <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/stambulska-konvenciya-mifi-ta-manipulyaciyi.html>.

4. Стамбульська конвенція: чому ратифікували зараз і що зміниться? Рубрика медіа рішень: веб-сайт. URL <https://rubryka.com/article/istanbul-convention/>.

УДК 342

Смаль І. І.,
к.філос.н., доцент кафедри
теорії держави і права та філософії
юридичного факультету
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний
університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна

ЦІННІСНІ ПІДХОДИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ВЛАДИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Агресія російської федерації стала справжнім випробуванням українського народу на міць, а української держави – на ефективність. Водночас, і цій критичній ситуації залишається актуальним науковий підхід до аналізу змісту та особливостей діяльності в умовах воєнного стану державних інститутів, органів державної влади і місцевого самоврядування. Зокрема, науковий інтерес становлять ціннісні підходи у діяльності органів влади в умовах воєнного стану.

Основним мотивом звернення до вказаної теми у є обґрунтована й емпірично перевірена наукова позиція щодо розуміння цінностей й пов'язаних з ними феноменів як вагомих чинників індивідуального й суспільного поступу, визнання об'єктивного характеру ціннісних феноменів у соціокультурному (зокрема, управлінському) просторі, а також констатування особливої ролі органів влади у процесі забезпечення суспільно стабільності, а у ситуації війни –

фактичного збереження держави. Аксіологічний підхід стимулює до професійної діяльності, що має гуманістичну основу й орієнтована на задоволення інтересів громадян і суспільства.

Актуальність уваги до аксіологічних підходів у діяльності органів влади в умовах воєнного стану обґрунтована і тим, що попри російську агресію Україна реалізує комплексну політику, що орієнтована на інтеграцію нашої держави у європейське інтеграційне об'єднання – Європейський Союз. Між тим, для ЄС цінності мають фундаментальне значення – тут виходимо з положень Договору про Європейський Союз (1992 р.), відповідно до якого об'єднання засноване «на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенство права та повага до прав людини, включаючи права осіб, які належать до меншин» [1], а означені цінності є основою євроінтеграційного об'єднання, зокрема сфери публічного адміністрування.

Водночас, діяльність органів влади в умовах воєнного стану по суті залишається саме публічним адмініструванням, щоправда в екстремальних умовах. У зв'язку з цим варто пригадати позицію Й. Гана, комісара з питань європейської політики сусідства і розширення Європейської комісії, що «ефективне державне управління є необхідним для демократичного врядування. Воно також безпосередньо впливає на здатність держави надавати послуги населенню, сприяти конкуренції та зростанню» [2, с. 3]. Водночас, ми поділяємо думку, що додаткові зобов'язання на українську державу накладає задеклароване прагнення побудови громадянського суспільства, а «у такому суспільстві діяльність будь-якої сучасної держави і органів державної влади можна вважати виправданою тільки у разі ефективного захисту прав і свобод людини і громадянина» [3, с. 37]. Ефективність такого захисту, не малою мірою, залежить і від тих цінностей, на яких ґрунтується відповідна діяльність.

Повертаючись до теми аксіологічних підходів у діяльності органів влади в умовах воєнного стану, відзначимо, що функціональний зміст застосування аксіологічного підходу у даному випадку передбачає спеціальну аксіологічну підготовку представників державної влади з метою набуття аксіологічної

компетентності, яку нині потрактуємо як сукупність особистих, професійних і соціально-культурних цінностей фахівця, що визначають зміст і характер його цілісно-сислової сфери й засвідчує рівень сформованості аксіологічної культури [4]. В умовах воєнного стану важливість сформованості відповідної компетентності кратно зростає. До того ж ціннісно-сислова сфера представника державної влади має поєднувати і гуманістичні цінності, і патріотичні. Не випадково, Концепція «Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року (2020 р.)» прямо вказує, що поступ української, серед іншого, передбачає «удосконалення та розвиток цілісної загальнодержавної політики національно-патріотичного виховання шляхом формування та утвердження української громадянської ідентичності на основі єдиних суспільно-державних (національних) цінностей (самобутність, воля, соборність, гідність) і загальнолюдських цінностей» [5]. При цьому серед проблеми, які планується розв'язати на підставі цієї Програми визначено: 1) несистемний характер формування активної громадянської позиції для утвердження національної ідентичності громадян на основі духовних цінностей Українського народу; 2) необхідність гармонізації законодавства та управлінських практик із законодавством та кращими практиками держав Європейського Союзу та держав-членів НАТО, зберігаючи в основі національні цінності і традиції.

Зважаючи на означене, констатуємо, що ціннісні підходи у діяльності органів влади в умовах воєнного стану потребують спеціально уваги й осмислення, як додатковий ресурс підвищення якості й ефективності публічного адміністрування в Україні.

Список використаних джерел

1. Consolidated Version of The Treaty On European Union. Official Journal of the European Union. 26.10.2012. URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0023.02/DOC_1&format=PDF (дата звернення: 21.04.2023).
2. Принципи державного управління. SIGMA/ ОЕСР. 2017. 33 р. URL : https://drive.google.com/file/d/1ZBdH9f_CoqASpqMp2HETmp7MqV6lRWaG/view?pli=1 (дата звернення: 30.06.2023).

3. Матвійчук А. В. Захист прав і свобод людини як прямий обов'язок сучасної держави. *АЕРО-2020. Повітряне і космічне право*: тези доповідей Всеукраїнської конференції молодих учених і студентів, м. Київ Національний авіаційний університет, 28 листопада 2020 р.: у двох томах. Тернопіль: Вектор, 2020. Т. 1. С. 35–38.

4. Шетеля Н. І. Концептуально-педагогічні засади професійної підготовки майбутнього фахівця у галузі культури і мистецтв в умовах аксіорозвивального середовища. Ужгород: РІК-У, 2022. 316 с.

5. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року : Розпорядження Кабінет Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 1233-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1233-2020-%D1%80#Text> (доступ 15.09.2021).

УДК 342

Коновейчук Х. Б.,
*аспірантка кафедри конституційного права
та галузевих дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування,
староста Марковецького старостинського
округу Тисменицької міської громади
Івано-Франківської області*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ БУДІВНИЦТВА НА РІВНІ ОБ'ЄДНАНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Згідно ст. 1 Закону України «Про основи містобудування» містобудування (містобудівна діяльність) – це цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян по створенню та підтриманню повноцінного життєвого середовища, яка включає прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову та інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктури [1].

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» до органів, що здійснюють управління у сфері містобудівної

діяльності віднесені й органи місцевого самоврядування. Зокрема ч. 3 цієї статті повноваження в сфері архітектурно-будівельного контролю покладає на виконавчі органи з питань державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних, міських рад. Крім того ч. 2 ст. 7 цього Закону передбачає, що у разі якщо сільські, селищні, міські ради не утворили виконавчі органи з питань державного архітектурно-будівельного контролю, повноваження таких органів виконує центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду, через відповідних головних інспекторів будівельного нагляду [2].

Повноваження виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері будівництва регламентуються ст. 31 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Зокрема, до їх відання віднесено: 1) організація за рахунок власних коштів і на пайових засадах будівництва, реконструкції і ремонту об'єктів комунального господарства та соціально-культурного призначення, жилих будинків, шляхів місцевого значення, а також капітального та поточного ремонту вулиць і доріг населених пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах); 2) розгляд і внесення до відповідних органів виконавчої влади пропозицій до планів і програм будівництва та реконструкції об'єктів на відповідній території; 3) визначення у встановленому законодавством порядку відповідно до рішень ради території, вибір, вилучення (викуп) і надання землі для містобудівних потреб, визначених містобудівною документацією; 4) підготовка і подання на затвердження ради відповідних місцевих містобудівних програм, генеральних планів забудови населених пунктів, іншої містобудівної документації тощо [3].

Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» в ч. 6 ст. 7 встановлює, що управління в сфері містобудівної діяльності здійснюється виконавчими органами з питань державного архітектурно-будівельного контролю сільських, селищних, міських рад у межах відповідних населених пунктів [2].

Як вбачається зі змісту даної статті повноваження виконавчих органів місцевих рад у сфері містобудівної діяльності реалізується ними лише в межах населених пунктів. Що на нашу думку значно звужує повноваження місцевих органів в плануванні та розвитку території відповідних громад, зокрема, за межами населених пунктів об'єднаної територіальної громади.

Для врегулювання питання щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування в сфері містобудування до Верховної Ради України було подано проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери містобудівної діяльності» №5655 від 11.06.2021 р. Так, в оновленій редакції ст. 14 Закону України «Про основи містобудування» до компетенції виконавчих органів сільських, селищних, міських рад у сфері містобудування належить «здійснення містобудівного контролю у межах території відповідної територіальної громади відповідно до вимог, встановлених законом». В ч. 2 нової ст. 23¹ згаданого проекту Закону також зазначається, що «моніторинг забудови здійснюється: виконавчими органами сільських, селищних, міських рад з питань містобудівного контролю у межах відповідних територіальних громад» [4].

Згідно з оновленою ст. 14 Закону України «Про основи містобудування», змінами до п. «б» ч. 1 ст. 31 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та іншими новелами проекту передбачено, що виконавчі органи місцевого самоврядування уповноважуються здійснювати містобудівний контроль, під яким чч. 1-3 ст. 41 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» розуміє – сукупність заходів, спрямованих на дотримання вимог законодавства у сфері містобудівної діяльності, будівельних норма, державних стандартів і правил [2]. Крім того, у ч. 11 нової ст. 38² цього проекту Закону, який регулює правові відносини щодо «здійснення містобудівного контролю виконавчими органами сільських, селищних, міських рад з питань містобудівного контролю», пропонується визначити особливості проведення «громадського контролю». Не заперечуючи проти громадського контролю, що буде сприяти розвитку громадянського суспільства, слід

зауважити, що він не може підмінювати або перебирати на себе функції контролю виконавчих органів місцевого самоврядування.

З огляду на це надання муніципальним утворенням максимального обсягу повноважень і реальних можливостей їх реалізації у містобудівній сфері, зокрема розширення їх повноважень за межами населеного пункту, віднесення виконавчих комітетів до органів, що здійснюють самоврядний контроль на відповідній їм території, дасть можливість найширше врахувати життєво важливі інтереси членів територіальної громади й при здійсненні просторового планування подальшого розвитку відповідних територій, що потребує застосування комплексного підходу до формування ефективної землевпорядної, економічної, екологічної, соціальної, архітектурно-будівельної моделі забудови (урбанізації) населених пунктів.

З моменту запровадження правового режиму воєнного стану Верховна Рада України прийняла низку законів, зокрема й Закон України №2254-IX від 12.05.2022 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності». Цим Законом визначаються правові та організаційні засади відбудови зруйнованих територій; спрощується процедура розміщення тимчасових споруд для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб; спрощується процедура зміни цільового призначення земельної ділянки без дотримання її функціонального призначення території; врегульовуються окремі питання розміщення виробничих потужностей релокованих підприємств [5]. Також в цьому Законі визначається новий вид містобудівної програми – Програма комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини). Це – обласна або місцева програма відновлення територій, яка визначає основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення і включає комплекс заходів для забезпечення відновлення території, яка постраждала внаслідок збройної агресії проти або в якій сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища. Програма комплексного відновлення території розробляється за

рішенням виконавчого органу сільської, селищної, міської ради у формі електронного документа та вноситься до Реєстру будівельної діяльності [5].

Наразі залишається відкритим питання комплексної планомірної організації простору об'єднаної територіальної громади із поєднанням розміщення нових об'єктів комерційної, промислової та житлової забудови на їх територіях [6, с. 138], адже після передачі в комунальну власність об'єднаним територіальним громадам земель за межами населених пунктів, важливим подальшим кроком є передача й набуття ними повноцінних повноважень у сфері просторового планування територій. Тільки за умови вирішення цього завдання місцеве самоврядування в контексті децентралізації набуде ваги [7, с. 31].

З огляду на це вважаємо, що для комплексного вирішення питання з приводу забезпечення просторового розвитку територій та управління в сфері містобудівної діяльності на рівні об'єднаної територіальної громади, варто внести зміни до ст. 7 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»: по-перше, передбачити право органів місцевого самоврядування здійснювати повноваження в сфері містобудівної діяльності й за межами населених пунктів відповідної об'єднаної територіальної громади; по-друге, надати виконавчим органам місцевих рад право здійснювати самоврядний контроль у сфері містобудівної діяльності на підзвітній їм території, про що відповідні зміни слід закласти в ст. 31 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та ст. 6 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності». Розширення сфери впливу місцевих органів влади на регулювання містобудівної діяльності за межами населених пунктів об'єднаної територіальної громади, дозволить посилити контроль, в тому числі й за самочинним будівництвом.

Список використаних джерел

1. Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992 року № 2780-XII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2780-12>.

2. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.
3. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 року № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/280/97-%D0%B2%D1%80>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери містобудівної діяльності: проект Закону №5655 від 11.06.2021. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/II05429I?an=3>.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності: Закон України від 12.05.2022 р. №2254-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#Text>.
6. Якимчук А. Ю. Просторове планування територій у системі державного управління. Децентралізація влади, проведення реформ в Україні. Сучасний стан та проблеми підготовки кадрів для об'єднаних територіальних громад : мат-ли І Міжнар. наук.-метод. конф. Рівне : Волин. Обереги, 2017. С. 138–140.
7. Створення об'єднаних територіальних громад в Україні. Аналітична доповідь від громадськості у форматі Shadow Report. Київ, 2018, 45 с. URL: <http://parlament.org.ua/wpcontent/uploads/2018/04/Detsentralizatsiya-vUkrai-ni-2014-2017-rr.pdf>.

УДК 342

Гришко В. І.,
*к. пед. н, доцент,
доцентка кафедри спеціальних
юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національний університет водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

Пелешок І. С.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ЗАБОРОНЕНА ЗБРОЯ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ТА ЯК ЇЇ ВИКОРИСТОВУЄ РОСІЯ ПРОТИ УКРАЇНЦІВ

24 лютого 2023 року рівно рік як розпочалася повномасштабна війна в Україні, та дев'ять років як росія розпочала війну на сході України. За цей рік ми впевнилися, що росія – країна-терорист та нехтує всіма існуючими правилами ведення війни, порушує права комбатантів, некомбатантів, цивільного населення, дітей, права, що пов'язані з захистом екології, але і це не

повний список злочинних діянь росії. Розуміючи, що не так легко здолати українців на нашій землі, росіяни вдалися до нового злочину, а саме до використання забороненої міжнародними документами зброї.

Під час російських атак неодноразово і широко застосовувалася зброя, яка вбиває, калічить і знищує все на своєму шляху і яка є заборонена міжнародним правом, а використання її є потенційним порушенням міжнародного гуманітарного права.

The Times дослідила понад 1000 знімків, зроблених її власними фотожурналістами та фотографами інформаційної служби, які працюють на місцях в Україні, а також візуальні докази, представлені українськими урядовими та військовими відомствами. Серед зброї, визначеної The Times, понад 210 видів були широко заборонені міжнародними договорами. Усі, окрім небагатьох, були касетними боєприпасами, включаючи суббоєприпаси до них, які можуть становити серйозну загрозу для цивільного населення протягом десятиліть після закінчення війни. Понад 330 одиниць іншої зброї було використано на цивільних спорудах або поблизу них [1].

Використання касетних боєприпасів заборонено Конвенцією про касетні боєприпаси, яка передбачає для країн, що ратифікували її, заборону на використання, виробництво, розробку, зберігання й передачу таких боєприпасів, а також надання допомоги іншим у таких діях.

Касетний боєприпас — це особливий вид авіабомби, яка вирізняється тонкими стінками. Вона складається з наконечника, корпусу, порожнистої форми-оболонки. Цю форму наповнюють дрібними осколками, авіамінами, мінами різного призначення (протитанкові, протипіхотні, запальні). В одному боєприпасі загальна маса такого небезпечного начиння може становити до 10 кг.

Одна касетна бомба може містити мінімум десять мін та дрібних деталей до них, які перебувають на спеціальних стінках-перегородках. Тобто в бомбі розміщується велика кількість маленьких бомб, які після детонації в повітрі висипаються та розсипаються по всій зоні ураження.

Трагізм цієї ситуації полягає в тому, що ні Україна, ні росія не підписали дану Конвенцію, а тепер на сьогодні маємо, що касетні боєприпаси та зброя є і начебто заборонені, але з позиції України – ні, а найжахливіше це те, що від касетних боєприпасів загинули сотні цивільних осіб.

Наступний вид забороненої зброї, яку використовує росія – фосфорні боєприпаси, які росіяни скидали на Ірпінь, Краматорськ, Вугледар та інші міста України.

Фосфорні боєприпаси, начинені білим фосфором. Температура його горіння – близько 800 °С. Запальна суміш може розповсюджуватись значною територією, до кількох сотень метрів. Білий фосфор забезпечує високу температуру горіння, яка погано гаситься. Така бомба може знищувати великі площі і наносити велику шкоду живій силі і техніці [2].

Через високу температуру горіння фосфор спричиняє тяжкі та болісні каліцтва. Вдихання парів може випалювати легені, а на тілі фосфор може продовжувати горіти після вибуху. Саме тому додаткові протоколи 1977 року до Женевської конвенції забороняють застосування таких боєприпасів [2].

Міноборони росії підтвердило, що застосовує в Україні важкі вогнеметні системи (ТОС-1А), які використовують термобаричні ракети.

Термобарична зброя, яку іноді називають «вакуумними бомбами», використовує кисень із навколишнього повітря для створення високотемпературного вибуху. Її фугасна дія триває довше, ніж у звичайної вибухової речовини.

Тобто Міжнародних законів, які прямо забороняють їхнє використання, не існує, але якщо країна використовує їх для ураження цивільного населення в населених пунктах, школах або лікарнях, її можуть засудити за військовий злочин відповідно до Гаазьких конвенцій 1899 та 1907 років [3].

Отже, у нашій роботі ми досліджували тему порушення росією норм міжнародного права у сфері ведення війни та застосування забороненої зброї. Ми визначили, що росія порушує як і Женевські конвенції так і Гаазькі і рано чи пізно буде нести відповідальність за скоєння таких злочинів. Також нами

було досліджено таку проблему як непідписання Україною Конвенції про заборону використання касетних боєприпасів, від якої загинули сотні цивільних мешканців, а це такий юридичний факт як нератифікування даної Конвенції може призвести до того, що за використання даного виду боєприпасів росія не понесе належного покарання і смерті сотень українців зйдуть їй з рук, тому ми також хочемо привернути увагу влади України стосовно цього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. What Hundreds of Photos of Weapons Reveal About Russia's Brutal War Strategy, The New York Times, June 19, 2022 URL: https://www.nytimes.com/interactive/2022/06/19/world/europe/ukraine-munitions-war-crimes.html?fbclid=IwAR0gmyIbgI53ezZY3hNViWNweyW_xrQF74dtd1qFst1r_E_wgfpRiiVnLsw
2. Фосфорні бомби. Як вони працюють та як допомогти при ураженні, Українське радіо, 27.03.2022. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=98334>
3. Заборонена зброя, яку використовує Росія проти українців: що про неї відомо, Незалежне телевізійне агентство, Пряма мова Львова, 06.04.2022. URL: <https://www.nta.ua/fosforni-ta-kasetni-boyeprypasy-rosiya-zastosovuye-proty-ukrayincziv-zaboronenu-zbroyu-shho-vidomo/>

УДК 347

Подвірна О. В.,

старша викладачка

кафедри конституційного права

та галузевих дисциплін

Навчально-наукового інституту права

Національний університет водного

господарства та природокористування

м. Рівне, Україна

Сорокіна В. С.,

здобувачка першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти

Навчально-наукового інституту права

Національного університету водного

господарства та природокористування

м. Рівне, Україна

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Проголосивши себе демократичною, соціальною, правовою державою, Україна поставила перед собою безліч невирішених проблем, однією з яких є проблема розвитку та реформування спадкового права. Питання, що стосуються переходу майна після смерті особи з давніх часів були актуальними як для суспільства, так і для кожної конкретної особи. Саме тому правове регулювання кола правовідносин, пов'язаних із переходом права власності на майно після смерті особи належить до актуальних проблем правової науки, детально регламентується на законодавчому рівні та є актуальним предметом наукових досліджень і в наш час.

Спадкування в умовах воєнного стану становить особливий інтерес, оскільки щоденно ми отримуємо інформацію про людей, які загинули внаслідок війни. Життя триває і відбуваються факти, що мають юридичне значення, зокрема смерть особи, внаслідок якої виникає спадкування. Оскільки в умовах воєнного стану важливим аспектом є забезпечення прав та інтересів громадян, порядок спадкування зазнав змін і має свої особливості, що робить дану тему дослідження особливо актуальною.

Метою роботи є аналіз особливостей реалізації прав на спадкування в умовах воєнного стану.

Спадкуванням є перехід прав і обов'язків від спадкодавця до спадкоємця. День відкриття спадщини відповідно до законодавства – це день смерті особи або день оголошення її померлою. Цивільним законодавством України встановлено дві форми спадкування, а саме спадкування за законом та спадкування за заповітом. Варто звернути увагу, що в умовах воєнного стану законодавство зазнало змін у цій сфері, які необхідно враховувати спадкодавцям за життя та спадкоємцям, що потребує роз'яснення. Зокрема, зміни в здійсненні спадкування зумовлені прийняттям Постанови КМУ «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164 та Наказу Мініюсту «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» від 11.03.2022 р. № 1118/5.

Особливості оформлення спадщини в умовах дії правового режиму воєнного стану полягають в наступному.

По-перше, в умовах воєнного стану змінився строк, протягом якого спадкоємці можуть прийняти спадщину. Так, на початку війни було встановлено на законодавчому рівні правило зупинення на весь час дії воєнного стану перебігу шестимісячного строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття. Постановою КМУ від 24.06.2022 року було внесено зміни щодо строків оформлення спадщини під час воєнного стану, а саме встановлено, що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на 4 місяці. Це означає, що загальний строк 6 місяців на прийняття спадщини продовжується ще на 4 місяці, загалом 10 місяців (але у разі припинення або скасування воєнного стану строк для прийняття (відмови від) спадщини може бути меншим ніж 10 місяців).

Відзначимо, що такі зміни в законодавстві, яким регулюються спадкові відносини, спрямовані на запобігання пропущення регламентованого строку для прийняття спадщини внаслідок ведення бойових дій на території, що визначається як місце відкриття спадщини. Проте слід пам'ятати, що якщо об'єктивні причини для звернення щодо заведення спадкової справи за місцем відкриття спадщини відсутні, потрібно звертатися за оформленням спадщини належним способом і дотримуватися визначеного строку.

По-друге, зазнав змін порядок оформлення свідоцтва про право на спадщину. Так, за загальним правилом, відповідно до положень ст. 1270 ЦК України свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини [1]. Наразі, свідоцтво про право на спадщину видається лише тим спадкоємцям, в яких цей строк завершився до 06.03.2022 року. Якщо строк видачі свідоцтва про право на спадщину припадає на дати після 06.03.2022 року, то документ оформлюються через 10 місяців від дати смерті людини. Даний строк може бути зменшений, якщо дію військового стану в Україні буде припинено.

По-третє, свої особливості має місце відкриття спадщини. Відповідно до ст. 1221 ЦК України місцем відкриття спадщини є місце останнього проживання померлої особи. Альтернативою може бути місцезнаходження нерухомого майна або його основної частини – якщо місце проживання спадкодавця невідоме, а за відсутності нерухомого майна – місцезнаходження основної частини рухомого майна.

Проте в даний час законодавець спростив процедуру спадкування. В умовах дії воєнного стану особа має право звернутися з проханням завести спадкову справу до будь-якого нотаріуса на території України для заведення спадкової справи, тому положення про територіальну прив'язку місця відкриття спадщини не діє.

Відзначимо, що такі зміни спрямовані на забезпечення реалізації права на спадщину в першу чергу громадян, які є вимушеними переселенцями. ЦК України також визначає, що в особливих випадках місце відкриття спадщини встановлюється законом. Так, ст.11-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 року № 1207-VII встановлює, що у разі, якщо останнім місцем проживання спадкодавця є тимчасово окупована територія, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви, що свідчить про волевиявлення щодо спадкового майна, спадкоємців, виконавців заповіту, осіб, заінтересованих в охороні спадкового майна, або вимоги кредиторів. Якщо місце проживання спадкодавця невідоме, а нерухоме майно або основна його частина, у разі відсутності нерухомого майна – основна частина рухомого майна знаходиться на території, передбаченій частиною першою цієї статті, місцем відкриття спадщини є місце подання першої заяви [2].

Слід відзначити, що якщо у ході ведення спадкової справи стане відомо, що така справа була заведена у іншого нотаріуса, справа, яка відкрилася пізніше, передається до того нотаріуса, де вона була відкрита раніше. На практиці існують випадки, коли різні спадкоємці подають заяви на відкриття спадщини до введення воєнного стану, і під час його дії, а нотаріус не мав

можливості перевірити наявність заведеної спадкової справи у зв'язку з відсутністю доступу до Спадкового реєстру.

По-четверте, існують особливості одержання свідоцтва про право на спадщину в умовах дії воєнного стану. Вище сказано, що якщо доступ до Спадкового реєстру відсутній, спадкова справа заводиться нотаріусом, тобто справа відкривається без доступу до нього. Проте нотаріус зобов'язаний здійснювати перевірку заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту протягом п'яти робочих днів з дня, коли буде відновлено доступ до Спадкового реєстру.

Водночас забороняється видача свідоцтва про право на спадщину у спадковій справі, заведеній без використання Спадкового реєстру, до її реєстрації у Спадковому реєстрі [3]. Дане обмеження, як відзначають юристи, спрямоване на запобігання зловживаннями у сфері спадкування під час війни і після її закінчення.

Щодо визначення особливостей відкриття спадкової справи в умовах дії воєнного стану Нотаріальна палата України надала офіційне роз'яснення. Даним органом чітко визначено, що свідоцтво про право на спадщину не може бути видано, якщо нотаріус завів справу не за місцем відкриття спадщини. Дану справу необхідно передати нотаріусу за місцем відкриття спадщини незалежно від того, чи закінчився строк видачі свідоцтва про право на спадщину, визначений цивільним законодавством [4].

Свої особливості має порядок прийняття спадщини за межами України. Даний аспект дослідження є особливо актуальним, оскільки станом на 01.12.2022 Україну покинули 14,5 млн громадян [5]. Втім, вимушене переселення в умовах війни за рубежі своєї держави не обмежує прав наших громадян, зокрема і права на прийняття спадщини. Особливості прийняття спадщини за кордоном полягають у тому, що:

- 1) якщо особа має право на спадщину, що відкрилася в Україні, і перебуває за кордоном, вона звертається до посольства/консульства України у державі її перебування, а також та засвідчує свій підпис на заяві про прийняття

спадщини (окрім того, заяву на прийняття спадщини засвідчити може іноземний нотаріус із подальшим проставленням апостиллю (або консульської легалізації) на такому документі);

2) заява надсилається засобами поштового зв'язку до нотаріуса на території України, що передбачає собою відкриття спадщини в загальному порядку;

3) особа, що перебуває за кордоном, шляхом видання довіреності може доручити адвокату здійснення в подальшому усіх необхідних дій для ведення спадкової справи, в своїх інтересах як спадкоємця.

Також насамкінець треба звернути увагу на особливості процедури посвідчення спадкових договорів в умовах дії воєнного стану. Сам порядок здійснення посвідчень таких договорів нотаріусами не змінився, проте існує чіткий перелік нотаріусів, які мають право вчиняти такі дії. Уповноважені здійснювати такі посвідчення виключно нотаріуси, що включені до Переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна.

Отже, спадкування в умовах дії воєнного стану має свої особливості, а саме:

- подовжено строк для прийняття спадщини;
- змінено порядок оформлення свідоцтва про право на спадщину;
- відмінено територіальну прив'язку місця відкриття спадщини;
- заборонено видавати свідоцтва про право на спадщину у спадковій справі, заведеній без використання Спадкового реєстру, до її реєстрації у Спадковому реєстрі;
- право на посвідчення спадкових договорів надано виключно тим нотаріусам, що включені до затвердженого переліку.

Такі законодавчі зміни щодо регулювання відносин спадкування що передбачають спрощення процедури спадкування, унеможливлення і мінімізацію зловживань в спадковій сфері та максимальне забезпечення

додержання права на спадкування усіх громадян України, незважаючи на ведення воєнних дій.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» від 15.04.2014 № 1207-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>.
3. Наказ Міністерства юстиції України від 11.03.2022 № «1118/5 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22#Text>.
4. Інформаційний лист Нотаріальної палати України «Щодо провадження по спадкових справах, заведених не за місцем відкриття спадщини в умовах воєнного стану» від 29.08.2022 р. URL: <https://npu.ua/news/spadk-spr/>.
5. Омбудсмен розповів, скільки українців виїхало за кордон із 24 лютого. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/ombudsmen-rozpoviv-skilky-ukrayincziv-vyixalo-kordon-24-lyutoho>.

УДК 342

Кравець А. Ю.,
здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

Кубай О. В.,
старший викладач кафедри
спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права
Національного університету
водного господарства та природокористування
м. Рівне, Україна

КОМП'ЮТЕРНІ ЗАСОБИ ІПСО ТА ЇХ ВПЛИВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Важко виділити хоча б одну сферу сучасного життя, яка не залежить від розвитку інформаційних технологій. У сучасному сьогоднішньому під час воєнного стану вплив інформаційних технологій зростає з кожним днем.

На початку ХХІ століття у світі відбулися кардинальні зміни в характері війн і збройних конфліктів, докорінно змінилися не лише їхні політичні цілі, але й способи і засоби їхнього ведення [1, с. 5-12].

Характерною рисою сучасної збройної боротьби є зростання ролі і значущості протиборства в інформаційній сфері, інтенсивний розвиток інформаційної інфраструктури воєнної організації країн світу, розширення спектру інформаційних загроз для сталого функціонування суспільства. Під інформаційними загрозами розуміються фактори або їх сукупність, які створюють небезпеку функціонуванню суспільства, держави та її збройних сил в інформаційно-психологічному просторі. Сучасна війна крім широкомасштабної агресії у все більшій мірі стає війною на ураження та руйнування свідомості противника та консолідацію свідомості власного народу. Україна стала об'єктом інформаційної війни з боку російської федерації. Проти України активно проводяться інформаційно-психологічні операції (ІПСО) та інформаційно-психологічні впливи (ІПВ), що складають єдину систему операцій з взаємопов'язаними цілями, спрямованими на [1, с. 37-39]:

- підтримку політичних і воєнних рішень керівництва російської федерації на міжнародному рівні та на тимчасово окупованих територіях України;
- спотворення рішень воєнно-політичного керівництва України, порушення діяльності органів державного та військового управління;
- зниження рівня морально-психологічного стану особового складу Збройних Сил та інших структур сектору безпеки і оборони;
- деморалізацію населення України.

Під ІПСО розуміється сукупність узгоджених та взаємопов'язаних за метою, завданнями, об'єктами і часом інформаційних акцій, атак та заходів, що проводяться одночасно або послідовно за єдиними замислом і планом для вирішення завдань ІПВ на цільову аудиторію [3]. Під ІПВ розуміється весь спектр форм, методів і способів цілеспрямованого (відкритого та прихованого) впливу на індивідуальну, групову і суспільну свідомість через засоби масової

інформації та спеціальні канали комунікації (у тому числі й міжособистісний) за допомогою створення та розповсюдження спеціальної інформації з метою зміни поведінки об'єкту впливу [4].

Із поширенням інформаційних технологій можливості ІПВ на різні аудиторії (цільові групи) в ході інформаційно-психологічних операцій вийшли на якісно новий рівень.

Сьогоднішнє суспільство – це суспільство натовпу, де впроваджуються спрощені прототипи, які пропонується наслідувати, суспільство панування електронних засобів масової інформації, стереотипів, іміджів і віртуальних образів, що створюють основу для маніпуляцій індивідуальною, груповою та суспільною свідомістю загалом. Постійно з'являються нові технології впливу на людську свідомість. Так, відносно новою є технологія впливу на масову аудиторію, яка все ширше використовується на телебаченні і полягає у жанровостилістичних перетвореннях – поєднанні новинного і розважального контентів, що набула назви інфотейнмент (від англ. infotainment, тобто information and entertainment – інформація та розваги). Особливістю інфотейнменту є те, що через поєднання різних жанрів телевізійні програми набувають більшої привабливості для глядача та сприяють зняттю критичності в оцінці інформаційних матеріалів споживачем інформації, тим самим створюючи передумови для здійснення цілеспрямованого інформаційно-психологічного впливу.

Механізм ІПВ на цільову групу передбачає послідовне переведення об'єктів впливу (цільової групи) із одного стану до іншого з метою формування пасивного стану індивідуальної і групової свідомості, що забезпечує сприйняття впливу, відключення підсистеми захисту і, як результат, зміну поведінки об'єктів впливу та складається з декількох етапів:

– заспокоєння цільової групи – переконання через комунікаційні канали (засоби масової інформації), що стосовно неї не здійснюється жодних агресивних дій;

- примушення цільової групи сприймати лише визначені меседжі, що сформовані стороною яка здійснює вплив, виключивши досвід інших країн і народів;

- примушення цільової групи не розмірковувати над меседжами та виключення для цього із засобів масової інформації аналітичних програм, створюючи акцент на яскравих розважальних шоу;

- зосередження уваги на другорядному предметі для того, щоб підсистема захисту, яка відповідає за критичний аналіз інформації, не виконувала свою функцію.

Будь-який інформаційний фантом спочатку викликає ефект загального засліплення новою ідеєю, що і лежить в основі маніпулятивних технологій ІПСО. З цієї точки зору, створення ефективного захисту від інформаційних технологій (контрсугестії) в значній мірі залежить від того, чи вдасться зберегти рівновагу між зростаючої міццю інформаційних технологій і здатністю людини до індивідуальних реакцій. Тож, завдання створення ефективної системи протидії негативним ІПВ особливо у воєнний час є актуальним.

Протистояти інформаційно-психологічній операції дуже складно, оскільки практично неможливо відстежити етап її планування та підготовки, а в період активної фази ІПСО держава, що стала об'єктом інформаційно-психологічної агресії, лише починає вивчення ситуації та її подальше прогнозування, втрачає багато часу на перепідготовку кадрів та здійснення контрзаходів.

Інформаційно-психологічна операція в умовах воєнного стану – це головний інструмент досягнення цілей, який не потребує значних фінансових витрат, є швидким і ефективним.

Інформаційно-психологічна війна має суттєві відмінності від звичайної війни, спрямованої на фізичне придушення противника. Вона повністю безконтактна. Її мета – вплинути на суспільну свідомість, щоб керувати людьми і змусити їх діяти проти своїх інтересів. Завдання інформаційно-психологічної

війни – це не знищення фізичної сили, а знищення соціуму, щось на кшталт вірусного захворювання: вірус, що поселився у клітині, не змінює її форму, проте цілковито її руйнує. У такій війні пропаганда, шпіонаж, диверсії мають виключно додаткове значення, головне - це проникнення всередину системи противника, підлив його цілей, поглядів, світосприйняття. Мета інформаційно-психологічних операцій – нав'язати картин світу, яка в подальшому забезпечить бажані типи поведінки супротивника [5, с. 2].

Для проведення інформаційно-психологічної операції застосовують заходи впливу на визначені групи людей за допомогою ЗМІ, різноманітної друкованої, аудіо- чи відеопродукції, а також шляхом особистого спілкування, щоб викликати у них такі настрої чи поведінку, які б забезпечували досягнення політичних та воєнних цілей. Головними об'єктами впливу вважають лідерів політичних партій, громадських організацій, релігійних общин, найвпливовіших представників бізнесу, військової еліти та творчої інтелігенції. Такі заходи можуть застосовувати щодо особового складу військових сил, робітників, християн, державних службовців [5, с. 3]. Тобто, головна мета ІПСО – це заміна об'єкта впливу ІПСО.

Психологічна операція, зазвичай, налічує три етапи, де кожен наступний крок опирається на попередній:

- Руйнування протидії, руйнування старої моделі (картини) світу, що даватиме змогу вивільнити нішу для проведення наступного етапу.
- Введення нової інформації, зазвичай, абсолютно протилежної старій інформації.
- Введення інформації щодо нових об'єктів.

Під час планування та реалізації інформаційно-психологічних операцій агенти керуються певними принципами (правилами).

Це, зокрема:

- здійснення інформування усіма можливими каналами, які сягають об'єктів ІПСО;

- використання у пропагандистських акціях будь-яких аргументів та доведень, які можуть слугувати досягненню цілей ІПСО;
- зміна складу пропагандистських матеріалів, способів та засобів їхньої подачі залежно від обстановки: від непомітного та прихованого маніпулювання до прямих закликів щодо активних дій;
- постійне вивчення психологічних особливостей та стану людей з метою розширення аудиторії об'єктів пропагандистських акцій шляхом використання спеціальних прийомів маніпуляційного впливу;
- використання в пропагандистських акціях громадян та інших осіб, які постійно проживають у країні-мішені інформаційно-психологічного впливу, або вихідців із цієї країни.

Отже, ІПСО – це ефективний засіб досягнення політичних цілей в умовах воєнного стану, що, як і сама війна, є новим викликом не лише для держави-жертви інформаційно-психологічної агресії, а й для всієї міжнародної спільноти та системи міжнародної безпеки, оскільки інформаційно-психологічна зброя - це відносно нова модель ведення війни, яку ще до кінця не дослідили і механізму протидії якій ще не до кінця розроблений.

Список використаних джерел

1. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 4 (33). С. 5–12.
2. Основні особливості ознак проведення інформаційно-психологічної операції Російської Федерації в АР Крим / Г. В. Певцов, С. В. Залкін, С. О. Сідченко, К. І. Хударковський, А. О. Феклістов, А. В. Антонов. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*. 2014. № 1(14). URL: <https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=2204914>
3. Військовий стандарт ВСТ 01.004.004-2014(01) Воєнна політика, безпека та стратегічне планування. *Інформаційна безпека держави у воєнній сфері. Терміни та визначення*. Кив, 2014. 22 с.
4. Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері: монографія / Г. В. Певцов, А. М. Гордієнко, С. В. Залкін, С. О. Сідченко, А. О. Феклістов, К. І. Хударковський. Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. 276 с.
5. Шевчук П. І. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України: як їй протидіяти. *Демократичне врядування*. 2014. №° 13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_11.

Яковчук В. І.,
*здобувач першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

Самороков В. О.
*старший викладач кафедри
спеціальних юридичних дисциплін
Навчально-наукового інституту права,
Національний університет водного господарства
та природокористування
м. Рівне, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Проблема торгівлі людьми, протидія цьому кримінальному правопорушенню та організація надання необхідної допомоги потерпілому від торгівлі людьми залишаються актуальними питаннями в Україні. Цей вид кримінальних правопорушень є одним з найбільш небезпечних для світової спільноти, оскільки має як економічні, так і соціальні, педагогічні, психологічні причини. За оцінками експертів Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) торгівля людьми посідає третє місце у світі за рівнем прибутковості. Торгівля людьми з'явилася з часу встановлення ринкових відносин та збереглася до сьогодні, враховуючи зміни економічної кон'юнктури. Торгівлі людьми властивий транснаціональний характер, тому важливим є міжнародне співробітництво у даній сфері.

Тема детермінації, попередження торгівлі людьми та їх протидії розкривалася у роботах таких вчених, як: Г. М. Чернишов, Д. В. Григорчак, М. В. Лучик, І. М. Чекмарьова, Г. Я. Савчин, О. В. Кушнір, Я. Г. Лизогуб, О. М. Ємець, Ю. І. Римаренко, М. О. Красій та ін.

Метою цієї статті є розкриття поняття та особливостей детермінації торгівлі людьми, аналіз кримінологічних показників торгівлі людьми та їх

сучасних тенденцій, а також заходи з попередження та формування пропозицій щодо їх вдосконалення у майбутньому.

Існують різні визначення поняття торгівлі людьми. Такі науковці, як Г. М. Чернишов та Д. В. Григорчак визначають торгівлю людьми як злочин, який грубо порушує закріплені та гарантовані Конституцією України та міжнародно-правовими актами права та свободи людини [1, с. 101]. Ю. А. Волкова визначає торгівлю людьми, тобто трафікінг як сучасне рабство, коли злочинець отримує вигоду, змушуючи жертву працювати на нього, зокрема, займатися проституцією або жебрацтвом [17, с. 55].

Торгівля людьми – це міжнародне, складне та унікальне явище, яке містить багато тісно пов'язаних між собою елементів. Торгівля людьми як кримінальне правопорушення глобального масштабу охоплює усі регіони планети, більше того, контролюється міжнародною організованою злочинністю. На міжнародному рівні регулювання питання торгівлі людьми здійснюється: Загальною декларацією прав людини [2], де в ст. 4 Декларації зазначається, що ніхто не повинен утримуватись в рабстві та підневільному стані; Міжнародним пактом про цивільні і політичні права 1966 року [5], де у ст. 8 забороняється рабства та работоргівлі, також Конвенцією проти транснаціональної організованої злочинності, яка доповнена Протоколом, у якому зазначається про попередження і припинення торгівлі людьми жінками, дітьми і наслідки за це, а також планом Організації з безпеки та співробітництва в Європі в 2003 році, у якому закріплено план запобігання та боротьбі з торгівлею людьми, також документ передбачає захист потерпілих та судові переслідування винних.

Україна стала однією з перших країн у Європі, яка торгівлю людьми криміналізувала. Вперше це положення було закріплено у 1998 році у статті 124-1 Кримінального кодексу України [6]. На думку А. Ю. Чемодурової, законодавче визначення об'єктивних ознак цього кримінального правопорушення не охоплювало усі можливі прояви суспільно небезпечної поведінки, пов'язаної з торгівлею людьми, зокрема випадки відсутності

фактичного заволодіння людиною, застосування щодо потерпілої особи обману, шантажу або іншого способу вчинення цього кримінального правопорушення чи вчинення цього діяння без переміщення потерпілого через державний кордон України [7, с. 646].

Після прийняття нового Кримінального кодексу України [3] у 2001 році відповідальність за це кримінальне правопорушення передбачена статтею 149.

Поняття «торгівля людьми» у законодавстві вживається у різних значеннях. У статті 149 Кримінального кодексу України воно вживається як назва кримінального правопорушення та об'єктивна ознака.

А. Ю. Чемодурова визнала, що у правовій науці та судовій практиці існують різні позиції щодо розуміння поняття «торгівля людьми» у значенні об'єктивної ознаки цього кримінального правопорушення [7, с. 647].

На думку М. О. Семенишина, вигідне географічне розташування України, відносно спокійна соціально-політична ситуація, прозорі кордони з багатьма державами сприяли її перетворенню на країну транзиту нелегальних мігрантів, значна кількість яких є жертвами торгівлі людьми. Такі процеси в Україні виникли вперше, тому в державі ще не відпрацьовано ефективних засобів протидії, існує незначна кількість об'єктивних оцінок та аналізу кількісних і якісних характеристик цих процесів [8, с. 284-285].

За 2021 рік правоохоронці зареєстрували 232 кримінальних правопорушення за ст. 149 КК України. За 163 кримінальними провадженнями повідомлено про підозру особам, які їх вчинили. Поліцейські встановили 163 особи, які стали потерпілими від дій зловмисників. Серед потерпілих – 88 чоловіків, 49 жінок, 17 малолітніх та дев'ятеро неповнолітніх дітей. Притягнуто до відповідальності 101 підозрюваного у торгівлі людьми. Засуджено 24 особи, які торгували людьми, з них п'ять до позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, 19 – отримали умовні терміни.

За перші десять місяців 2022 року правоохоронці зареєстрували 118 кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми, тоді як за аналогічний період 2021 року зареєстровано 228, чи на 48,2% менше. За 75 з

них повідомлено про підозру, тоді як за аналогічний період 2021 року було повідомлено про підозру 154 особам. Від дій зловмисників потерпілими стали 50 осіб, з них 12 чоловіків, 30 жінок, п'ять неповнолітніх та дев'ять малолітніх дітей [9; 10].

Попри те, що Кабінет Міністрів України у співпраці з партнерськими організаціями за 2021 рік навчив місцевих чиновників ефективно допомагати потенційним жертвам, нещодавно створені місцеві адміністративні структури ще не були офіційно частиною національного механізму перенаправлення (НМП), що призвело до певної плутанини щодо обов'язків. Громадянське суспільство повідомило про системні недоліки у функціонуванні НМП на регіональному рівні та підкреслило, що державні органи виявили низьку кількість жертв через НМП. Деякі новостворені громади, особливо невеликі, не мали достатньо персоналу, інфраструктури та фінансових ресурсів для ефективного надання послуг жертвам торгівлі людьми. Деякі місцеві чиновники, відповідальні за ідентифікацію та скринінг жертв, не пройшли навчання з торгівлі людьми. Крім того, обмеження, пов'язані з пандемією, та перенаправлення коштів на боротьбу з пандемією ще більше обмежили доступ жертв торгівлі людьми до державної допомоги. Уряд продовжував покладатися на міжнародні організації та неурядові організації, що фінансуються міжнародними донорами, для ідентифікації жертв та надання переважної більшості жертвам захисту та допомоги. Міжнародні організації в Україні надали допомогу 1010 постраждалим у 2021 році, порівняно з 1680 жертвами у 2020 році. Міжнародні організації повідомили, що більшість виявлених жертв були експлуатовані тими, хто торгували людьми. Міжнародна організація повідомила, що неурядові організації ідентифікували 102 жертви на сході України, включно з окупованими та контрольованими Росією територіями; більшість із цих жертв були внутрішньо переміщеними особами, а 98 зі 102 жертв експлуатувалися для праці [10].

Серйозне зменшення кількості потерпілих від торгівлі людьми, зокрема чоловіків пов'язано з тим, що у зв'язку з військовою агресією Російської

Федерації проти України Указом Президента № 64/2022 від 24 лютого 2022 року [11] в Україні запроваджено воєнний стан, який неодноразово продовжувався, а також обмежений виїзд за кордон чоловіків призовного віку (від 18 до 60 років).

За результатами дослідження, проведеного на замовлення Представництва Міжнародної організації з міграції (МОМ) - Агентства ООН з питань міграції в Україні за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) у вересні-жовтні 2021 року, майже кожен четвертий українець, а саме 24%, готовий прийняти ризиковану пропозицію роботи за кордоном чи у іншому населеному пункті. 18% опитаних готові працювати неофіційно за кордоном, ще 27% - незаконно працевлаштуватися в Україні.

54% українців з вразливої групи є чоловіками; 62% - мають вік від 20 до 49 років; 54% - мають досвід трудової міграції або трудових мігрантів в родині; 51% - мають робітничу професію; 37% - мають неповнолітніх дітей; 37% - становлять жителі сільської місцевості; 33% - проживають у західних областях України; 13% опитаних є безробітними; 13% - мають серйозні проблеми зі здоров'ям. До вразливої групи найбільше належать мешканці західних областей: Тернопільської - 76%, Закарпатської та Рівненської областей - по 45%.

За оцінками МОМ, у 2021 році за кордоном працювали 1,167 млн осіб. Це на 11% більше, аніж у 2019 році, де показник становив 1,051 млн осіб. Частка мігрантів, які неофіційно працевлаштовані за кордоном, зростає з 30% до 42%.

Понад 300 тисяч українців з часу проголошення Україною незалежності у 1991 році постраждали від торгівлі людьми, з них 46 тисяч – у 2019-2021 роках. Майже 60% потерпілих у 2019-2021 роках постраждали від торгівлі людьми за кордоном. Найбільше страждають від торгівлі людьми за кордоном люди на Заході та Центрі України.

Про торгівлю людьми чули 84% опитаних. Найбільше розуміють такі явища торгівлі людьми: викрадення людей з передачею третій особі з метою

експлуатації – 91%; сексуальну експлуатацію – 87%; трудову експлуатацію – 79%; купівлю-продаж людей – 76%; примус до жебрацтва – 72%; примус до донорства органів – 70%.

У разі втягнення в експлуатацію або торгівлю людьми за кордоном потерпілі найбільше звернулися б до посольства України – 73% у разі врегульованого перебування в країні та 60% у разі неврегульованого перебування в країні; до місцевої влади чи поліції – 45% та 29% відповідно; до міжнародних чи громадських організацій – 20% та 14%. Тоді як при неофіційній зайнятості в Україні опитуваним найбільше переважає звернення до поліції – 55%; місцевої влади – 23%; гарячої лінії допомоги постраждалим – 12%; громадських організацій – 11%; міжнародних організацій – 9%; церкви чи релігійних організацій – 6%. Ще 15% опитаних покладаються лише на родину чи друзів, ще 12% - лише на себе [12].

На думку Л. Г. Чистоклетова та О. Л. Хитри, проблема торгівлі людьми торкається не лише діяльності державних і приватних правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування та громадськості у протидії торгівлі людьми, але і всіх небайдужих громадян, які повинні мобілізувати свої зусилля на попередження, виявлення, документування, розслідування та судового переслідування торговців людьми з метою викорчування цього злочинного явища [13, с. 164]. Тому торгівлю людьми необхідно попередити якнайшвидше, а також протидіяти їй. Але для цього немає розвиненого механізму законодавчого регулювання цього питання.

Наразі Закон України «Про протидію торгівлі людьми» визначає такі напрями державної політики у сфері протидії торгівлі людьми:

- 1) попередження торгівлі людьми шляхом підвищення рівня обізнаності населення, превентивної роботи, зниження рівня вразливості населення, подолання попиту;

- 2) боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, шляхом виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, причетних до скоєння злочину, притягнення їх до відповідальності;

3) надання допомоги та захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми, шляхом удосконалення системи відновлення їхніх прав, надання комплексу послуг, впровадження механізму взаємодії суб'єктів у сфері протидії торгівлі людьми [4].

Постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 року № 111 було затверджено Державну соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2020 року [14]. Як зазначають Л. Г. Чистоклетов та О. Л. Хитра, положення у зазначених документах носять декларативний характер. При цьому не конкретизовано їх реалізацію, визначення шляхів та способів розв'язання вказаних проблем. Через відсутність у Програмі розділу, присвяченого моніторингу показники та індикатори, оцінка та виконання її завдань сформульовано некоректно з точки зору подальшого оцінювання. Також у Програмі не вказано, хто конкретно буде відповідати за невиконання тих чи інших позицій [15, с. 165].

Навіть до повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, показники торгівлі людьми в Україні вже зростали внаслідок пандемії COVID-19 та подальшого переміщення людей зі сходу України та окупованого Криму. Вимушені переселенці були надзвичайно вразливими. Після вторгнення проблема, пов'язана з торгівлею людьми стала лише ускладнюватися. Українці зіткнулися з новими викликами, які підвищили їх вразливість до торгівлі людьми. Мільйони українців були змушені залишати свої домівки, шукаючи порятунку в інших регіонах України та за кордоном. Шахраї, які виступають у ролі посередників з пошуку роботи чи наймачів персоналу, можуть скористатися умовами війни з метою експлуатації тих, хто опиняється у групі ризику.

Як зазначає І. О. Маслова, за час війни понад десять мільйонів людей змушені були покинути свої домівки, з них від п'яти до шести мільйонів є внутрішньо переміщені та чотири мільйони – біженці. Великий відсоток цих осіб становили жінки та діти, які являються найбільш вразливими частиною населення до торгівлі людьми, зокрема до сексуальної експлуатації та рабства.

Також значний відсоток становить не менш вразлива група – це діти без супроводу батьків, особи похилого віку, особи з інвалідністю, для цих груп населення залишається ризик незаконної торгівлі людьми та дітьми, усиновлення, торгівля органами та незаконне донорство. Також вона зауважує, що особи, як перебувають на тимчасово окупованих територіях, також мають великий ризик стати жертвами торгівельного рабства, зокрема це примушування воювати на боці агресора, катування та гвалтування збоку військових, вивезення громадян України до російської федерації, поселення осіб до концтаборів [15].

В. І. Дубина вважав, що ефективними методами попередження торгівлі людьми є провадження інформаційних кампаній, поширення інформації за допомогою засобів масової інформації та активна безпосередня робота з населенням. Метою зазначених кампаній є підвищення рівня усвідомлення реалій міграції та праці за кордоном жінками – потенційними жертвами торгівлі людьми. Злочинна діяльність у сфері торгівлі людьми вважається попередженою, якщо внаслідок ужитих заходів її учасники повністю добровільно відмовилися від продовження такої діяльності або були притягнуті до кримінальної відповідальності під час підготовки до вчинення злочину в цій сфері [16, с. 248].

Підсумовуючи усе вищесказане, ми можемо зробити такі висновки:

В Україні зростає проблема торгівлі людьми. За даними МОМ, в Україні від торгівлі людьми постраждали щонайменше 300 тисяч осіб. Як доводять дані звіту Державного департаменту США про стан справ у сфері протидії торгівлі людьми за 2022 рік уряд України досі не повністю дотримується мінімальних стандартів у напрямку ліквідації негативного явища. Відповідно, Україна все ще належить до групи країн 2-го рівня [10]. Причини цьому є різними та залежать від багатьох чинників. Ефективна протидія торгівлі людьми є можливою лише в тому випадку, коли до неї будуть залучені усі державні органи та установи, уповноважені на реалізацію державної політики у

відповідній сфері, а також міжнародні організації, які впливатимуть на вирішення вказаної проблеми.

За результатами дослідження недоліки законодавства України полягають як у термінологічній розбіжності із нормами міжнародного права, так і у відсутності конкретизації їх реалізації, визначення шляхів та способів розв'язання проблем торгівлі людьми, а також у її недосконалості. У зв'язку з цим для подальшого убезпечення людей від насильства, експлуатації та потрапляння їх у ситуацію, пов'язану з торгівлею людьми, вбачається необхідність вдосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми і посилення взаємодії та співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості, а також покращення співпраці з правозахисними органами країн, до яких тікають українці, що б дозволило зробити більш ефективною їх взаємодію та роботу, враховуючи підвищену небезпеку з торгівлі людьми під час воєнних дій.

Список використаних джерел

1. Чернишов Г. М., Григорчак Д. В. Торгівля людьми у XXI столітті як загроза цивілізації: кримінологічні показники та тенденції розвитку. *Наук. вісн. Ужгородського нац. ун-ту. Серія «Право»*. 2019. Вип. 59. Т. 2. С. 100–104.
2. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
4. Про протидію торгівлі людьми: Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17>.
5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
6. Кримінальний кодекс України від 28 грудня 1960 р. № 2001-05 (втратив чинність 1 вересня 2001 р.). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 14.
7. Чемодурова А.Ю. Проблема розуміння поняття «торгівля людьми» в актах міжнародного та національного законодавства, доктрині та судовій практиці. *Юр. наук. ел. журнал*. 2021. № 11. С. 645–648.
8. Семенишин М.О. Кримінологічна характеристика торгівлі людьми в Україні. *Наук. вісн. публічного та приватного права*. 2019. № 6. С. 282–288.
9. Статистичні дані Офісу Генерального прокурора України. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
10. 2022 Trafficking in Persons Report. Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons. URL: <https://www.state.gov/reports/2022-trafficking-in-persons-report>.

11. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022>.
12. Звіт МОМ «Національне дослідження з питань міграції, торгівлі людьми та інших форм експлуатації мігрантів». URL: https://web.archive.org/web/20220126095903/http://ukraine.iom.int/sites/default/files/human_trafficking_and_migration_survey_2021_ukr.pdf.
13. Чистоклетов Л. Г., Хитра О. Л. Особливості протидії торгівлі людьми в Україні. Експлуатація як складова торгівлі людьми: виміри, тенденції та шляхи протидії: зб. тез Міжнародної наук.-практ. конф. (6-7 червня 2019 р.). Львів: Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2019. 190 с.
14. Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-п>.
15. Маслова І. О. Протидія торгівлі людьми в умовах воєнного стану. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/183.pdf>.
16. Дубина В. І. Запобігання торгівлі людьми оперативними підрозділами Національної поліції України. *Юр. часопис Нац. акад. внутр. справ*. 2016. № 1. С. 240–249.
17. Волкова Ю. А. Протидія трафікінгу в умовах воєнного стану. Державна політика щодо протидії торгівлі людьми і незаконній міграції в умовах воєнного або надзвичайного стану: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (3 червня 2022 р.) / упор. Л. В. Павлик, У. О. Цмоць. Львів: Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2022. 208 с.

УДК 347

Красько З. В.,
*здобувачка першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Національного університету водного
господарства та природокористування
м. Рівне, Україна*

ВОЛОНТЕРСТВО І ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА: ПРОБЛЕМАТИКА РОЗМЕЖУВАННЯ

Початок повномасштабної війни докорінно змінив наше ставлення до волонтерства. Волонтерський рух в Україні не тільки зміцнів, він надзвичайно зріс. Тому благодійність сьогодні актуальна як ніколи в формі волонтерства та гуманітарної допомоги. Через спільне практичне походження ці сфери хоч тісно пов'язані юридично, однак мають і свої відмінності. Така двоякість створює підґрунтя для свідомих і несвідомих правопорушень. Щоб уникнути цього, варто вивчити теоретичні основи волонтерства та гуманітарної допомоги.

Метою дослідження є правове дослідження дефініцій понять двох сфер благодійництва: волонтерства та гуманітарної допомоги, знаходження спільного та спроба їх відокремлення одне від одного.

Сфери волонтерства та гуманітарної допомоги досліджували такі науковці, як: О. Г. Колб, В. М. Киричко, О. В. Кришевич, О. М. Гумін, А. В. Шевчук, О. М. Боднарук та ін. Зокрема, М. Рубан виводить таке поняття волонтерства – це добровільна, неоплачувана діяльність на користь особи в нужді, благодійної організації чи суспільства загалом, яка може здійснюватися колективно чи індивідуально; волонтерство має спільну мету із філантропією – безкорисливе благо для всіх, хто цього потребує [1, с. 4].

Ст. 1 Закону України «Про волонтерську діяльність» закріплюється таке поняття: волонтерство – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська діяльність визнається формою благодійної діяльності [2].

В основному волонтерство ґрунтується на рекомендації людей на ту чи іншу роботу за їхньою згодою, що забезпечує безкоштовну робочу силу там, де її не вистачає. На проблему універсальності роботи волонтерів звернув увагу американський вчений Р. Кнаан; він запропонував вважати волонтерами людей, чия діяльність коштує менше і має вищу чисту вигоду. Тобто його твердження базується на матеріальній основі, з якої ми можемо побачити аспекти волонтерства як сфери в плані банальної вигоди [3, с. 4].

Волонтери дійсно беруть участь у різних сферах діяльності, таких як соціальна робота, надання медичних послуг пацієнтам, організація спортивних та культурних заходів, безоплатна правова допомога, ліквідація наслідків стихійних лих тощо. Враховуючи зміни в законодавстві у зв'язку з новоствореними умовами та відповідними потребами, масштаби волонтерської діяльності значно розширилися, зокрема й на допомогу щодо забезпечення обороноздатності країни та підтримки постраждалих внаслідок збройної агресії.

На основі такого узагальненого бачення ми вбачаємо таку дефініцію поняття волонтерства. Волонтерством є безкорислива добровільна допомога в

різних формах і проявах залежно від потреби, яка виражається в наданні тих чи інших послуг, робіт для досягнення певних благ для інших.

Серед нормативно-правових актів виділімо основні. Це:

- Закон «Про волонтерську діяльність» - регулює власне правовий статус волонтера [2];
- Закон «Про соціальні послуги» - окреслює волонтера як суб'єкта системи соціальної взаємодії всередині тієї юридичної особи, за наданням статусу від якої він надає допомогу [4];
- Закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації» - характеризує тих юридичних осіб, на базі яких фіксується волонтер [5].

Окреслімо поняття гуманітарної допомоги. Згідно ст. 1 Закону «Про гуманітарну допомогу» це цільова адресна безоплатна допомога в грошовій або натуральній формі, або у вигляді виконання робіт і послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами [6].

Зазвичай вона виражається у формі безоплатної передачі необхідних речей, продуктів, коштів нужденним через посередників. Є. Є. Сорока та Д. В. Горбачевська виділяють такі властиві гуманітарній допомозі ознаки:

- чітка задокументована цільова спрямованість – допомогу не можна послати в нікуди, треба спеціальне підтвердження, що для таких осіб необхідні такі речі;
- різноманітність форми – гроші, речі, продукти, техніка та навіть зброя можуть бути предметами гуманітарних перевезень;
- суб'єктивний склад – допомога здійснюється донорами отримувачам – юридичним особам, що пройшли реєстрацію в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги, які потім передають цю допомогу особам, які її потребують [7, с. 430].

Тобто можемо відмітити суттєву відмінність між волонтерством та наданням гуманітарної допомоги. Волонтерство стосується виконання послуг і робіт, а гуманітарна допомога має лише речові форми.

Також в цих двох підгалузях відрізняється нормативно-правова база.

Нормативно-правова база гуманітарного права складається із двох актів – Законів «Про гуманітарну допомогу» та «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Закон «Про гуманітарну допомогу» закріплює основні терміни, умови надання гуманітарної допомоги і прийняття, коло отримувачів, закріплює відповідальність за процеси, без яких отримання гуманітарної допомоги неможливе [8].

Закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації» більше стосується регулювання внутрішньої системи благодійних організацій, закріплює норми щодо пожертв та благодійних внесків [5].

З 24 лютого 2022 року і дотепер вносяться зміни до законодавства шляхом оприлюднення нових підзаконних актів, які конкретизують окремі процеси, наприклад, перевезення, розмитнення, оформлення товарів і т. д. Тому говорити про важливість лише законів – неправильно; варто досліджувати загальне через конкретне.

Наприклад, такого сильного попиту на перетин вантажу через кордон у таких кількостях не було. А оскільки збільшився попит, перед законодавцем постало завдання – врегулювати порядок документації, кількість, спосіб переправлення, облік вантажу, який є гуманітарною допомогою та владнання інших, донині нерегульованих деталей ідентифікації речей як гуманітарної допомоги. Зокрема через такі прогалини в законодавстві на початку війни ставалося досить багато як свідомих, так і несвідомих правопорушень в благодійній сфері, які об'єктивно підірвали довіру громадян України до волонтерського руху.

Отже, волонтерська діяльність хоч і може полягати у доставці гуманітарної допомоги, ці поняття є різними. В той час, як гуманітарна допомога стосується речових благ, волонтерство є формою власне дії людей, які погодилися безкорисливо виконувати її. Наявність тісного зв'язку між волонтерською діяльністю та гуманітарною допомогою і їх нероздільність

донині в наукових колах стала причиною багатьох прогалин у законодавстві, що у свою чергу породило низку деліктів у цій сфері. Це ставить під удар довіру громадян і вселяє в них розпач, гнів один на одного, що в умовах війни і післявоєнного періоду може зіграти фатальну помилку.

Список використаних джерел

1. Рубан М. Визначення поняття волонтерства. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлиносського. Історичні науки*. 2016. С. 4. URL: <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/Hist-visnyk-42-13.pdf>.
2. Закон України про волонтерську діяльність в Україні від 19.04.2011 р. : станом на 3 лип. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/main/3236-17#Text>.
3. Снаан, R. & Handy F. & Wadsworth M. (1996). Defining Who Is a Volunteer: Conceptual and Empirical Considerations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* extended abstract of Public Perception. York, 2000. 49 p.
4. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII : станом на 27 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
5. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI : станом на 16 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.
6. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV : станом на 16 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.
7. Сорока Є. Є., Горбачевська Д. В. Гуманітарна допомога: специфіка регулювання в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 4. С. 429–431. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2022/101.pdf.
8. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV : станом на 16 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.

с

Наукове видання

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА ТА
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР З НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ
ДОПОМОГИ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ**

Матеріали регіональної науково-практичної он-лайн конференції

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
НАЦІОНАЛЬНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»**

2 березня 2023 р.

*Усі матеріали викладені в авторській редакції. Відповідальність за
достовірність та зміст оприлюднених даних несуть автори поданих до
збірника тез.*

Підписано до друку 1.05.2023 р. Формат 60x84 1/16.

Папір офсетний. Гарнітура "PT Serif". Друк офсет.

Ум. друк. арк. 6. Наклад 100 пр.

Юридична клініка

Навчально-науковий інститут права

Національного університету водного господарства та природокористування
33000, м. Рівне, вул. Олекси Новака, 75, навчальний корпус № 8